

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETAS
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

RAIMONDA PETKEVIČIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

**VALSTYBINIO VALDYMO INSTITUCIJŲ, ĮGYVENDINANČIŲ MOKSLO
IR VERSLO PARTNERYSTĘ BEI SKATINANČIŲ INOVACIJŲ PLĖTRĄ,
SOCIALINIS TEISINIS STATUSAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Dr. Vytautas Šulija

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VALSTYBINIO VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Valdymo sąvoka ir teorijos, valstybinis valdymas, pagrindiniai bruožai, funkcijos, principai	8
1.1.1 Valdymo sąvoka ir teorijos	8
1.1.2 Valstybinio valdymo esmė, pagrindiniai bruožai, funkcijos, principai	12
1.2. Valstybinio valdymo institucijos kaip administracinės teisės subjektai	18
1.2.1 Bendrieji administracinės teisės subjektai	18
1.2.2 Valstybinio valdymo institucijos, kaip specialieji administracinės teisės subjektai	20
1.2.3 Administracinės teisės subjektų socialinio teisinio statuso sampratos diskusiniai aspektai	21
2. ĮGYVENDINANČIŲ MOKSLO IR VERSLO PARTNERYSTĘ BEI SKATINANČIŲ INOVACIJŲ PLĖTRĄ LIETUVOJE VALSTYBINIO VALDYMO INSTITUCIJŲ, SOCIALINIS TEISINIS STATUSAS	26
2.1. Šaltinių, skirtų mokslo ir verslo bendradarbiavimui bei inovacijoms, analizė	26
2.2. Institucijos ir jų socialinio teisinio statuso apibrėžtis	35
2.2.1 Institucijų identifikavimas	35
2.2.2 Institucijų socialinio teisinio statuso elementai	39
3. LIETUVOS MOKSLO IR VERSLO PARTNERYSTĖS BEI INOVACIJŲ PLĖTROS AKTYVUMO SKATINIMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI: VALSTYBINO VALDYMO POŽIŪRIU	53
3.1. Valstybinio valdymo institucijų paramos priemonės inovacijų kūrėjams (anketinis tyrimas)	53
3.2. Specialios valstybinės struktūros bei priemonės, skatinančios partnerystę tarp mokslo ir verslo bei inovacijų plėtrą: tarptautinė patirtis	57
3.3. Pasiūlymai institucinei reformai	60
IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI	64
PASIŪLYMAS	67
SANTRAUKA	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
PRIEDAI	75

IVADAS

Temos aktualumas. Europos Tarybos viršūnių susitikime, kuris vyko 2000 m. kovo mėn. Lisabonoje, buvo patvirtinti strateginiai Europos inovacijų politikos tikslai. Europos Sąjunga (ES) užsibrėžė tikslą – per 10 metų sukurti konkurencingiausią ir dinamiškiausią žinių ekonomiką pasaulyje. Taip pat numatyta sukurti palankią aplinką inovatyviam verslui vystyti, o valstybėse narėse vykdomi moksliniai tyrimai turėtų orientotis į inovacijas. Įgyvendinant Lisabonos strategines nuostatas, kiekvienos ES valstybės narės mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros finansavimas iki 2010 m. turi priartėti prie 3% nuo BVP. Šiuo metu Lietuvai tai nėra lengvai įgyvendinamas uždavinys. Nors šiandieninėje laisvoje rinkoje valstybė negali reguliuoti ir detalai reglamentuoti privačių ūkio subjektų veiklos, tačiau šiuolaikiniai ekonomikos santykiai formuojasi tik keičiant sustabarėjusius ekonomikos modelius į naujus, pažangiomis technologijomis bei inovacijomis grįstus sprendimų būdus. O tam tarnauja ir valstybinio valdymo institucijos, kuriančios ir įgyvendinančios visą valstybės politiką. Valstybinio valdymo institucijos, atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą yra dalis visos valstybės valdymo sistemos. Vadinasi, valstybinio valdymo institucijos, atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą Lietuvoje, yra vienas iš labai svarbių instrumentų, galintis užtikrinti aukščiau paminėto tikslo siekimą ir įgyvendinimą. Norint pasiekti tokius aukštus Lisabonos tikslus, valstybinio valdymo institucijos turėtų detalai išnagrinėti savo misiją, viziją, bei filosofiją, įvertinti savo vykdomą veiklą bei keliamus tikslus ir uždavinius taip pat ieškoti ir atrasti naujų, progresyvių būdų tam, kad būtų palaiipsniui tobulinama valstybinio valdymo institucijų formuluojama ir įgyvendinama politika, o tuo pačiu ir kokybiškai naujai suvokiamas institucijų socialinis teisinis statusas, kas savo ruožtu leistų šioms institucijoms sėkmingai dirbti įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą Lietuvoje. Valdymo institucijų socialinis teisinis statusas, kaip vertybė, apimanti savyje teisinį, ekonominį, socialinį bei kitokį turinį apsprendžia institucijos tikslų siekimą ir jų įgyvendinimą. Institucijų tikslai yra nustatyti įvairiuose teisės norminiuose aktuose, numatomi strateginiuose dokumentuose. Kalbant apie institucijas, kurios yra atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, ypatingą svarbą įgauna tiek ES ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinti dokumentai dėl Lisabonos strategijos tikslų įgyvendinimo¹, tiek Lietuvos Respublikos Vyriausybės

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 „Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 139-5019.

Viešojo administravimo plėtros strategija iki 2010 m.² Vadovaujantis šiais strateginės svarbos dokumentais siekiamas valstybinio valdymo institucijų atsinaujinimas, jų socialinio teisinio statuso reikšmės ir kokybinių ribų išplėtimas bei suvokimas, sudarys teigiamas sąlygas valstybinio valdymo institucijoms kokybiškiau įgyvendinti savo tikslus, uždavinius bei vykdyti funkcijas, t.y. skatinti mokslo ir verslo partnerystę, o to dėka – inovacijų kūrimą bei galimybes Lietuvai artėti, o gal ir pasiekti Lisabonos strateginius tikslus. Atskirų institucijų socialinio teisinio statuso keitimasis įtakos visos valstybės ūkinę veiklą, visuomenei naudingas pastangas ir iniciatyvas, o tai tarnaus bendrai tautos gerovei.

Probleminė situacija. Reikia pažymėti, kad teisės mokslinėje literatūroje vis dar pasigendama socialinio teisinio statuso sąvokos aiškinimo, jos detalizavimo. Yra duomenų tik apie subjekto teisinį statusą. Tuo tarpu pasigendama socialinio teisinio statuso, kaip tam tikro teisės fenomeno, apibrėžties turinio bei struktūros požiūriu išaiškinimo. Teisinio statuso klausimus Lietuvoje sprendė doc. dr. A. Katkus, socialiniai statuso aspektai nagrinėjami prof. dr. A. Urmono darbuose. Tačiau socialinio teisinio statuso aspektai nėra plačiau ar detaliau nagrinėjami.

Sąvokos patikslinimas

Teisinis statusas paprastai yra suvokiamas kaip institucijos tikslai, uždaviniai, funkcijos. Tačiau tai toli gražu nepilnas, per siauras statuso suvokimas. Tikslinių publikacijų, kuriose būtų nagrinėjamas subjektų socialinis teisinis statusas, nėra.

Šiame darbe socialinis teisinis statusas bus suprantamas kaip pagrindinių jo vidinių elementų visuma susijusi su socialine institucijos aplinka, tačiau nebus apsiribojama išvardintų elementų skaičiumi.

Socialinio teisinio statuso visapusiškumas, t.y. visų galimų jo vidinių elementų visuma neatsiejama nuo socialinių pokyčių, įtakojama subjektų tarpusavio ryšių bei visuomenėje vykstančių socialinių, ekonominių ir kitų procesų. Jis apima ne tik institucijų tikslus, uždavinius bei funkcijas, bet ir teises bei pareigas, kompetenciją, veiklos garantijas, atsakomybes, kontrolę. Tiksliai ir pilnai apibrėžtas socialinis teisinis statusas nėra ir negali būti pastovus, nekintantis reiškinys. Jis yra „gyvas“, besikeičiantis, fenomenas, reaguojantis į socialinius, ekonominius, teisinius bei kitus procesus, vykstančius valstybėje ir pasaulyje.

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2399.

Darbo **objektas** yra valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą, kaip valstybės valdymo institucijų sistemos dalies, socialinis teisinis statusas.

Tyrimo **dalykas** apsprendžiamas temos pavadinime – „Valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą Lietuvoje socialinis teisinis statusas“. Darbe nagrinėjamas valstybinio valdymo institucijų socialinis teisinis statusas, jo vidiniai elementai: institucijų tikslai, uždaviniai, funkcijos, kaip esminiai, bet ne vieninteliai statuso elementai; taip pat nagrinėjamas institucijų, kaip socialinės aplinkos subjektų, bendradarbiavimas siekiant mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros. Remiantis teisės aktais analizuojama aukščiau paminėtų institucijų esamo socialinio teisinio statuso turinys, apimtis, požymiai, struktūra.

Darbo **tikslas** yra analitiniu požiūriu ištirti ir įvertinti valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą, socialinį teisinį statusą, jo vidinius elementus.

Užsibrėžtam tikslui pasiekti yra keliami šie **uždaviniai**:

1. atlikti teisės šaltinių, skirtų mokslo ir verslo bendradarbiavimui, bei inovacijoms analizę;
2. identifikuoti valstybinio valdymo institucijas, dalyvaujančias mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros įgyvendinime, bei nustatyti šių institucijų tikslus, uždavinius, funkcijas ir kitus vidinius socialinio teisinio statuso elementus;
3. išnagrinėti ir atskleisti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą (netiesiogiai) inovacijų kūrėjų požiūriu bei parodyti kitų šalių patirtį įgyvendinant inovacijų plėtrą;
4. suformuluoti ir pasiūlyti institucinės reformos priemones.

Keliama **hipotezė**: valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą, socialinis teisinis statusas nėra apibrėžtas, vis dar pasigendama socialinio teisinio statuso sampratos turinio bei struktūros aspektais. Paprastai apsiribojama tik institucijų tikslų, uždavinių bei funkcijų identifikavimu, bet neanalizuojami kiti statuso vidiniai elementai, nenagrinėjami tarpinstituciniai ryšiai bei institucijų ryšiai su kitais subjektais. Valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą socialinis teisinis statusas nėra nagrinėtas. Norint užtikrinti Lisabonos strategijos įgyvendinimą, būtų tikslinga detaliau išnagrinėti pastarųjų institucijų socialinį teisinį statusą, nes nuo jo turinio priklauso Lisabonos strategijos tikslų pasiekimas. Reikėtų perimti gerąją kitų valstybių patirtį ir bandyti kurti naujus tarpinstitucinius ryšius, keisti institucijų vertės suvokimą

atsiliepiant į socialinius ekonominius pokyčius valstybėje. Galbūt būtų tikslinga kurti naują valstybinę struktūrą, kurios socialinis teisinis statusas turėtų kokybiškai naują turinį, tai leistų institucijai siekti aukščiausių tikslų. O tai užtikrintų mokslo ir verslo partnerystę bei maksimalų inovacijų plėtros proveržį Lietuvoje.

Tyrimo šaltiniai. Darbe bus remiamasi pagrindiniu Lietuvos Respublikos įstatymu – Lietuvos Respublikos Konstitucija, Prezidento įstatymu, Vyriausybės įstatymu, Seimo Statutu, įstatymais skirtais mokslui, verslui, inovacijoms, kitais teisės aktais, Konstitucinio teismo nutarimu, Europos Sąjungos ir Europos Bendrijų sutartimis, kitais poįstatyminiais aktais, institucijų nuostatais, taip pat Vyriausybės strategijomis bei programomis, kitais dokumentais. Be to darbo eigoje bus remtasi ir specialiąja literatūra, monografijomis, vadovėliais, moksliniais straipsniais, disertacijų medžiaga. Ypatingas dėmesys yra skiriamas A. Katkaus, A. Urmono, A. Dziegoraičio, A. Bakavecko, E. Šileikio, A. Vaišvilos, D. N. Bachracho, G. B. Peters, M. Weberio darbams.

Darbo metodai. Metaanalizės metodas panaudotas teorinėje darbo dalyje tam, kad būtų atskleistas tyrimo objektas filosofiniu, istoriniu, sociologiniu ir teisiniu aspektais. Istoriniu-lyginamuoju metodu buvo atskleista valdymo sąvokos ir valdymo teorijų atsiradimas bei vystymasis. Sisteminės analizės metodas leido parodyti valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančių inovacijų plėtrą, socialinį teisinį statusą kaip sudėtingą teisinį fenomeną, bendroje teisės sistemoje. Lyginamosios analizės metodas panaudotas siekiant įvertinti kitų šalių priemonės ir patirtį valstybinio valdymo srityje įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Analitinis-kritinis metodas leido įvertinti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą inovacijų kūrėjų požiūriu ir parodyti statuso turinio reikšmę mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros požiūriu. Visų tyrimo metodų taikymas leidžia tolygiai atskleisti darbo turinį, įgyvendinti užsiplanuotus uždavinius bei padaryti išvadas, pateikti apibendrinimus.

Temos problematika. Riboti tyrimo šaltiniai ir pasirinktas sisteminis tyrimo aspektas jau savaime sukuria pagrindą darbo vertei ir naujumui. Šiuo tyrimu bandoma sistemiškai per teisės šaltinius, institucijų tikslus, uždavinius, funkcijas nagrinėti institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas, institucinę sistemą bei nustatyti jų socialinį teisinį statusą ir jo pakankumą. Atlikti teoriniai bei empiriniai tyrimai leidžia įvertinti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą, jo vidinius elementus, nustatyti statuso reikšmę įgyvendinant inovacijų plėtrą, o per tai suvokti Lietuvos galimybes įgyvendinti Lisabonos strategiją.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš turinio; įvado; trijų dėstymo dalių.

Pirmoje darbo dalyje yra pateikiama teorinė apžvalga apie valstybinį valdymą bendroje valdymo teorijoje, nagrinėjama institucijų socialinio teisinio statuso samprata ir struktūra.

Antroji darbo dalis yra skirta teisės šaltinių, užtikrinančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, analizei bei valstybinio šių valdymo institucijų, identifikavimui, jų socialinio teisinio statuso nustatymui, institucijų bendradarbiavimui.

Trečioje dalyje yra nagrinėjamas inovacijų kūrėjų požiūris į valstybinio valdymo institucijas ir jų teikiamas galimybes inovacijų skatinimui, apžvelgiama tarptautinė patirtis šioje srityje, taip pat pateikiami siūlymai, institucinei, teisinei reformai.

Toliau seka išvados ir apibendrinimai; pasiūlymai, kurių įgyvendinimas paskatintų inovacijų proveržį Lietuvoje; santraukos lietuvių ir anglų kalbomis; pabaigoje yra pateikiamas literatūros sąrašas bei apibendrinta ir iliustruota empirinio tyrimo medžiaga.

1. VALSTYBINIO VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Valdymo sąvoka ir teorijos, valstybinis valdymas, pagrindiniai bruožai, funkcijos, principai

1.1.1 Valdymo sąvoka ir teorijos

Valdymo sąvoka apima atitinkamus procesus, kurie vyksta visuomenėje, gyvojoje ir negyvojoje gamtoje. Valdymo procesas vyksta organizuotoje aplinkoje – sistemoje. Jai būdinga jos elementų vienybė bei darnumas. Visa tai užtikrina tikslingą ir kryptingą poveikį, daromą sistemos elementams. Valdymo procesus, kurie vyksta tam tikroje sistemoje, galima paaiškinti kaip sistemą, susidedančią iš dviejų pagrindinių pusių: valdančiosios (valdymo subjektas) ir valdomosios (valdymo objektas). Valdymo subjektas daro tam tikrą kryptingą poveikį valdymo objektui, atlikdamas tą poveikį naudojasi atitinkama informacija. Ši informacija reikalinga ne tik valdymo sistemai pažinti, bet kad ir valdymo subjektas pažintų jį supančią aplinką. Tokiu būdu valdymo procesas - tai nuolatinis informacijos tarp subjekto ir objekto judėjimas, keitimasis. Valdymui būdingi požymiai yra hierarchija ir pavaldumas. Valdymo subjektas yra aukštesnėje hierarchijos pakopoje, o objektas – žemesnėje. Objektas privalo vykdyti subjekto nurodymus.

Žodis „valdymas“ yra tampriai susijęs su žodžiu „valia“ ir „įtikinimas“. Valdyti, tai reiškia paveikti, įtakoti kažkieno valią.

Anot Ž. Ž. Ruso, valdymas – tai tarpininkaujantis kūnas tarp valdinių ir suvereno jų tarpusavio susižinojimui, kuriam skirtas įstatymų vykdymas ir civilinės bei pilietinės laisvės saugojimas. Ruso valdžią (valdymą) vadina arba aukščiausią administraciją, vykdomosios valdžios teisėtą pritaikymą, o valdovu arba magistratu (valdininku) – žmogų; arba kolektyvą, kuriam pavestas šitas administravimas.³

Valdžią galime apibrėžti ir kaip „specialią priemonę, įgalinančią perduoti valdančiojo valią valdomajam“.⁴

Pats paprasčiausias yra formalus – teisinis valdžios paaiškinimas. K. V. Aranovskis valdžią apibrėžia kaip įgaliojimų, suteiktų valstybės institucijoms ir pareigūnams, visumą.⁵ Kitas apibrėžimas pagal D. N. Bachrachą, jog valdžia yra vertikali, hierarchinė veiksmų koordinacija, svarbiausia valdymo priemonė, užtikrinanti skirtingų žmonių valios ir veiksmų suderinamumą.⁶ Vadinasi, pačia bendriausia prasme valdymas yra kaip valdančiojo poveikis valdomajam siekiant bendros valdymo sistemos tikslų, siekimas tam tikros tvarkos. Todėl galima teigti, kad tvarka yra

³ Ruso Ž. Ž., Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1979. P.138-150.

⁴ Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право. Москва, 1997. С. 6

⁵ Арановский К. В., Государственное право зарубежных стран. Москва: Инфра-М, 2000. С. 9-112.

⁶ Бахрах Д. Н., Административное право России. Москва: Норма, 2000. С. 37.

universalus valdymo tikslas. Ir visas valdymo procesas turi vykti laikantis tam tikros tvarkos, t.y. nustatytų tam tikrų taisyklių.

Valdymo sąvoką galėtume apibrėžti kaip sistemoje pasireiškiantį tikslingai kryptingą poveikį, kuris įgyvendinamas valdymo subjekto komandomis objektui, siekiant išlaikyti sistemą tam tikroje organizacijos būsenoje ir pasiekti tos sistemos tikslus bei spręsti jos uždavinius. Čia sistemą suprantame kaip organizuotą aibę tarpusavyje susijusių elementų (sudedamųjų dalių), atliekančių tam tikras funkcijas.

Sistemos gali būti klasifikuojamos į valdomas, kai objektas paklūsta subjektui, ir nevaldomas, kai objektas nepaklūsta subjektui.

Taip pat atsižvelgiant į sistemas, kuriose vyksta valdymo procesai, valdymas gali būti klasifikuojamas į mechaninį valdymą (technologiniai procesai), biologinį valdymą (procesai, vykstantys gyvuose organizmuose) socialinį valdymą (procesai, vykstantys žmonių grupėse, organizacijose, visuomenėje).

Atskirai reikėtų aptarti socialinio valdymo sąvoką, kadangi į jos sudėtį taip pat įeina ir valstybinis valdymas.

Socialinis valdymas – tai žmonių, jų grupių, kolektyvų, visos šalies visuomenės elgesio valdymas. Žodis „socialinis“ kilo iš lotyniškų žodžių „socialis“, „socius“, kas reiškia – bendras, sujungtas, susietas arba visuomenės, visuomeninis.⁷ Apie socialinį valdymą galima kalbėti pasiremiant A. Aliochino, A. Kormolickio, J. Kozlovo darbais⁸, taip pat N. D. Bachrachu.⁹ Socialinis valdymas kaip kategorija susiformavo kuriantis, formuojantis bei vystantis visuomenei. Socialinis valdymas – būtina visuomenės egzistavimo, jos vystymosi sąlyga. Socialinio valdymo būtinumas kyla iš visuomeninės darbo procesų prigimties.

Visuomenė, kaip ir bet kuri gyvosios gamtos dalis, be valdymo egzistuoti negali. Bendra žmonių veikla sąlygoja valdymą. Tokioje žmonių grupėje reikalingas bendras darbas, siekiama bendrų rezultatų, todėl reikalinga, kad ta veikla būtų tikslinga, sąmoninga, nukreipta į tam tikrų rezultatų siekimą.

Iš to išplaukia, kad tokia žmonių veikla turi būti valdoma, koordinuojama, derinama, vienijama, nukreipiama ir t.t. Socialinis valdymas atsiranda žmonių grupėje, kolektyve. Socialiniam valdymui keliami tam tikri reikalavimai: subjektas turi būti autoritetas, valdymas gali vykti tik žmonių grupėje, valdymo veiksmams reikalingas planas, būtinas pareigų, darbų, veiklų paskirstymas

⁷ Tarptautinių žodžių žodynas. / sudarytojai: Bendorienė A., Bogušienė A., Dagytė E. ir kt. – Vilnius: Alma littera, 2004.

⁸ Алехин А., Кармолицкий А., Козлов Ю. Административное право Российской Федерации. Москва, 1997.

⁹ Бахрах Д. Н. Административное право России. – Москва : НОРМА, 2002.

tarp dalyvių, būtina informacija ir jos perdavimas, kontrolė, atskirų individų veiksmų derinimas ir vienijimas, pastebėtų trūkumų šalinimas. Socialinį valdymą įgyvendina žmonės, jų organizuoti kolektyvai, siekiantys tam tikros veiklos rezultatų.

Galima išskirti dvi socialinio valdymo rūšis: visuomeninį valdymą ir valstybinį valdymą. Visuomeniniame valdyme ypatingą vietą užima valdančiojo autoritetas, jo gebėjimai, čia nėra svarbu teisės normos. Tuo tarpu valstybinis valdymas yra glaudžiai siejamas su teisės normomis.

Socialinio valdymo klasifikacija pagal valdymo subjektus bei jų naudojamus valdymo metodus būtų tokia: viešasis valdymas, kuris susideda iš valstybės vykdomosios valdžios institucijų vykdomojoje veikloje, visų valstybės institucijų vidinio valdymo srityje, vietos savivaldos institucijų veikloje, kitų subjektų – nevyriausybinų organizacijų, viešųjų įstaigų ir kitų – veikloje, kada įstatymai suteikia jiems įgaliojimus vykdyti vykdomosios valdžios funkcijas.

Kalbant apie valdymą negalima nepakalbėti ir apie klasikines vadybos (valdymo) teorijas, kurių idėjos buvo suformuotos ir pradėtos taikyti praktiškai XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, vadovams grumiantis su industrinės revoliucijos sukeltais organizaciniais sunkumais. Tai istoriškai pirmoji valdymo teorijos tobulinimo kryptis.¹⁰ Organizacijos vis labiau plėtėsi ir darėsi sudėtingesnės, technologijos tobulėjo. Kartu su pokyčiais atsirado poreikis vadovams valdyti darbo jėgą, kontroliuoti įrenginius ir gamybą, koordinuoti tvarkaraščius ir darbą, integruoti įvairias darbo sistemas. Tačiau labai trūko informacijos, kuria vadovai galėtų vadovautis vykdydami šiuos veiksmus.

Klasikinės vadybos mokyklos teoretikai bandė rasti vienintelį geriausią būdą valdyti sudėtingas pramonės organizacijas. Jų teorijos pirmiausia buvo sutelktos ties idėja, kad ekonominio racionalumo lygis priklauso nuo vadovų ir individualių darbuotojų elgesio bei priimamų sprendimų. Kitaip tariant, teoretikai darė prielaidą, kad žmonės, bandydami maksimizuoti asmeninę naudą, vykdo logiškus, racionalius sprendimus, remdamiesi darbo patirtimi. Jų vadybos teorijos buvo grįstos tikėjimu, kad racionalus, logiškas elgesys turėtų būti sutelktas ekonominei gerovei kelti. Klasikinės vadybos mokyklos teorijos pagrindas yra:

- Maksimalus darbo padalijimas užtikrinant maksimalų darbų specializavimą;
 - Vykdytojo darbo apribojimas kuo paprastesnėmis operacijomis;
 - Maksimalaus darbo užmokesčio garantavimas;
 - Darbininko veiklos sferos apribojimas tik darbo operacijomis, nereikalaujant iš jo spręsti darbo bei gamybos organizavimo klausimų
- Klasikinę vadybos teoriją sudaro trys jos

¹⁰ Stoškus S., Vadybos pradmenys: mokomoji knyga. Kaunas, 2001, P. 136.

pakraipos: 1) mokslinio valdymo teorija; 2) idealaus biurokratinio valdymo teorija ir 3) administracinio valdymo teorija (skirtinguose šaltiniuose dažnai nurodomos tik dvi pakraipos: mokslinio valdymo ir administracinio valdymo).

Mokslinio valdymo teorija yra siejama su darbo našumo didinimu pramonės įmonėse, todėl šiame darbe jos nenagrinėsime.

Idealus biurokratinio valdymo teorija – metodiškas požiūris, atsiradęs Europoje ir nusakantis organizaciją kaip darniai veikiančią mechanizmą, kaip vieningą visumą. Šią teoriją suformulavo ir paskelbė vokiečių teisininkas ir sociologas M. Weberis (1864-1920). Jis biurokratinį valdymą traktavo kaip grupinės veiklos organizavimą, kurį griežtai reglamentuoja taisyklės, standartai, instrukcijos ir pan. M. Weberio biurokratinio valdymo teorijos esmė – visi santykiai tarp darbuotojų organizacijoje turi būti griežtai formalizuoti, reglamentuoti, turi vyrauti „nuasmenintų“ santykių atmosfera. Visa organizacijos veikla paremta darbo pasidalijimu, kuris grįstas funkcinė specializacija taip pat valdžios pasiskirstymu ir hierarchiškumu. M. Weberio įsitikinimu, organizacija, grįsta racionali administraciniu valdymu, yra efektyvesnė ir lengvai prisitaikanti prie pokyčių. Taip pat M. Weberis pabrėžia socialinių pokyčių įtaką teisei, kas šio darbo temai yra labai aktualu.^{11,12} Administracinio valdymo teorija nagrinėja visos organizacijos valdymą. Administracinio valdymo teorijos autoriai domėjosi organizacijos struktūra ir modeliavimo procesais. Pabrėžiama, jog organizacijos struktūriškumas yra labai svarbus. Administracinio valdymo teorinius pagrindus suformulavo prancūzų mokslininkas H. Fayolas (1841-1925). Jis įvardino veiksmus, kuriuos reikia atlikti administruojant bet kokią veiklą: 1) Numatymas, 2) Plano parengimas, 3) Organizavimas, 4) Koordinavimas, 5) Kontrolavimas.¹³

Šie veiksmai arba etapai išlieka ir šiuolaikiniuose tiek praktiniuose, tiek teoriniuose valdymo procesuose. Toliau administracinio valdymo teorijos kūrėjai (L. Gulikas ir L. Unvikas¹⁴) papildė minėtus etapus, pridėdami personalo komplektavimą, vadovavimą, atskaitomybę, biudžeto sudarymą ir kontrolę.

Klasikinė vadybos mokykla labai plačiu mastu nurodė esmę: aprašė, kaip žmonės turėtų valdyti organizacijas. Jų pastangos kuriant idealią organizaciją paskatino papildomus vadybos ir organizacinių sistemų tyrinėjimus, optimalių valdymo būdų paiešką.

¹¹ Daft R. L. Organization theory and design. Mason, 2004, P. 624.

¹² Weber M. Legal Authority in a Bureaucracy. (in) Markets, Hierarchies and Networks. Edited by Thompson G., Frances J., Levacic R., Jeremy M. SAGE Publications, 1998. P. 119-128.

¹³ Fayol H. Administravimas: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2005.

¹⁴ Gulick L. Notes on the Theory of Organization. Papers on the Science of Administration. / Eds. L. Gulick and L. Unvick. New York: Institute of Public Administration, 1937. P. 1–46.

Tai atsispindi ir dabartinėje vadybos teorijoje. Anot jos atstovų (J. A. F. Stoneris, R. E. Frymanas (R. E. Freeman), D. R. Gilbertas) – valdžia yra laikoma organizacijų teisės aktuose įteisinta galia, dėka ko yra reglamentuojami valdymo santykiai.¹⁵

1.1.2 Valstybinio valdymo esmė, pagrindiniai bruožai, funkcijos, principai

Kalbant apie valstybinio valdymo sąvoką, galime pacituoti D. N. Bachračą, kuris teigia, kad valstybės valdžia – tai socialinio valdymo rūšis, turinti atitinkamus požymius: 1) ji yra socialinio valdymo priemonė, 2) ji nustato santykius tarp subjektų, 3) pasireiškia vienos „valios“ dominavimu kito subjekto atžvilgiu, 4) turi įgyvendinimo priemonės, t.y. teisės aktus, įtikinėjimo būdus ir metodus ir pan.¹⁶

„Valstybės valdžios esmė ir struktūra juridiškai įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose. Ji įgyvendinama remiantis įstatymų leidyba, valstybės aparatu, materialiniais ištekliais, finansinėmis lėšomis, įtikinimo ir prievartos mechanizmais. Demokratinė valstybės valdžia išreiškia gyventojų daugumos interesus ir įgyvendinama, laikantis valdžių padalijimo, pagarbos žmogaus teisėms, vietos savivaldos pripažinimo, teisinės valstybės kūrimo ir kitų principų. Iš minėtų principų demokratinėse šalyse valstybės valdžios esmę bei jos realizavimo procesą geriausiai atskleidžia valdžių padalijimo teorija“.¹⁷

Naujoji valstybinio valdymo paradigma nagrinėjama R. B. Denhardto veikale „Viešųjų organizacijų teorijos“.¹⁸ Joje pateikiama naujosios valstybės tarnybos koncepcija, kuri remiasi fenomenologine teorija. (E. Huserlio fenomenologinė filosofija formavosi XIX a. pabaigoje—XX a. pradžioje Vakarų Europoje). Joje buvo keliamos pozityvizmo, tiksliau, scientizmo idėjos, kurioms būdinga orientacija į eksperimentinius gamtos mokslų metodus ir koncepcijas, tikslią ir aiškią jų kalbą. Gamtamoksliniai metodai buvo laikomi ne tik moksliško etalonu, bet ir universaliu būdu socialinėms-etinėms problemoms spręsti¹⁹ ir postmodernistine paradigmomis, kritine teorija bei pabrėžia ryšio tarp piliečių ir valdžios stiprinimą.²⁰ Valstybinis valdymas turi du aspektus: socialinį-politinį ir teisinį. Bendrąja prasme valstybinis valdymas – tai kryptinga valstybės institucijų veikla, visos valstybės reikalų tvarkymas per specialų valstybės aparatą. Valstybinis valdymas – valstybinio

¹⁵ Stoner J. A. F, Freeman R. E., Gilbert D. R.. Vadyba. Kaunas, 2000, P. 647.

¹⁶ Бахрах Д. Н. Административное право России. – Москва : НОРМА, 2002.

¹⁷ Bakaveckas A. Vykdomosios valdžios sąvoka, funkcijos ir jos santykis su administracine teise // Jurisprudencija, 2002. T. 24(16). P. 29-42.

¹⁸ Denhardt R. B. Viešųjų organizacijų teorijos. Vilnius: Algarvė, 2001, P. 237-256.

¹⁹ Filosofijos istorijos chrestomatija. XIX ir XX amžių Vakarų Europos ir Amerikos filosofija. Vilnius: Mintis, 1974.

²⁰ Peters G.B. The Changing Nature of Public Administration: From Answers to Hard Questions // Viešoji politika ir administravimas, Nr. 5, 2003, P. 7-20.

valdymo organų vykdoma poįstatyminė veikla, skirta įgyvendinti kultūriniais, socialiniais, ekonominiais ir kitiems visuomenės poreikiams.

Kai apie valstybinį valdymą kalbame socialine-politine prasme, tai valstybiniam valdymui priskiriame teismus, savivaldybių institucijas. Tačiau išgilinus pamatytume, kad jos nėra valstybinio valdymo institucijos.

Todėl valstybinio valdymo sąvoka naudojama dviem aspektais – plačiąja ir siaurąja prasmėmis.

Demokratinėse šalyse valstybės valdžios esmę atspindi valdžių padalijimo teorija: t.y. pasiskirstymas į įstatymų leidžiamąją, įstatymus įgyvendinančiąją ir teisminę.

Istorinės patirtis rodo, kad valdžia negali ir neturi būti vienose rankose, ji turi būti padalyta. Tą rodo ir Lietuvos mokslo švietuolių darbai. A. Volanas – vienas žymiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI a. antrosios pusės ir XVII a. pradžios politikos ir kultūros veikėjų, pilietinės visuomenės ugdytojas, humanistas, evangelikų reformatų vadovas teigė, kad įstatymai neapsaugos viešosios laisvės, jeigu nebus tų, kurie prižiūrės įstatymų vykdymą.²¹ Iš čia jau galime išvelgti valdžių padalijimo užuomazgas. Vėliau bene vienas žymiausių tarpukario Lietuvos teisininkų, teisinės literatūrinės minties puoselėtojų P. Leonas rašė: „Kiekvienoje valstybėje yra trys valdžios rūšys: a) įstatymų leidžiamoji valdžia; b) valdžia, kuri vykdo dalykus, priklausančius tautų teisei; c) valdžia, kuri vykdo dalykus, priklausančius civilinei teisei“.²² Reikšmingos ir garsaus Lietuvos teisės apologeto M. Riomerio mintys apie valdžių padalijimo doktriną, kurią jis vadina valdžios funkciniu suskirstymu²³.

Vadinasi, valdžių padalijimo principas – tai vienas iš svarbiausių ir fundamentinių kiekvienos demokratinės valstybės egzistavimo pagrindų. Jo svarbą pabrėžė ir 1789 m. prancūzų „Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija“, kurios 16 straipsnis teigia: „visuomenė, kurioje neužtikrintas naudojimas teisėmis ir neįgyvendintas valdžių padalijimas, neturi konstitucijos“.²⁴ Valstybinis valdymas plačiąja prasme apima tris valdžios funkcijas, t.y. įstatymų leidimo, valdymo (administravimo) ir teisminę. Kartu valdymą galime suvokti ir kaip procesą, t.y. valdinių santykių įgyvendinimą. Valstybinis valdymas plačiąja prasme – tai iš esmės valstybės valdymas, visa valstybinė veikla, viso valstybės aparato darbas, o ne tik vykdomosios funkcijos, kurias įgyvendina vyriausybė. Iš čia galima teigti, kad tiek Lietuvos Respublikos Seimas, tiek Lietuvos Respublikos

²¹ Volanas A. Rinktiniai raštai. – Vilnius, 1996.

²² Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Teisinės minties palikimas. – Vilnius, 1995.

²³ Riomeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė – T. 1, 2. Vilnius: Pradai, 1995.

²⁴ Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / под ред. З. М. Черниловенко. – Москва, 1984.

Prezidentas, tiek Lietuvos Respublikos vyriausybė visi „in corpore“ atlieka valstybinį valdymą. Todėl ir šiame darbe bus kalbama ne tik apie vykdomąją valdžią, bet ir apie Lietuvos Respublikos Seimą, kaip aukščiausios teisinės galios aktų kūrėją, t.y. valstybinio valdymo vykdytoją.

Siaurąja prasme valstybinis valdymas suprantamas kaip tam tikra valstybinės veiklos rūšis. Iš čia valstybinis valdymas glaudžiai siejasi su valstybinės valdžios kategorija. Atsižvelgiant į valdžių padalijimo principus galima teigti, kad valstybinis valdymas siaurąja prasme suprantamas ir kaip valstybės vykdomųjų organų veikla, t.y. vyriausybės kuriama ir įgyvendinama politika ir Prezidento įgyvendinama valdžia.

Anot D. Žilinsko „Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniu, Prezidentas ir Vyriausybė turi vykdomosios valdžios galias, kurių įgyvendinimas reiškia valstybės tvarkymą (įstatymų įgyvendinimą ir vykdymą), t.y. procesą tradiciškai vadinamą valstybiniu valdymu. Būtent valstybiniu, o ne valstybės valdymu. Todėl, kad valstybės valdymo kategorija labiau gali būti taikoma Seimui, kuris kaip atstovaujamoji valdžios institucija taip pat valdo valstybę priimdamas įstatymus.²⁵ Ir šiuo atveju labiau tiktų ne valdymo, bet administravimo terminas. Kaip teigia tarptautinių žodžių žodynas, žodis administruoti yra kilęs iš lotyniško „administrare“ kas reiškia valdyti tvarkyti bei „administratio“, kas reiškia tvarkymas, valdymas ir gali būti suprantamas kaip 1. valstybės valdymo organų sistema, 2. organizacijos vadovaujantysis personalas.²⁶ Iš to matyti, kad sąvoka administruoti gali būti suprantama ir kaip valstybės valdymas, ir kaip organizacijos vidinis valdymas. Taigi, tada neišvengsime šio termino dvilypumo, t.y. valstybės valdymo ir vidinio institucinio administravimo. Todėl vis tik tinkamesnis terminas būtų valdymas, o ne administravimas.

Valstybė, kaip tautos suvereno reiškėja pasižymi išskirtiniais bruožais. Iš čia mes galime kalbėti apie valstybinio valdymo bruožus, kuriuos formuluoja būtent valstybė, kaip suverenas. Remiantis A. Bakavecku, A. Dziegoraičiu, A. Dziegoraitiene kt. galima būti išskirti šiuos bruožus:²⁷

Pirmiausia reikėtų išskirti tai, kad valstybės valdomų (administruojamų) asmenų ratas yra besikeičiantis ir neapibrėžtas, nes jis apima visus fizinius ir juridinius asmenis, esančius/vykdančius veiklą tos valstybės teritorijoje.

Antra, valstybinį valdymą įgyvendina specialūs subjektai, arba valstybiniai valdymo organai, t.y. institucijos. Tai reiškia, kad viena valstybinį valdymą įgyvendinanti šalis turi būti valstybinė

²⁵ Žilinskas D. Ar lipsime į medį iš viršaus? // Justicia, 2000, Nr. 1.

²⁶ Tarptautinių žodžių žodynas. / sudarytojai: Bendorienė A., Bogušienė A., Dagtė E. ir kt. – Vilnius: Alma littera, 2004.

²⁷ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

institucija arba subjektas, veikiantis valstybės vardu. Jei kalbėsime apie valstybinį valdymą siaurąja prasme, tai bus vykdomosios valdžios institucijos, o jei plačiąja – visų trijų valdžių, įstatymus leidžiančiosios, įstatymus vykdančiosios ir teisminės valdžios.

Trečia, valstybinis valdymas yra vykdomojo pobūdžio veikla. Ši veikla reikalinga atstovaujamojų valstybės valdžios institucijų aktams įgyvendinti. Iš čia valstybinį valdymą mes galime tapatinti su vykdomąja valdžia. Ir todėl galime dar kartą teigti, kad siaurąja prasme valstybinis valdymas yra vykdomoji valdžia.

Ketvirta, valstybinis valdymas siaurąja prasme – tai poįstatyminė veikla, nes vykdomieji organai savo darbe remiasi galiojančiais įstatymais. Jie priima ir savo aktus, bet pastarieji yra poįstatyminio pobūdžio ir turi atitikti galiojančius įstatymus. Taigi, vėl susiduriame su vykdomosios valdžios terminu.

Penkta, valdymui yra būdingi pavaldumo ir subordinacijos santykiai.

Šešta, vykdomoji veikla, kurią atlieka valdymo organai, labai plati, aprėpia socialinį, kultūrinį, politinį, ūkinį, finansinį ir kitus aspektus.

Septinta, vykdomoji veikla yra kasdienė, organizacinė, nepertraukiama bei yra tvarkomojo pobūdžio.

Aštunta, valstybinis valdymas remiasi prievarta.

Žinoma, tai nėra baigtinis bruožų sąrašas, jų galima vardinti ir daugiau. Apibendrinant galima pasakyti, kad valstybinio valdymo esmė tokia, jog valstybė gali tinkamai funkcionuoti tik tuomet, kai ji tinkamai valdoma, kai sutvarkytas jos vidinių elementų valdymo organizavimas. Valdymas visada turi grįžtamąjį ryšį, jis nėra vienpusis veikimas. Ir kuo tas ryšys tarp valdančiojo ir valdomojo yra tampa stipresnis, tuo mes galime tikėtis geresnių rezultatų, t.y. geresnio valstybinio valdymo institucijų funkcionavimo. Dėl to teisės aktai, skirti valstybinio valdymo institucijoms turi būti įgyvendinami ir vykdomi. Šiais teisės aktais valstybinio valdymo institucijoms yra suteikiami valdingi įgalinimai. Ir nuo šių teisės aktų kokybės labai priklauso valstybinio valdymo kokybė ir tuo pačiu valstybės funkcionavimas bei jos piliečių gerovė.

Apibūrinant valstybinio valdymo funkcijas reikia pasakyti, kad tai yra pagrindinės vykdomosios valdžios veiklos kryptys. Valdžių padalijimas yra tiesiogiai susijęs su atitinkama teisės šaka, t.y. administracine teise. Ji reglamentuoja vykdomosios valdžios institucijų, jų sistemos sudarymo bei funkcionavimo principus ir teisinius pagrindus, taip pat nustato institucijų administracinį-teisinį statusą, asmenų teises ir pareigas santykiuose su valstybinio valdymo institucijomis bei jų atstovais.

Valstybinio valdymo funkcijas galima būtų išskirti į du lygmenis.²⁸

Pirmasis lygmuo apima pačias pagrindines valstybinio valdymo funkcijas:

- viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimo, tame tarpe ir nacionalinio saugumo užtikrinimo funkcijos. Jos apibrėžtos pirmiausia Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, taip pat kituose teisės aktuose;
- valdymo funkcija, kuri apima valstybinio valdymo institucijų įgaliojimus;
- asmens teisių ir laisvių apsaugos funkcija.

Antrasis lygmuo – papildomas:

- teisėkūros, kuri pasireiškia valdymo aktų leidyba;
- vykdomoji, kuri apima teisės aktų vykdymą;
- jurisdikcinė, kuri pasireiškia per sankcijų taikymą.

Žinoma, yra ir kitų funkcijų, kurios taip pat neabejotinai yra svarbios ir be kurių valstybė negalėtų normaliai funkcionuoti ir vystytis. Tos funkcijos yra materialinės techninės, išteklių paskirstymo, finansų valdymo ir pan.

Remiantis A. Dziegoraičiu, A. Urmonu, A. Bakavecku, A. Andriuškevičiumi bei kitais autoriais galima teigti, kad valstybinio valdymo principai – tai pagrindinės idėjos, nuostatos, kuriomis remiasi ir yra sudaryta valstybinio valdymo sistema. Pagrindiniai valstybinio valdymo principai formuojami atsižvelgiant į visuomenės vystymosi reikalavimus, jie atliepia dabartines realijas yra dinamiški. Jie turi būti objektyvūs bei moksliskai pagrįsti. Valstybinio valdymo sferos platumas lemia ir principų įvairovę. Todėl aktuali jų klasifikavimo problema. Principai klasifikuojami atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstituciją, kitus teisės aktus, kurių normos kalba apie valstybinį valdymą. Labiausiai pagrįsta dviejų grupių valdymo principų sistema. Pagal šią sistemą minėti principai skirstomi į politinius teisinius ir organizacinius techninius.

Pirmieji yra universalūs, jais pagrįstas valdymas visose srityse, sferose ir šakose. Šiems principams yra priskiriami: demokratiškumas, viešumas, teisėtumas, atsiskaitomumas atstovaujamesiems organams, kolegialumo derinimas su vienvaldiškumu ir asmenine atsakomybe, kontrolė ir apskaita.^{29,30}

²⁸ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. – Vilnius, 2004.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos³¹ I skirsnio I straipsnyje yra pasakyta, kad Lietuvos Respublika yra demokratinė valstybė. Todėl visos valstybinės valdžios ir savivaldos institucijos formuojamos demokratiniais pagrindais, t.y. pagrindines valstybės valdymo ar savivaldos institucijas formuoja atstovaujantieji institutai. Labai svarbu pažymėti, kad valstybiniame valdyme gali dalyvauja visi piliečiai, jie turi vienodas teises nežiūrint tautybės, lyties, pažiūrų ir pan.

Viešumo principas apsprendžia tai, kad visi šalies piliečiai ar jų grupės turi teisę pareikšti savo nuomonę dėl sprendžiamų klausimų, klausimai sprendžiami viešai, išskyrus tuos, kurie sudaro valstybės paslaptis. Valstybės, vyriausybės, savivaldybių priimamų teisės aktų projektai skelbiami spaudoje. O priimtų teisės aktų taikymas įmanomas tik paskelbus juos viešai.

Teisėtumo arba teisės viršenybės principas nurodo, jog valstybės valdymo institucijų įgaliojimai ir kompetencija yra nustatytos įstatymu, o sprendimai, kuriuos priima valstybinio valdymo institucijos turi būti pagrįsti įstatymu.

Asmeninė atsakomybė nurodo tai, kad valstybinio valdymo vadovai už savo veiklą atsako asmeniškai.

Kolegialumo principas teigia, jog svarbiausi valstybės valdymo klausimai turi būti sprendžiami ir priimami kolegialiai.

Taip pat galima būti išskirti ir kitus principus, t.y. atskaitingumo, kontrolės, proporcingumo, objektyvumo.

Šiai dienai ypatingą svarbą įgauna nepiktnaudžiavimo valdžia principas, kuris nurodo, jog priimami sprendimai turi būti tik tokie, kurių tikslai sutampa su įstatyme nustatytais.

Kita principų grupė yra organizaciniai techniniai principai, kurie yra pritaikomojo pobūdžio. Juos formuluoja valdymo mokslas, remdamasis praktine analize ir apibendrinimu. Atsižvelgiant į šiuos principus, formuojamos valstybinio valdymo institucijos. Išskiriami šie organizaciniai techniniai principai: teritorinis, bendrojo vadovavimo, šakinis, tarpšakinis.

Teritorinio principo pagrindinė idėja, tai valdymo organų steigimas ir jų išdėstymas priklausomai nuo respublikos teritorinės struktūros. Gali būti organai, veikiantys visos respublikos teritorijoje taip pat funkcionuojantys administraciniame teritoriniame vienetu.

Bendrojo vadovavimo principas nurodo, kad valstybės teritorijoje ar administraciniame vienetu formuojami bendro vadovavimo, t.y. bendrosios kompetencijos institutai (pvz.: Vyriausybė). Šie institutai sprendžia visus klausimus – politinius, finansinius, ekonominius, ūkinius, kultūrinius.

³¹ 1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.

Šakiniai principai teigia, kad atskiros institucijos sudaromos vadovauti atskiroms valdymo šakoms – pramonei, prekybai, žemės ūkiui, transportui ir t.t. Tokios institucijos yra respublikinio lygmens. O tarpšakinės (funkcinės) valdymo institucijos sudaromos spręsti tam tikroms funkcijoms, uždaviniams ar atitinkamiems klausimams koordinuoti tarp visų tarpšakinių organizacijų. Ta institucija nustato tam tikrus normatyvus, standartus.

Subsidiarumo principas yra grindžiamas tuo, jog aukštesnėms institucijoms yra nepriskiriamos funkcijos, kurias gali atlikti žemesnės institucijos. Šis principas yra labai svarbus, kai mes nori įgyvendinti valstybinio valdymo tobulinimą, t.y. siekiant valdymo decentralizacijos, paskirstant ar perskirstant kompetencijas.

Taip pat galime paminėti ir eilę kitų svarbių principų: pavaldumo, visuomeninių interesų pirmenybės, tarnybinio bendradarbiavimo, visuomenės įtraukimo į viešąjį valdymą.³²

Apibendrinant galima teigti, kad jeigu valstybės valdymo institucijos laikysis šių principų, bus užtikrinta patikima valstybės valdymo ir skaidraus bei efektyvaus funkcionavimo sistema.

1.2. Valstybinio valdymo institucijos kaip administracinės teisės subjektai

1.2.1 Bendrieji administracinės teisės subjektai

Apibrėžiant subjekto sąvoką, reikia pažymėti, kad ji kilusi iš lotyniško žodžio „subjectum“, kuris teisine prasme, reiškia fizinį asmenį (pilietį) arba juridinį asmenį (įmonę, įstaigą, organizaciją), kurį teisės normos įgalina turėti teisių ir prisiimti pareigų.³³ Bet kurios teisės šakos subjektas – tai nustatytų teisių ir pareigų turėtojas. Ir tas teises bei pareigas jam suteikia atitinkami teisės aktai.

Anot P. P. Kreigo, administracinė teisė dėl savo subjektų rato yra ypatingai sudėtinga ir labai plati teisės šaka.³⁴

Remiantis A. Urmonu, administracinės teisės subjektas bendriausia prasme suprantamas kaip administracinių teisinių santykių dalyvis. Administracinei teisei, dėl jos reguliuojamų visuomeninių santykių platumo, būdingas platus subjektų ratas, ir šie subjektai pasižymi dažnai labai skirtingais įgalinimais tiek jų apimtini, struktūra, tiek ir jų teisinėmis savybėmis. Todėl teisinio reguliavimo praktikos prasme tikslinga klasifikuoti administracinės teisės subjektus pagal grupes, kurių kiekviena turi savo administracinę teisinę padėtį. Pažymėtina, kad klasifikuojant administracinės teisės subjektus, turime atsižvelgti į teises realijas, atsispindinčias ir kitose teisės šakose,

³² Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

³³ Tarptautinių žodžių žodynas. / sudarytojai: Bendorienė A., Bogošienė A., Dagtė E. ir kt. – Vilnius: Alma littera, 2004.

³⁴ Craig P. P. Administrative Law. – London: Sweet&Maxwell, 2003. P. 3-45.

pavyzdžiui, Civiliniame kodekse pateikiamą asmenų skirstymą, kadangi šio teisės akto nuostatos įtakoja ir administracinės teisės aktų kaitą.³⁵

Administracinės teisės normas įgyvendina labai platus subjektų ratas. Tuo administracinė teisė ypač skiriasi nuo kitų teisės šakų. Tarp administracinės teisės subjektų yra ir piliečiai, jų organizacijos, susivienijimai, valstybės institucijos, valstybės įmonės, biudžetinės įstaigos. Vadinasi, administracinės teisės subjektai – tai fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie administracinės teisės normų nustatyta tvarka įgyvendina viešąjį valdymą. Administracinės teisės subjektai atlieka vieną iš svarbiausių funkcijų – įgyvendina vykdomąją valdžią. Dėl šios priežasties administracinės teisės subjektų klausimas yra labai svarbus nagrinėjant administracinę teisę. Galima teigti, kad administracinės teisės subjektas yra valdymo santykių dalyvis, kuriam teisės aktai nustato jo pareigas, suteikia teises, valdingus įgalinimus, atsakomybę. Taip pat suteikia galimybę inicijuoti administracinių-teisinių santykių atsiradimą.

Administracinės teisės subjektais galima tapti laisvanoriškai, t.y., fiziniams asmenims yra garantuota teisė skusti teisės aktus arba jis turi pareigą tai daryti, ir šią pareigą jam nustato atitinkama teisės norma.

Administracinės teisės subjektus galima būtų suskirstyti į dvi pagrindines grupes: į fizinius asmenis ir juridinius asmenis.

Prie fizinių asmenų yra taip pat priskiriami ir valstybės tarnautojai, turintys pastovius teisinius santykius su valstybinio valdymo institucijomis.

Juridiniai asmenys arba dar vadinami kolektyviai subjektai pirmiausia skirstomi į valstybinius ir nevalstybinius. Valstybiniai administracinės teisės subjektai yra valstybės institucijos, valstybės įmonės, biudžetinės įstaigos. Galima teigti, kad valstybinio valdymo institucijos yra vienas iš svarbiausių administracinės teisės subjektų. Valstybinio valdymo institucijos apima atstovaujамąją valdžią, t.y., Seimą, vykdomąją valdžią, t.y., Prezidentą ir Vyriausybę.

Šiame darbe bus kalbama apie valstybinį valdymą plačiąja prasme. Ir bus stengiamasi parodyti visas, atsakingas už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, valstybinio valdymo institucijas bei atskleisti jų socialinį teisinį statusą. Būtų tikslinga pažymėti atskyrimą tarp atstovaujamosios ir vykdomosios valdžių, kas tolesnėje darbo eigoje padėtų koncentruotis į institucijas, kurios atlieka ypač aktyvų vaidmenį įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Anot A. Bakavecko „Vykdomoji valdžia, kaip valstybinės valdžios rūšis, negali

³⁵ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

būti tapatinama su valstybine veikla. Atitinkama tokios veiklos rūšis – ne pati vykdomoji valdžia, o praktinio jos įgyvendinimo forma. Vadinasi, vykdomoji valdžia nesutampa su vykdomąja veikla. Valdžia, kaip bazinio pobūdžio kategorija, iš esmės apibūdinama tokia veikla, kuri nustato jos funkcijos kompetenciją. Vykdomoji valdžia negali būti tapatinama ir su valstybiniu valdymu, kuris visada apibūdinamas kaip tam tikra valstybinės veiklos rūšis vykdomoji valdžia apibūdinama kaip ypatinga valstybės valdžios rūšis, kuri savo esme yra teisės taikomoji. Tai principinis jos požymis ir paskirtis. Vis dėlto šiuo atveju omenyje turimas ypatingo pobūdžio teisės taikymas. Teisminei valdžiai taip pat būdingas teisės taikymas, bet teismai teisės aktus taiko tik atsiradus neigiamiems reiškiniams, t.y. tada, kai pažeidžiami tų teisės aktų reikalavimai ir iškyla teisminės prievartos būtinybė. Vykdomajai valdžiai būdingas teigiamas teisės taikymo pobūdis, t.y. tiesioginis teisės aktų nurodymų vykdymas siekiant užtikrinti jos kompetencijai.³⁶ Tačiau reikėtų pabrėžti, kad šiuo atveju yra ir išimčių, tokių kaip juridinio fakto konstatavimas, pvz. tėvystės fakto konstatavimas. Todėl autoriaus nuomonė yra teisinga tik su tam tikra išlyga.

Valstybinio valdymo instituciją siaurąja prasme, suprantamą kaip vykdomosios valdžios instituciją, galima būtų apibrėžti kaip valstybės valdymo sistemos dalį, kuriai pavestas įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimas reguliuojant įvairias ūkines, socialines, kultūrines, administracines, politines visuomeninio gyvenimo sritis ir prireikus užtikrinti šį įgyvendinimą nustatytais poveikio priemonėmis.

Vis tik šiame darbe būtų tikslinga neapsistoti ties valstybinio valdymo susiaurinimu iki vykdomosios valdžios, o pažvelgti į nagrinėjamą klausimą plačiuoju požiūriu.

1.2.2 Valstybinio valdymo institucijos, kaip specialieji administracinės teisės subjektai

Kad išskirtume valstybinio valdymo institucijas iš kitų administracinės teisės subjektų tarpo, būtina nustatyti jų skiriamuosius bruožus ar požymius

Anot A. Bakavecko ir kt.³⁷ pagrindiniais valstybinio valdymo institucijų požymiais galėtume įvardinti šiuos:

1. Valstybinio valdymo institucija yra sudėtinė valstybės aparato dalis. Kur valstybės aparatas yra suprantamas kaip valstybinės valdžios įgyvendinimo instrumentas, kuriuo valstybė

³⁶ Bakaveckas A. Vykdomosios valdžios sąvoka, funkcijos ir jos santykis su administracine teise // Jurisprudencija, 2002, t. 24(16); 29-42.

³⁷ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

įgyvendina valstybinę valdžią, vykdo valstybės funkcijas. Ir iš čia matome, jog valstybės aparato sistemą sudaro: valstybinės valdžios institucijos, valstybinio valdymo institucijos ir teismų institucijos.

2. Valstybinio valdymo institucijos, vykdydamos poįstatyminio pobūdžio veiklą įgyvendina valstybinį valdymą.

3. Valstybinio valdymo institucijos disponuoja joms suteiktais valdingais įgalinimais ir veikia valstybės vardu.

4. Savo sprendimų vykdymą gali garantuoti nustatytais priemonėmis.

5. Turi tam tikrą teisės aktuose nustatytą kompetenciją.

6. Visos yra steigiamos teisės aktų nustatyta tvarka.

7. Turi apibrėžtą savo veiklos teritoriją ir sferą.

8. Veikia pavaldumo principu: žemesnės institucijos yra pavaldžios aukštesnėms, aukštesnės institucijos steigia žemesnes ir organizuoja jų veiklą.

9. Visas valstybinio valdymo institucija sieja glaudūs funkciniai ir organizaciniai ryšiai.

10. Savo veikla reguliuoja įvairias ūkines, socialines, kultūrinės, administracines, politines visuomeninio gyvenimo sritis.

11. Valstybės valdymo institucijų teisinė padėtis nustatoma teisės aktuose.

Taigi, visi šie išvardinti požymiai yra būdingi valstybinio valdymo institucijoms ir apjungia jas į vieną iš labai svarbių administracinės teisės subjektų grupę.

1.2.3 Administracinės teisės subjektų socialinio teisinio statuso sampratos diskusiniai aspektai

Analizuodami teisinius santykius visada susiduriame su tų teisinių santykių dalyvių, subjektų, teisėmis ir pareigomis. Šias teises ir pareigas jam suteikia ir garantuoja valstybė. Valstybinio valdymo institucijos, kaip administracinės teisės subjektai, taip pat turi tam tikras valstybės garantuotas teises ir pareigas, t.y. užima tam tikrą vietą ir padėtį kitų subjektų tarpe. Tą padėtį mes galime įvardinti kaip teisinį statusą. Žodis „statusas“ yra kilęs iš lotyniškojo „status“, kas reiškia esama padėtis, būklė.³⁸ Svarbu pažymėti, kad teisės mokslinėje literatūroje ir teisės moksle apskritai nėra vieningos teisinio statuso apibrėžties. To priežastimi būtų galima įvardinti skirtingų teisės šakų atstovų požiūrį į šią problematiką. Dažniausiai skirtingų teisės šakų atstovai civilinės teisės, konstitucinės, tarptautinės ir kitų, apibrėžia teisinį statusą tik savo nagrinėjamos teisės srities

³⁸ Tarptautinių žodžių žodynas. / sudarytojai: Bendorienė A., Bogošienė A., Dagtė E. ir kt. – Vilnius: Alma littera, 2004.

rėmuose. Paprastai yra susiejama institucijos veikla ir jos teisinė padėtis. Kai kalbame apie subjekto socialinį statusą (Žodis „socialinis“ jau buvo apibrėžtas šiame darbe, tačiau priminsime, kad tai reiškia – bendras, sujungtas, susietas arba visuomenės, visuomeninis), turime galvoje jo padėtį socialinėje sistemoje, jo socialinį vaidmenį. Institucijos socialinį statusą galime suvokti kaip institucijos, atliekančios tam tikrą socialinį vaidmenį visuomenėje. Galima teigti, kad teisinio statuso nurodymas pabrėžia teisės subjekto socialinį reikšmingumą. Teisinė padėtis labiausiai apibendrinta teisinė kategorija. Valstybė, steigdama valstybinio valdymo instituciją suteikia jai tam tikras teises ir pareigas tuo pačiu nustato jos vietą kitų institucijų atžvilgiu, t.y. kitų institucijų tarpe. Tuo būdu, apibrėždama institucijos teises ir pareigas bei nustatydama jos vietą socialinėje sistemoje, valstybė apibrėžia socialinį teisinį institucijos (subjekto) statusą. Šiame darbe institucijų statusas yra suvokiamas kaip vienetas, susidedantis iš dviejų komponentų, t.y. socialinės ir teisinės. Šiuolaikinėje visuomenėje atskirti šias dvi statuso komponentes yra sudėtinga. Atskiroje valstybėje, o ir pasaulyje vykstantys socialiniai, ekonominiai ir kt. pokyčiai įtakoja valstybėje vykstančius teisinius procesus ir atvirkščiai. Teisė turi labai greitai reaguoti ir atliepti į šiuos pokyčius. Pasiremiant A. Vaišvilos bei V. Šlapkausko mintimis, teisė, nereaguojanti į besikeičiančią aplinką sustabarėja, ji gali tapti negyva, normatyvine, etatistine, atsieta nuo realybės ir nebeatitikti visuomenės poreikių³⁹⁴⁰. Socialiniai pokyčiai įtakoja valstybę, jos vystymąsi, valdymo struktūrų kaitą, reikalauja šiuolaikiškai aiškinti teisės aktus. Tai suponuoja naujų administracinių teisinių idėjų generavimą. Socialiniai pokyčiai inspiruoja naujus lūkesčius visose viešojo gyvenimo sferose.⁴¹

Kalbant apie institucijos socialinį teisinį statusą reikia pažymėti, kad nėra vieningos nuomonės ir požiūrio, kokie elementai sudaro šį socialinį teisinį statusą arba kitaip tariant kaip, kokiais kokybiniais kriterijais vadovaujantis galima atskirti, identifikuoti institucijas. Būtų galima pasiremti A. Katkaus mintimis apie institucijų teisinį statusą „kad teisinio statuso vidiniais elementais galima laikyti subjektų tikslus, iš kurių išplaukia uždaviniai, funkcijos, teisės ir pareigos; konkretūs įgaliojimai, kaip priemonė funkcijoms įgyvendinti; veiklos garantijos; kompetencija (teisnumas ir veiksnumas); atskaitomybė ir atsakomybė“.⁴² Negalima nesutikti su autoriumi dėl teisinio statuso apibūdinimo, jo vidinių elementų išvardijimo. Tačiau norėtusi pabrėžti, kad visi šie elementai yra ne tik teisiniai, bet ir socialiniai, kadangi jie veikia konkrečioje socialinėje visuomenėje, realiame laike, įtakoja ne tik pačių teisės subjektų statusą, bet per juos veikia ir visu

³⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000.

⁴⁰ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. – Vilnius: MRU leidykla, 2004.

⁴¹ Mitrikas A. Socialiniai pokyčiai: realijos ir lūkesčiai // Lietuvos mokslas, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 1997.

⁴² Katkus A. Subjekto teisinis statusas: sampratos ir jo struktūros diskusiniai klausimai // Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai, Klaipėda: Klaipėdos univ., 2002. Nr. 4. P. 53-59.

kitų socialinės visumos elementų būti bei situaciją. Iš to, kas pasakyta, galima būtų teigti, jog plačiąja prasme institucijos, kaip socialinio vieneto, socialinį teisinį statusą sudaro valstybės apibrėžti institucijos tikslai ir uždaviniai, funkcijos, įgaliojimai, t.y. teisės ir pareigos taip pat institucijos kompetencija, t.y. administracinis teisnumas ir veiksnumas, institucijos veiklos garantijos, jos veiklos formos ir metodai, atsakomybė ir atskaitomybė. Kitaip tariant visa visuma elementų arba sudėtinių dalių, kurių dėka institucija gali būti identifikuota, išskirta iš kitų institucijų tarpo iš visos ją supančios socialinės aplinkos, kaip užimanti tam tikrą hierarchinę pakopą socialinėje erdvėje.

Kalbant detaliau apie institucijų socialinio teisinio statuso elementus, apsiriboti vien instituciniais tikslais ir uždaviniais yra pakankamai netikslu. Valdymo institucijų funkcijos yra pagrindinės institucijos veiklos kryptys realizuojant jai iškeltus uždavinius. Funkcijos parodo, iš kokių konkrečių vykdomų veiksmų susideda pastarosios veikla. Paprastai funkcijos atspindi valdymo institucijos arba tiesiog valdymo specializaciją. Daugelio valdymo institucijų funkcijos yra skirstomos į bendrąsias (universaliąsias), specialiąsias ir pagalbines. Ir čia matome, jog funkcijos neparodo ar menkai teparodo institucijos išskirtinumą. Labai dažnai yra matomos tik universaliosios funkcijos, būdingos visoms valstybinio valdymo institucijoms, t.y. užtikrinti apskaitą, kontrolę, tuo tarpu specialiosios funkcijos lieka antroje eilėje. O būtent per specialiąsias valdymo funkcijas ir pasireiškia socialinio teisinio statuso esmė, jos padeda atskirti institucijas vienas nuo kitų, nes jos yra būdingos tik tam tikroms valdymo institucijoms (pvz., Ūkio ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai). Visgi, vienas iš svarbiausių institucijos socialinio teisinio statuso elementų yra uždaviniai, t.y. nurodymai, ko pastaroji turi siekti savo veikloje. Tačiau dažnai jie yra labai nekonkretūs ir apibendrinti, suformuluoti steigėjo. Paprastai, pagrindiniais institucijų uždaviniais, pavyzdžiui, laikytini šie: užtikrinti tinkamą vadovavimą pavaldiems objektams, organizuoti įstatymų bei poįstatyminių aktų vykdymą, kontroliuoti, kaip atitinkami subjektai laikosi specialių taisyklių ir pan. Ir tik pačiai institucijai apsibrėžus, susikonkretinus, detalizavus savo veiklą, galima tikėtis nustatytų uždavinių išryškavimo, jų įgyvendinimo ir rezultatų pasiekimo. Institucijos uždaviniai išplaukia iš jos tikslų, kurie dažniausiai yra formuluojami institucijos misijoje ir yra apibrėžti įstatymuose kituose teisės aktuose, kuriuose reglamentuojamas institucijos steigimas bei institucijos veikla. Kaip teigia A. Urmonas, labai svarbu pažymėti tai, kad yra būtina nustatyti objektyviuosius institucijos poreikius, kas sudaro pagrindą modeliuoti galimą konkrečios institucijos socialinį teisinį statusą, jos vietą kitų institucijų sistemoje bei santykius su jomis.⁴³ To dėka institucija gali geriau ir

⁴³ Urmonas A. Socialiniai pokyčiai ir policijos subjektiškumas // Jurisprudencija. Vilnius: LTU, 2003. Nr. 36(28). P. 13 - 24.

kokybiškiau spręsti jai patikėtus valstybės valdymo uždavinius. Objektyviųjų institucijos poreikių nustatymas pirmiausia suteikia institucijai atitinkamą statusą, t.y. padėtį socialinėje aplinkoje, ko dėka institucija, žinodama savo kokybinę vertę, gali planuoti ir prognozuoti savo veiklų įgyvendinimo priemones, numatyti perspektyvą. O tai padeda identifikuoti tarpinstitucinius ryšius, pasidalinti veiklos sritimis taip, kad nebūtų dubliavimo.

Valstybinio valdymo institucijų teisės ir pareigos parodo jų funkcijų apimtį ir jų realizavimo ribas.⁴⁴ Kuo daugiau institucija turi teisių, tuo platesnės yra jos galimybės siekti užsibrėžtų tikslų. Ir kuo institucija turi daugiau pareigų, tuo jas visas kokybiškai vykdyti yra sunkiau. Todėl svarbu, kad institucijos nebūtų perkraunamos pareigomis ir nedubliuotų viena kitos veiklų, tačiau dalykiškai papildytų viena kitos darbą.

Valstybinio valdymo institucijų veiklos formos – tai šių institucijų uždavinių bei funkcijų realizavimo būdai. Pagrindinės valdymo formos yra teisinės ir neteisinės (organizacinės). Teisinės yra apibrėžtos įstatymų ar kitų teisės aktų.⁴⁵ Neteisinės veiklos formos nereikalauja teisinio veiksmų apibrėžimo ir yra būdingos vienai ar kitai institucijai priklausomai nuo jai iškeltų uždavinių, pavyzdžiui informacijos sklaidos funkcijos forma yra informacinių dienų bei mokymų organizavimas, leidybinė veikla.

Kalbant apie metodus reikia pasakyti, kad kiekviena valstybinio valdymo institucija įgyvendina savo veiklą savais metodais, nors pagrindiniais metodais yra laikomi: įtikinimas, prievarta, įvairūs ekonominio pobūdžio veiksmai.

Kaip teigia A. Katkus, institucijų veiklos garantijos taip pat yra priskirtinos prie statuso elementų. Valstybė atitinkamais teisiniais dokumentais nustatydamą subjekto teises ir pareigas taip pat garantuoja, kad pastarosios būtų vykdomos, t.y. siekia, kad institucijai būtų suteiktos garantijos įvairiomis ne tik teisinėmis, bet ir ekonominėmis, socialinėmis priemonėmis pasiekti tikslus ir įvykdyti nustatytus uždavinius, t.y. užtikrinti optimalias darbo sąlygas.⁴⁶

Dar vienas socialinio teisinio statuso elementas – atsakomybė. Turbūt nereikia įrodinėti, kad juridinė atsakomybė labai svarbi vykstant nepertraukiamiems pokyčiams socialinėje aplinkoje. Socialiniai procesai privalo vykti teisinėje aplinkoje. O tą užtikrinti gali tik atsakomybė. Ji yra kaip juridinė garantija, kad atitinkama institucija reikiamai įvykdys jai pavestus uždavinius. Kalbant apie atsakomybę reikia paminėti ir tai, kad atsakomybės kategorija yra tiek teisinėje, tiek moralinėje

⁴⁴ Katkus A. Valstybės kontrolė: teisinės padėties ypatumai // Justitia, – Vilnius, 2004.

⁴⁵ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

⁴⁶ Katkus A. Subjekto teisinis statusas: sampratos ir jo struktūros diskusiniai klausimai // Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai, Klaipėda: Klaipėdos univ., 2002. Nr. 4. P. 53-59.

sampratoje, kur atsakomybė suponuoja sankcijas. Atsakomybė turi būti siejama su subjektų teisėmis ir pareigomis, stengiantis išlaikyti jų proporcingumą. Todėl atsakomybė yra neatsiejama nuo pareigų, ji visada susijusi su sankcija, o tai suteikia jai socialinę prasmę.⁴⁷

Atskirai reikėtų pakalbėti apie vieną iš labai svarbių statuso elementų – kompetenciją. Žodis „kompetencija“ (lotyniškai *competere* – sutapti) yra gebėjimas atlikti tam tikrus veiksmus arba išmanyti kokius nors dalykus, sritį. Teisės teorijoje kompetencijos sąvoka traktuojama įvairiai, tačiau pripažįstama jos teisinė – norminė prigimtis ir tai, kad kompetencija apima institucijų administracinį teisnumą ir veiksnumą. Remiantis A. Bakavecku ir kt., administracinis teisnumas gali būti suprantamas kaip administracinių teisinių santykių subjekto potenciali galimybė naudotis jam suteiktomis teisėmis bei laisvėmis, atlikti atitinkamas pareigas savo kompetencijos ribose. Administracinės teisės subjektas visa tai atlieka viešojo valdymo srityje. Kalbant apie valstybinio valdymo institucijas, jų administracinis teisnumas pasireiškia valstybinio valdymo srityje.⁴⁸

Be administracinio teisnumo, administracinių teisinių santykių subjektai turi ir administracinį veiksnumą. Kuris šiuo atveju yra suprantamas kaip galimybė savo veiksmais įgyvendinti subjektams priklausančias teises ir pareigas viešojo valdymo srityje.⁴⁹ O valstybinio valdymo institucijoms, kaip pastarųjų įgyvendinimas valstybinio valdymo srityje. Kolektyvinių subjektų, kuriems yra priskiriamos ir valstybinio valdymo institucijos teisnumas ir veiksnumas dažnai atsiranda vienu metu, nuo institucijos įregistravimo. Tačiau kai kuriais atvejais, kalbant apie valstybinio valdymo institucijas, teisnumo ir veiksnumo atsiradimo laikas nesutampa. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybę, kurios teisnumas ir veiksnumas yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Vyriausybės įstatyme. Vyriausybė veiksni tampa tik tada, kai Seimas pritaria ir patvirtina tos Vyriausybės programą.

Taigi, valstybinio valdymo institucijų socialinio teisinio statuso elementais yra ir jų administracinis teisnumas bei veiksnumas, kurie sudaro institucijos kompetenciją.

Atskirai būtų galima iš valstybinio valdymo institucijų išskirti vykdomosios valdžios institucijas. Vykdomosios valdžios institucijų teisinės padėties ypatumas yra tas, kad ji dažniausiai apibrėžiama atitinkamų aukštesniųjų valstybinio valdymo institucijų norminiais teisės aktais, įstatymuose fiksuojant tik bendriausius šių institucijų teisinės padėties elementus (išimtį sudaro aukščiausio lygmens vykdomosios valdžios institucijos – Prezidentas ir Vyriausybė). Tai sąlygoja

⁴⁷ Katkus A. Subjekto teisinis statusas: sampratos ir jo struktūros diskusiniai klausimai // Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai, Klaipėda: Klaipėdos univ., 2002. Nr. 4. P. 53-59.

⁴⁸ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.

⁴⁹ Ten pat.

vykdomosios valdžios institucijų veiklos apimtys ir įvairovė, dėl ko negalima jų detaliai reglamentuoti aukščiausią teisinę galią turinčiais teisės aktais. Todėl institucijų specifiniai, tik jai būdingi uždaviniai yra formuluojami ir įtvirtinami tų institucijų nuostatuose, departamentų ar skyrių nuostatuose.

Apibendrinant galima pasakyti, kad iki šiol nėra apibrėžtas socialinio teisinis statusas kaip tam tikras teisės fenomenas. Norint tiksliai apibrėžti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą, reikia nustatyti jo sudedamąsias dalis arba vidinius elementus. Vidinių elementų nustatymas leistų suvienodinti institucijų socialinio teisinio statuso suvokimą, o tuo pačiu parodytų atitinkamą institucijų vietą jų sistemoje, socialiniame (viešojo gyvenimo) kontekste, jų sąsajas su kitomis institucijomis. Taigi, pagrindiniai valstybinio valdymo institucijų vidiniai socialinio teisinio statuso elementai yra jų tikslai, uždaviniai, vykdomos funkcijos, teisės ir pareigos; konkretūs įgaliojimai, kaip priemonė funkcijoms įgyvendinti; veiklos garantijos; kompetencija (teisnumas ir veiksnumas); atskaitomybė ir atsakomybė. Institucijų socialinio teisinio statuso susiaurinimas iki tikslų, uždavinių bei funkcijų nėra teisingas. Toks statuso supratimas yra klaidinantis, nustatant institucijų hierarchinę vietą ir svarbą visuomenei.

2. ĮGYVENDINANČIŲ MOKSLO IR VERSLO PARTNERYSTĘ BEI SKATINANČIŲ INOVACIJŲ PLĖTRĄ LIETUVOJE VALSTYBINIO VALDYMO INSTITUCIJŲ SOCIALINIS TEISINIS STATUSAS

2.1. Šaltinių, skirtų mokslo ir verslo bendradarbiavimui bei inovacijoms, analizė

Lietuva, įstojusi į Europos Sąjungą įsipareigojo vykdyti visas veiklas, kurios yra numatytos stojimo sutartyje. Įvairiems įsipareigojimams vykdyti reikalingi administraciniai gebėjimai, kurie, nors ir jau sukurti, tačiau vis dar išlieka pakankamai trapūs. Visapusiško ir efektyvaus administravimo struktūrų veikimo užtikrinimas ypač svarbus siekiant bendrųjų Europos Sąjungos (ES) strateginių tikslų, prie kurių yra priskiriama ir Lisabonos strategija, priimta 2000 m. ES viršūnių susitikime Lisabonoje.⁵⁰ Paprastai Lisabonos strategija apibūdinama pateikiant svarbiausią jos tikslą – pasiekti, kad ES per dešimtmetį taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje būtų suderinta darni ekonominė plėtra su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“. Ši formuluo­­tė atspindi ir pagrindinius strategijos akcentus – konkurencingumą ir ekonominį augimą, užimtumą bei socialinę sanglaudą. Lisabonos strategijos įgyvendinimas šiuo metu yra vienas iš pagrindinių ES ekonominės politikos klausimų. Iš to, kas pasakyta aukščiau, galima teigti, jog daug dėmesio būtina skirti valstybinio valdymo institucijoms, atsakingoms už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, norint sėkmingai įsilieti į bendrą Europos mokslinių tyrimų erdvę ir pasiekti strateginius Lisabonos tikslus.

Norint nustatyti teisės šaltinius, kurie būtų skirti mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijų plėtrai, buvo atlikta aukščiausią teisinę galią turinčių teisės aktų, įstatymų, tarptautinių sutarčių, kitų poįstatyminių teisės aktų, vyriausybės programos bei kitų teisės šaltinių analizė. Šios analizės tikslas buvo nustatyti teisės šaltiniuose iškeltus tikslus bei uždavinius pastariesiems pasiekti; nustatyti, kieno ir kam šie tikslai yra formuluojami norint įgyvendinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Analizės eigoje buvo tikimasi sužinoti, ar yra pakankamai kokybiniu požiūriu teisės aktų, kitų teisės šaltinių, kurie užtikrintų mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, ar, besivadovaudamos jais, valstybinio valdymo institucijos įgauna pakankamą socialinį teisinį statusą tam, kad įgyvendintų mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą.

Atlikus teisės šaltinių analizę buvo nustatyta, kad mokslo ir verslo partnerystė bei inovacijų versle vystymas bei plėtra nėra specifiskai reglamentuotas Lietuvos Respublikos teisės aktais. Mokslo ir verslo partnerystę bei inovacinę plėtrą sąlygoja įstatymai ir norminiai aktai, kiti teisės

⁵⁰ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0024lt01.pdf, prisijungimo laikas: 2006-11-17.

šaltiniai, reglamentuojantys bendrąją mokslinių bei ekonominių subjektų ūkinę veiklą. Taip pat galima teigti, kad tik nedaugelis egzistuojančių įstatymų, kitų teisės aktų, specialių valstybės programų skatina mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą šalyje.

Pateikti teisės šaltiniai ir jų analizė jokių būdu nėra vieninteliai, kurie įtakoja mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą ir tuo pačiu įgalina valstybinio valdymo institucijas vadovautis jais savo veikloje. Tačiau šiame darbe buvo apsistota būtent ties šiais teisės šaltiniais, kurie, manytina, yra reikšmingi šio darbo temai.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos IV skirsnio 46 straipsnis teigia, jog „...Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą. Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei⁵¹...“. Tai rodo bendrojo pobūdžio valstybės nuostatas ekonomikos bei ūkio, visuomenės gerovės bei socialinio užtikrinimo, tame tarpe ir mokslo bei švietimo klausimais. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje apibrėžiami bendrieji principai, kuriais reikia vadovautis kuriant bendrą valstybės gerovę.⁵²

Panašiai galime apibūdinti ir Lietuvos Respublikos Prezidento įstatyme apibrėžtą Prezidento vaidmenį kuriant Lietuvos ūkį. Jo 15 straipsnis sako „Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia aktus – dekretus“.⁵³ Vadinasi, Prezidento įtaka ekonominėje ūkinėje ar mokslinėje tiriamojoje srityse įgyvendinama pasirašant dekretą, skirtą šioms sritims.

Lietuvos Respublikos Seimo Statuto 60 straipsnis reglamentuoja Ekonomikos komiteto veiklos kryptis, kuriose kalbama apie rengimą ir nagrinėjimą įstatymų, kitų Seimo priimamų teisės aktų projektus ir pasiūlymus dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) valstybinio reguliavimo energetikos, transporto, pramonės, prekybos, paslaugų bei verslo, turizmo srityse; dėl ūkio subjektų veiklos teisinio reglamentavimo (įmonių steigimas, registravimas, veikla, reorganizavimas, konkurencija, bankrotas), viešųjų įstaigų veiklos teisinio reglamentavimo; išvadų ir pasiūlymų dėl ilgalaikės Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės strategijos, bendrosios ekonominės (makroekonominės), ūkio konkurencingumo, ūkio sektorių, smulkiojo ir vidutinio verslo, investicijų politikos formavimo ir kt.⁵⁴

Lietuvos Respublikos Vyriausybė Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 20 straipsnyje apibrėžiama Vyriausybės įstatymų leidybos iniciatyvos teisė Seime, 22 straipsnyje nurodomi pagrindiniai Vyriausybės įgaliojimai, tarp kurių yra ir Vyriausybės programos, kuriai pritarė Seimas,

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume).

⁵² Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai // Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2001.

⁵³ Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 5-89.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Seimo Statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.

įgyvendinimas, ministerijų ir Vyriausybės įstaigų veiklos koordinavimas, ministerijų, Vyriausybės įstaigų strateginių veiklos planų svarstymas ir aprobavimas, Valstybės ilgalaikės raidos strategijos rengimas ir kt.⁵⁵ Iš čia matyti, kad Vyriausybės įstatymas apsiriboja bendromis vyriausybės veiklos gairėmis.

Taigi, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kaip aukščiausią teisinę galią turinčiame įstatyme, Prezidento įstatyme, Seimo Statute, Vyriausybės įstatyme nėra specifiskai reglamentuota mokslo ir verslo partnerystė bei inovacijų plėtra. Apsiribojama bendro pobūdžio formuluotėmis apie teisės aktų, reglamentuojančių ūkinę veiklą priėmimą.

Panašiai būtų galima pasakyti ir apie Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos sutartis, kurios apsiriboja bendrų formuluočių ūkio, mokslo plėtros klausimais pateikimu. Europos Bendrijų⁵⁶ ir Europos Sąjungos steigimo⁵⁷ sutartyse yra pabrėžiama būtinybė kiekvienai iš šalių koordinuoti mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą taip, kad būtų užtikrintas nacionalinės ir ES politikos abipusis suderinamumas, dalyvavimas daugiametėse mokslinių tyrimų programose bei jų įgyvendinimui sukurtose struktūrose.

Galime daryti išvadą, kad, sprendžiant mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros klausimus Europos Sąjungos ir Europos Bendrijų sutartyse nurodoma, kad kiekvienai valstybei narei yra paliekama teisė savomis teisinėmis ir institucinėmis priemonėmis siekti mokslo ir technologijų plėtros, bendradarbiavimo, inovacijų skatinimo.

Įstatymų, turinčių tiesioginę ar netiesioginę įtaką mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijų plėtrai Lietuvoje, taip pat nėra daug. Jie visi yra nukreipti į konkrečius subjektus, t.y. mokslo ir verslo atstovus ir reglamentuoja pastarųjų bendrąją veiklą. Tame tarpe galima rasti atitinkamų įstatymo nuostatų, kurios labiau mažiau nei daugiau gali įtakoti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Galima būtų panagrinėti keletą pavyzdžių.

Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas⁵⁸, atleidžia nuo pridėtinės vertės mokesčio mokslines, ugdymo bei švietimo paslaugas, teikiamas švietimo, mokslo ir studijų institucijų, kurios įregistruotos remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės numatytais procedūromis (moksliniai tyrimai ir technologinis vystymas taip pat priskiriamas šių paslaugų grupei). Tokia įstatymo formuluotė įgalina įmones gan plačiai naudotis mokslo ir studijų institucijų teikiamomis paslaugomis, nes jų kaina išlieka pakankamai žema ir prieinama ne tik stambioms, bet

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772; 1998, Nr. 41(1)-1131.

⁵⁶ Europos Bendrijos Steigimo sutartis (suvestinė redakcija) // Valstybės žinios. 1997, Nr. 11997E.

⁵⁷ Europos Sąjungos steigimo (Suvestinė redakcija) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 35-1271.

ir smulkioms bei vidutinėms įmonėms, tačiau, kita vertus, neskatina inovacinės veiklos vystymo įmonės viduje.

Kaip inovacijų plėtrą aktyviai skatinantis įstatymas galėtų būti traktuojamas Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas⁵⁹, numatantis paramos formas bei šaltinius smulkioms bei vidutinėms įmonėms. Šio įstatymo įgyvendinimui yra sukurta ir atitinkama infrastruktūra. Tačiau šis įstatymas visgi nėra orientuotas konkrečiai į inovacijas ir pati inovacijos sąvoka jo formuluotėje neįfigūruoja.

Kiti svarbūs įstatymai, kurie gali turėti įtakos mokslo ir verslo bendradarbiavimui bei inovacijų kūrimui paminėtini: Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo⁶⁰ ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas⁶¹. Galima teigti, kad inovacinė veikla dažnai reikalauja įmonių restruktūrizacijos, o ir pats įmonių restruktūrizavimas, siekiant efektyvesnio veiklos organizavimo, yra reikšminga vadybinė inovacija. Žvelgiant iš inovacinės plėtros perspektyvos, sudėtinga, ilgai trunkanti ir brangi bankroto procedūra dažnai tampa kliūtimi ne tik veiklos reorganizavimui ir atnaujinimui, bet ir reikalauja daug finansinių bei kitų išteklių, kurie galėtų būti skirti naujos veiklos vystymui.

Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas⁶² daugelyje valstybių naudojamas ir kaip efektyvi įmonių plėtros, investicijų ir inovacijų skatinimo priemonė. Nuo 2002 m. sausio 1 d. Lietuvoje įsigaliojusios Pelno mokesčio įstatymo pataisos, suvienodinusios pelno mokesčio skaičiavimo taisyklės visų tipų įmonėms, nesukuria paskatų inovacinei veiklai. Viena vertus, dabartinė redakcija supaprastina pelno mokesčių apmokėjimo procedūrą bei kaštų apskaitą (administracinių procedūrų supaprastinimas yra pozityvus žingsnis, mažinantis įmonių veiklos administracines sąnaudas) ir įgalina įmones vystyti inovacinę veiklą, neieškant įvairių mokesčių optimizavimo būdų taikant mokesčių lengvatas. Nors įstatymiškai įmonių pelno mokestis mažėjo, faktiškai situacija inovacijų plėtros atžvilgiu iš aktyvios tapo pasyvia, nes šis įstatymas panaikino investicines lengvatas ir nebeskatina įmonių investuoti į naujas technologijas bei kitas inovacinę plėtrą įgalinančias priemones. Be to, įstatymas neskatina ilgalaikės inovacinės plėtros ir investicijų į naujų produktų ar paslaugų, kurių įvedimo laikas į rinką ilgesnis negu penkeri metai, kūrimą.

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas didesnę dėmesį skiria švietimui, negu mokslui. Nors jo 17 straipsnis yra skirtas mokslo ir technologijų parkams, „...kurie steigiami

⁵⁹ Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas // Nauja įstatymo redakcija nuo 2003 m. sausio 1 d. (keistas įstatymo pavadinimas), Valstybės Žinios. 2002, Nr. 105-4689.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1012.

⁶¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, IX-216, Nr. 31-1010; nauja redakcija 2006, IX-216.

⁶² Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-3992.

įmonėms, veikiančioms taikomųjų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros srityje, remti, taip pat mokslo ir studijų įstaigų atliekamų mokslinių tyrimų rezultatų komercializavimui bei mokslinių tyrimų ir ūkio ryšiams skatinti“, taip pat 24 straipsnio 4 dalis aiškina apie valstybės lėšas mokslui ir studijoms bei eksperimentinei plėtrai ir nurodo, kad ūkio subjektai gali gauti valstybės pagalbą, tame tarpe ir finansinę, kurią teikia ministerijos, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.⁶³ Tačiau įsigilinus į Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo teikiamą finansinę paramą įmonėms, bendradarbiaujančioms su mokslo institucijomis, matome, kad yra finansuojamos tik mokslo institucijos. Tai reiškia, kad valstybė kartu su įmone lygiomis dalimis finansuoja mokslinius tyrimus, kuriuos užsako įmonė, o atlieka mokslininkai. Tačiau tai tikrai nėra ženkli ir juolab netiesioginė parama inovacijų kūrėjams. Nors reikia pažymėti, kad čia jau matome valstybės vykdomą tiesioginį mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimą.

Šiame darbe išanalizuoti įstatymai turi įtakos mokslo ir verslo bendradarbiavimui bei inovacijų plėtrai, tačiau tai nėra specifiniai įstatymai, kurie tiesiogiai skirti tik bendradarbiaujantiems mokslo ir verslo subjektams. Galima teigti, kad nepakanka įstatymų nuostatų, kuriomis remiantis valstybinio valdymo institucijos, galėtų užtikrinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų proveržį. Taigi, institucijų socialinis teisinis statusas yra nepilnas. Todėl būtų tikslinga inicijuoti „inovacijų“ įstatymą, kuris be kitų dalykų nurodytų ir valstybės paramos priemones, (finansines bei fiskalines), tiesiogiai skatinančias mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Tokiu būdu socialinis teisinis statusas būtų papildytas konkrečiais vidiniais elementais, t.y. naujomis veikos formomis ir garantijomis bei kompetencijomis.

Atskirą teisės šaltinių grupę sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, skirti moksliniams tyrimams ir naujoms technologijoms bei inovacijoms.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijos bei Lietuvos mokslo ir technologijų baltosios knygos nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo⁶⁴, paveda Švietimo ir mokslo ministerijai ir Ūkio ministerijai kartu su Lietuvos mokslo taryba ir Lietuvos mokslų akademija parengti Ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijos (toliau vadinama – Strategija) įgyvendinimo stebėsenos priemones ir kriterijus, kasmet analizuoti Strategijos įgyvendinimo rezultatus ir teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl Strategijos tikslų ir užduočių tikslinimo. Iš šio nutarimo

⁶³ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, Valstybės žinios. 1991, Nr. 7-191. Nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. spalio 1 d., Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2758.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1646 „Dėl ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijos bei Lietuvos mokslo ir technologijų baltosios knygos nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121–5489.

aiškiai matyti, kokioms ministerijoms ir patariamojo pobūdžio institucijoms jis yra skirtas. Taip pat nutarime deklaruojama mokslinės technologinės plėtros rėmimas, kad ji taptų svarbiausiu veiksmu, padedančiu didinti pramonės, žemės ūkio, statybos ir paslaugų šakų efektyvumą ir konkurencingumą pasaulinėje rinkoje. Tačiau konkrečios priemonės šiai strategijai įgyvendinti yra labiau deklaratyvios, negu turinčios tiesioginę įtaką mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijų plėtrai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijos⁶⁵ yra skirtas verslininkystei palankios aplinkos kūrimui, mokslo, pramonės ir kitų ūkio šakų bendradarbiavimo skatinimui. Tai reikšmingas vyriausybės nutarimas, konkretus teisės aktas, kuriuo savo veiklos funkcijas gali papildyti Ūkio ministerija. Tuo pačiu nutarime numatoma valstybės parama ir finansavimas įsteigtiems mokslo ir technologijų parkams. Reikia pažymėti, kad šio nutarimo nuostatose nors ir deklaratyviai, tačiau bandoma apjungti tiek mokslo, tiek verslo atstovus, kurie kuria inovacijas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl aukštųjų technologijų plėtros programos patvirtinimo⁶⁶ yra konkretus uždavinys dviem ministerijoms: Švietimo ir mokslo ministerijai bei Ūkio ministerijai koordinuoti Aukštųjų technologijų plėtros programos įgyvendinimą, ir finansuoti ją iš Švietimo ir mokslo ministerijos asignavimų, bei Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui skirtų biudžeto asignavimų. Šis nutarimas sukonkretina dviejų ministerijų uždavinius, t.y. konkretizuoja vieną iš socialinio teisinio statuso vidinių elementų – uždavinius.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl aukštųjų technologijų plėtros 2007-2013 metų programos patvirtinimo⁶⁷ nurodoma, kad programa finansuojama atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes iš Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui skirtų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų ir iš nurodytosios programos projektų vykdytojų lėšų. Šiame nutarime, kuris yra skirtas Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui, taip pat yra aiškiai nustatyti fondo uždaviniai, tuo konkretizuojant ir atskiriant fondo veiklą nuo kitų valstybinio valdymo institucijų, o būtent orientuojantis į tai, kad fondas administruoja mokslinius-technologinius projektus ir teikia finansinę paramą projektų kūrėjams.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 963 „Dėl mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3397.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1645 „Dėl aukštųjų technologijų plėtros programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5488.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 24 d. nutarime Nr. 1048 „Dėl aukštųjų technologijų plėtros 2007-2013 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 114-4356.

Vienas iš reikšmingiausių Vyriausybės nutarimų, skirtų mokslo ir verslo partnerystės įgyvendinimui ir inovacijų plėtrai, yra nutarimas dėl inovacijų versle programos⁶⁸. Šiame nutarime yra labai aiškiai pavesta Ūkio ministerijai kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, parengti kiekvienų metų Inovacijų versle programos įgyvendinimo priemonės ir kontroliuoti jų įgyvendinimą. Tai tikrai svarbus nutarimas, kuriuo nustatomas bendradarbiavimas tarp dviejų ministerijų: ūkio bei švietimo ir mokslo kartu vykdant inovacijų versle programą, sukurti įgyvendinimo priemonės ir kontroliuoti pastarųjų vykdymą. Čia mes matome tiesioginę vyriausybės nuorodą į du ministerijų socialinio teisinio statuso elementus: įgyvendinimo priemonės ir kontrolės funkciją. Abi ministerijos apibrėžiamos kaip lygiavertės partnerės, užimančios tokią pačią socialinę padėtį.

Išnagrinėtuose Vyriausybės nutarimuose akcentuojama mokslo, technologijų ir inovacijų svarba. Vyriausybės nutarimai tiksliau ir detaliau reglamentuoja valstybinio valdymo institucijų veiklą, t.y. nustato konkrečius uždavinius, pateikia jų įgyvendinimo priemones.

Būtų tikslinga atskirai aptarti Vyriausybės nutarimus, skirtus Lisabonos strategijai. 2000 m. priimtos Lisabonos strategijos tikslas – iki 2010 m. Europos Sąjungą paversti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje. Daugelis Lisabonoje numatytų priemonių yra tarpvyriausybinių pobūdžio ir remiasi koordinacija bei lyginamąja analize tarp valstybių narių. Lisabonos strategija nenustato konkrečių siektinų ekonominių tikslų, tačiau kviečia Europos institucijas ir valstybes nares imtis priemonių įgyvendinant ekonomines ir socialines reformas, kurios užtikrintų maždaug 3 proc. ekonomikos augimą per metus. Pripažįstama, kad švietimas ir moksliniai tyrimai turi didžiausią įtaką augimui ir užimtumui, tačiau ES šioje srityje gerokai atsilieka nuo JAV ir Japonijos. Todėl nutarta siekti, kad 3 proc. BVP būtų skiriama moksliniams tyrimams ir vystymui. Iš to, kas pasakyta matyti, jog Vyriausybės nutarimai ir juose apibrėžtos konkrečios priemonės yra tikrai reikšmingi įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Reikėtų paminėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos⁶⁹, kuriame yra įpareigojamos ministerijos ir Vyriausybės įstaigos „... į rengiamus 2006–2008 metų strateginius veiklos planus įtraukti atitinkamas Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos priemones ir numatyti jų finansavimą“. Viena iš daugelio vyriausybės siūlomų priemonių Švietimo ir mokslo ministerijai, Ūkio ministerijai ir Finansų ministerijai yra „... teikti pasiūlymus dėl papildomų valstybės

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d., nutarimas Nr. 911 „Dėl inovacijų versle programos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 71-3225.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 „Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 139-5019.

asignavimų ir fiskalinių priemonių mokslo ir technologijų plėtros sektoriui stiprinti, derinant procesą su struktūrinės paramos naudojimu ir socialinių partnerių pasiūlymais; siekti, kad bendrosios investicijos į mokslo ir technologijų plėtrą 2008 metais būtų 1,2 procento BVP.“ 7 gairė yra tiesiogiai nukreipta į investicijų, skirtų moksliniams tyrimams ir taikomajai veiklai, didinimą. Kaip pagrindinis šios gairės vykdytojas yra nurodoma Švietimo ir mokslo ministerija.

Reikėtų pažymėti ir tai, kad Lisabonos strategija įtvirtino palyginti naują ES politikos įgyvendinimo priemonę – atviro koordinavimo metodą. Tokią situaciją sąlygojo tai, jog didžioji dalis Lisabonos strategijos klausimų priklauso valstybių narių kompetencijai ir todėl čia Europos Komisija negali naudotis įprastomis ES teisinėmis priemonėmis – direktyvomis ar reglamentais. Atviro koordinavimo metodas grindžiamas rekomendacinio pobūdžio priemonėmis; jį sudaro šie elementai: lyginamųjų gairių ir kiekybinių ekonominės politikos tikslų nustatymas, pasikeitimas geriausia praktika siekiant iškeltų tikslų ir reguliarius įgyvendinamos politikos rezultatų įvertinimas. Valstybės narės, siekdamos iškeltų tikslų, nuolat keičiasi informacija apie vykdomą politiką su kitomis šalimis, įvertina vienos kitų pasiekimus ir geros praktikos pavyzdžius, o Europos Komisija reguliariai pateikia lyginamuosius valstybių narių politikos rezultatų vertinimus ir teikia rekomendacijas dėl tolesnių priemonių ir uždavinių.

Taigi, įgyvendinant Lisabonos strategiją, Vyriausybė kaip vieną iš galimų priemonių nurodo Švietimo ir mokslo ministerijai, Ūkio ministerijai bei Finansų ministerijai teikti pasiūlymus dėl papildomų valstybės asignavimų ir fiskalinių priemonių mokslo ir technologijų plėtrai stiprinti.

Tai pasakytina ir apie kitas specializuotas ES programas bei veiksmų planus, kurie yra nukreipti į mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Pažymėtinas vienas naujausių 2005-10-12 komunikatų, skirtas minėtai tematikai – „Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Daugiau mokslinių tyrimų ir inovacijų. Investavimas ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti. Bendras požiūris“⁷⁰, kuriame aiškiai įvardinta, kad „Moksliniai tyrimai ir inovacijos – ES politikos prioritetas“. Jame taip pat konstatuojama valstybės pagalbos svarba ir naudojimas moksliniams tyrimams ir inovacijoms skatinti. Tačiau, kaip jau buvo paminėta, įgyvendinimo priemonės paliekamos kiekvienai valstybei ją paraginant „... perkelti Bendrijos teisę taip, kad būtų skatinami moksliniai tyrimai ir inovacijos“.

Apibendrinant teisės šaltinių paieškos ir analizės tyrimo rezultatus galima teigti, kad išnagrinėti teisės šaltiniai suteikia institucijoms, įgyvendinančioms mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, veiklos garantijas, t.y. vieną iš socialinio teisinio statuso elementų, įgalina siekti

⁷⁰ http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/comm_pdf_com_2005_0488_f_lt_acte.pdf/ interneto prieiga: 2006-11-11.

tikslinių rezultatų. Norint išsiaiškinti valstybinio valdymo institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą socialinio teisinio statuso, kaip tam tikro teisės fenomeno požymius ir struktūrą, būtina išstudijuoti šių institucijų nuostatus, kuriuose yra numatomi institucijų tikslai, uždaviniai, funkcijos bei kiti statuso elementai.

2.2. Institucijos ir jų socialinio teisinio statuso apibrėžtis

2.2.1 Institucijų identifikavimas

Valstybės ir jos institucijų administraciniam gebėjimams skiriamas vis didesnis dėmesys. Remiantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategija⁷¹ yra numatytas uždavinys – „Tobulinti valdymo institucijų sistemos sandarą ir modernizuoti jų vidines struktūras. Vykdam šį uždavinį, reikėtų apsispręsti dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybei tiesiogiai pavaldžių skirtingos funkcinės paskirties įstaigų ... ir funkcijų apibrėžimo. Sprendžiant tarpinstitucinio bendradarbiavimo problemas, reikėtų įtvirtinti optimalų institucinės sandaros modelį centriniu lygiu, kuris aiškiai atspindėtų valdymo ryšius tarp institucijų, jų pavaldumo klausimus ir funkcijų pasiskirstymą“. Tiek iš pateiktos citatos, tiek iš kitų šio Vyriausybės nutarimo nuostatų aiškiai matyti valdymo institucijų orientavimas į tobulėjimą, institucijų vidaus administravimo struktūros modernizavimą, orientavimąsi į valdymo rezultatus, viešųjų paslaugų kokybės gerinimą, sprendimo priėmimo procedūrų supaprastinimą.

Lietuvoje intensyviai kuriama modernių valstybių reikalavimus atitinkanti valstybinio valdymo institucijų sistema. Pasikeitusi Lietuvos geopolitinė situacija reikalauja tobulinti valstybinio valdymo institucijų kokybinį statusą, o tuo pačiu ir jų socialinio teisinio statuso elementus – numatyti institucijų strategijas, formuluoti misijas, tikslus, uždavinius bei funkcijas ir konkrečius įgaliojimus, tobulinti veiklos formas ir metodus bei įgyvendinimo priemonės, apibrėžti teises ir pareigas, veiklos garantijas, kas atitiktų tiek pačių institucijų poreikius, tiek mokslą ir verslą kuriančių subjektų poreikius, tiek padėtų įgyvendinti ES tikslus ir siekius.

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategiją“ randame, kad prie II ir III lygio tikslų iškeliami: „Pasiiekti, kad per artimiausius 10-15 metų mokslo ir technologijų plėtrai būtų teikiama išskirtinė reikšmė plėtojant šalies ekonomiką, kad šalies visuomenė gautų kuo didesnę naudą iš mokslinių tyrimų ir inovacinės veiklos ir kad riboti tos srities ištekliai būtų panaudoti optimaliai. Pasiiekti, kad per artimiausius 10-15 metų mokslo ir technologijų plėtrai būtų teikiama išskirtinė reikšmė plėtojant šalies ekonomiką,

⁷¹ Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2399.

kad šalies visuomenė gautų kuo didesnę naudą iš mokslinių tyrimų ir inovacinės veiklos ir kad riboti tos srities ištekliai būtų panaudoti optimaliai⁷² Ši ilgalaikė valstybės strategija tiesiogiai susijusi su Lisabonos strategijos iškeltais tikslais ir uždaviniais.⁷³

Visus šiuos uždavinius ir tikslus galima pasiekti tik darnios mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų skatinimo ir plėtros dėka. Lietuvoje yra gausu institucijų, kurios savo prioritetais iškelia mokslo, verslo bei inovacijų plėtros vystymą bei skatinimą. Kaip jau buvo pažymėta šiame darbe, norėdami apibrėžti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą, pirmiausia jį siejame su institucijų tikslais ir iš pastarųjų išplaukiančiais uždaviniais; toliau galime jų statusą vertinti per institucijų sugebėjimą tuos joms iškeltus tikslus bei uždavinius įgyvendinti. 2006 m. priimtas Vyriausybės nutarimas dėl strateginių veiklos planų⁷⁴ taip pat tiesiogiai įtakoja institucijų veiklos krypčių formulavimą, t.y. veikia institucijų socialinio teisinio statuso apibrėžtį. Pačių institucijų kuriamus poįstatyminius teisės aktus, kurie užtikrintų institucijų galias, pareigas bei atsakomybes, kompetenciją, jų veiklos garantijas, nurodytų veiklos formas ir metodus, kas leistų institucijoms išsiskirti iš kitų tarpo, t.y. leistų jas priskirti grupei institucijų, kurios būtų atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. To dėka jas būtų galima tiesiogiai identifikuoti kaip valstybinio valdymo institucijas, atsakingas už mokslo ir verslo partnerystę bei skatinančias inovacijų plėtrą.

Siekiant identifikuoti tokias institucijas, buvo atlikta teisės aktų analizė, kitų teisinių dokumentų analizė, išstudijuotos vyriausybės ir ministerijų programos, išanalizuoti institucijų nuostatai, susisteminta informacija apie institucijų misijas, išnagrinėti kiti šaltiniai. Šio tyrimo dėka buvo nustatytos institucijos, kurios savo misijose bei nuostatuose iškelia ir atitinkamai apsibrėžia tikslus, susietus su mokslo ir verslo partneryste bei inovacijomis.

Atlikus minėtą tyrimą buvo identifikuotos institucijos, kurios yra atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas, ir nustatyti ryšiai tarp šių institucijų.

1 paveiksle yra parodytos institucijos ir jų tarpusavio ryšiai. Visas institucijas mes galime suskirstyti į grupes, t. y., institucijos, kurios atsakingos už aukščiausios galios teisės aktų leidybą; institucijos, kurios atsakingos už teisės aktų leidybą, už teisės aktų vykdymą; institucijos, kurios atlieka patariamojo instituto funkcijas ir institucijos, kurios tiesiogiai kuria mokslą, naujas technologijas bei inovacijas. Pirmajai institucijų grupei priklauso Lietuvos Respublikos Seimas, antrajai – Prezidentas, Vyriausybė, Mokslo ir technologijų komisija, įstaigos prie Vyriausybės,

⁷² <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/galutine040121.doc>, prisijungimo laikas: 2006-09-26.

⁷³ <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/pirm-valst-nares-isv-2005-03-23.doc>, prisijungimo laikas: 2006-09-26.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 8 d. nutarimas Nr. 132, „Dėl strateginių veiklos planų“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.21-683.

ministerijos bei kitos prie jų sukurtos institucijos, trečiąją grupę sudaro Mokslų akademija, Mokslo taryba, kuri vykdo Seimo bei Vyriausybės mokslo eksperto mokslo ir studijų plėtros bei finansavimo klausimais funkcijas, savo pagrindiniu veiklos tikslu laiko aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų poveikio valstybės ir visuomenės plėtrai didinimą, Verslo plėtojimo taryba. Taip pat šiai grupei reikia priskirti ir inovacijų paramos paslaugas teikiančios institucijos, tokios kaip inovacijų centrai, mokslo ir technologijų parkai, verslo inkubatoriai. Ketvirtojoje grupėje yra valstybiniai ir nevalstybiniai universitetai, institutai, inovatyvios įmonės.

Atskirai būtų galima paminėti tokias institucijas, kurios tiesiogiai lyg ir nedalyvauja mokslo ir verslo partnerystės skatinime bei inovacijų plėtroje, tačiau vykdo veiklas, kurios apsaugo Lietuvos mokslininkų bei verslininkų sukurtas naujoves, atlieka priežiūros ar kontrolės funkcijas mokslinių tyrimų srityje, o tai galėtų turėti tiesioginės arba netiesioginės įtakos inovacijų kūrimui bei apsaugai. Tokios institucijos yra Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras, Lietuvos bioetikos komitetas.

Kiekviena iš 1 paveiksle pavaizduotų institucijų savo veikloje iškelia mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų skatinimo ar kūrimo prioritetus. Matome, jog Lietuvoje yra daugybė įvairių institucijų, tiek valstybinio valdymo, tiek privačių, kurios savo veiklose deklaruoja mokslo, verslo bei inovacijų skatinimą ar rėmimą. Šias institucijas galime ne tik sugrupuoti, bet ir susieti pavaldumo bei atskaitomybės ryšiais. Iš paveikslo matyti, kad aukščiausią galią turinti institucija yra Prezidentas. Paveiksle patariamąsias institucijas yra išskirtos, pažymint jas ovalo forma.

Valstybinio valdymo institucijos, išdėliotos hierarchiškai pagal pavaldumą ir sujungtos ištisine linija pažymėtomis rodyklėmis. Svarbiausios institucijos, įgyvendinančios mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, pagal pavaldumą viena kitos atžvilgiu nuo aukščiausios iki žemiausios išsidėsto taip: Prezidentas, Seimas, Vyriausybė, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, Ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, kitos ministerijos, t.y. Žemės ūkio ministerija, Finansų ministerija, ir kt., Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra, taip pat kitos institucijos, esančios ministerijų pavaldume.

Kiekvienas šių institucijų bei jų padalinių turi savo tikslus bei uždavinius, atlieka atitinkamas funkcijas įgyvendindama mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą Lietuvoje. Tačiau sunku būtų teigti, kad tikrai egzistuoja institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, sistema. Institucijų bendradarbiavimo ryšių nėra, išskyrus ryšius tarp Ūkio ministerijos ir Švietimo ir mokslo ministerijos (Paveiksle pažymėta brūkšninė linija). Iš pateiktos teisės šaltinių analizės galima matyti, kad atsakomybė už mokslo plėtrą yra sukoncentruota Švietimo ir mokslo

ministerijoje, o tuo tarpu technologijų ir inovacijų politika – Ūkio ministerijoje. Finansų ministerija yra atsakinga už tarptautinę finansinę paramą, o kitų šakinių ministerijų ryšys mokslo ir verslo bendradarbiavimo bei inovacijų plėtros klausimais yra nežymus.

Reikėtų atskirai aptarti Lietuvos Respublikos Prezidento statusą ir paaiškinti, kodėl Prezidento institutas yra nagrinėjamas šiame darbe.

Vadovaujantis lingvistiniu teisės normų aiškinimo metodu, Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalies analizė leidžia aiškiai tvirtinti, kad Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė yra siejami su vykdomąja valdžia. Tai patvirtina ir Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Šio nutarimo konstatuojamojoje dalyje pasakyta⁷⁵: „Respublikos Prezidentas, būdamas vykdomosios valdžios dalis ...“ ir „Lietuvos vykdomosios valdžios institucijų sistemoje Vyriausybė ... užima išskirtinę vietą“. Taigi, kad Vyriausybė įeina į vykdomosios valdžios institucijų sistemą, abejonių nekyla, tačiau neviseškai aiški Respublikos Prezidento padėtis vykdomosios valdžios, o ypač jos institucijų sistemos, atžvilgiu. Šią problemą reikėtų analizuoti ir Respublikos Prezidento statuso kontekste. Prezidento statusą nustato Konstitucija. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentare⁷⁶ pasakyta, kad „Respublikos Prezidentas pagal Konstitucijos 77 straipsnį yra valstybės vadovas, bet kartu nėra vykdomosios valdžios galva kaip, pavyzdžiui, JAV. Prezidentas, kaip leidžia teigti jo vykdomų funkcijų ir įgaliojimų analizė, yra valstybės stabilumo garantas ir užtikrina darnų valstybės valdžios institucijų funkcionavimą ir sąveiką ...“. Pasak L. Talat-Kelpšos „Teisiniu požiūriu Prezidentas yra valstybės vadovas ir nevadovauja Vyriausybei“⁷⁷. Vadinasi Prezidentas nėra Vyriausybės formalus vadovas, tačiau faktiškai vadovavimą įgyvendina tiesioginio ir netiesioginio (per Vyriausybę) poveikio formomis aktyviai įtakoja vykdomosios valdžios institucijų veiklą.

Tai suponuoja prielaidą, jog Respublikos Prezidentas įgyvendina valstybės valdžią kaip valstybės vadovas, iškildamas virš įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžių (nors apie tai Konstitucijoje tiesiogiai neminima), nes disponuoja atitinkamais įgaliojimais kiekvienoje anksčiau minėtų valdžių veikimo sferoje. Galima paminėti ir E. Šileikį, kuris teigia, jog „Respublikos Prezidentas, būdamas susijęs tiek su įstatymų leidžiamąja, tiek su vykdomąja ir

⁷⁵ Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo sprendimas dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 1998 m. sausio 10 d. Nutarimo išaiškinimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1998 01 14, Nr. 5-99.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/ atsakingas redaktorius Jovaišas K. // Vilnius: Teisės institutas: K. Jovaišo PĮ. 2002. 2 dalis, P. 127-171.

⁷⁷ Talat-Kelpša L. Pusiaus prezidentizmo link: Lietuvos institucinės reformos analizė // Politologija., 1996, Nr. 1, P. 94.

teismine valdžia, nėra klasikinė (įprasta) vykdomosios valdžios institucija, t.y. priskirtinas specifinei – „mišriajai“ ar „ketvirtajai“ – valdžiai⁷⁸. Vadinasi, galima teigti, kad Respublikos Prezidentas, būdamas vykdomosios valdžios dalis, organizaciškai neįeina į jokią valstybės valdžios institucijų sistemą. Tačiau jo įgaliojimų svarba ir pobūdis leidžia priskirti jį prie ypatingų vykdomosios valdžios subjektų, galinčių įtakoti visų svarbiausių viešojo gyvenimo – administracinės-politinės, ūkio tame tarpe ir inovacijų, socialinės-kultūrinės – sferų valdymą.

Todėl šiame darbe detaliau neapsistodami ir nenagrinėdami Prezidento instituto, jį traktuosime kaip aukščiausiąją Lietuvos Respublikos valdžią, išskylančią virš kitų ir galinčią įtakoti įvairias politines, teisines, socialines, ekonomines gyvenimo sritis. O iš to seka, kad Prezidentas gali įtakoti ir šalies ekonomiką teisinėmis priemonėmis skatindamas mokslo ir technologijų pažangą, mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą.

Identifikavus valstybinio valdymo institucijas, galima teigti, kad aukščiausiai išskylantis virš visų yra Prezidento institutas, t.y. aukščiausią krašto valdymo ir tvarkymo organą. Toliau pagal hierarchiją institucijos išsidėsto taip: Seimas, priimančias aukščiausios teisinės galios aktus ir esantis dviejų savarankiškų institucijų, t.y. Lietuvos mokslo tarybos bei Lietuvos mokslų akademijos steigėjas; Vyriausybė, kaip koordinuojanti ir pagrindinė vykdomosios valdžios institucija; įstaigos prie vyriausybės; ministerijos; agentūros; kitos institucijos. Tačiau institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, sistemos nėra: ministerijų tarpusavio ryšiai yra labai silpni, atsakomybė už mokslo plėtrą yra sukoncentruota Švietimo ir mokslo ministerijoje, technologijų ir inovacijų politika – Ūkio ministerijoje, tarptautinė finansinė parama – Finansų ministerijoje, o kitų šakinių ministerijų ryšys su mokslo ir verslo partneryste bei inovacijų plėtra yra nežymus.

2.2.2 Institucijų socialinio teisinio statuso elementai

Šio tyrimo tikslas – apibrėžti prieš tai atliktame tyrime identifikuotų valstybinio valdymo institucijų misijas, tikslus, uždavinius bei funkcijas, kaip socialinio teisinio statuso elementus. Taip pat identifikuoti kitus valstybinio valdymo institucijų socialinio teisinio statuso elementus, kurie leistų tiksliau įvertinti šių institucijų socialinį teisinį statusą, o tuo pačiu parodyti institucijų gebėjimus bei kompetencijas vystyti mokslo ir verslo partnerystę bei aktyvinti inovacijų plėtrą. Bus bandoma atsakyti į klausimą, ar institucijos turi kritinę masę ar gali pasiekti tą kritinę masę, t.y. ar institucijos turi ar gali turėti tą socialinį teisinį statusą, kuris leistų neišbarstant išteklių pasiekti tikslus, gauti rezultatus.

⁷⁸ Šileikis, E. Valstybės vadovo statusas: teoriniai ir praktiniai klausimai // Teisė. Mokslo darbai. 2001, Nr. 38.

Šiame tyrime buvo išanalizuotos valstybinio valdymo institucijos, atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, taip pat buvo apžvelgti ryšiai tarp šių institucijų bei galimybės plėtoti institucijų veiklą ir bendradarbiavimą įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje egzistuoja valdžių pasidalijimo principas, todėl remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, galime išskirti įstatymus leidžiančiąją, įstatymus vykdančiąją ir teisminę valdžias. Be šių valdžių Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos Konstitucinio Teismo ir Valstybės kontrolės institucijos. Mūsų nagrinėjamai temai svarbios valstybinio valdymo institucijos, kurios atstovauja teisės aktų leidybą ir jų vykdymą, įgyvendinimą, todėl neapsistosime ties teisminės priežiūros bei kontrolės institucijomis, nes jų paskirtis yra ne plėtoti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas, bet atitinkamai atlikti ginčų sprendėjo, kontrolieriaus funkcijas.

Galima teigti, kad teisės aktų leidybai atstovauja Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Institucijos, kurios vadovaujasi poįstatyminiais teisės aktais ir kurios yra tiesiogiai atsakingos už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, yra Informacinės visuomenės plėtros komitetas, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, Ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Žemės ūkio ministerija, Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra. Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos mokslų akademija atlieka patariamąsias funkcijas. Šis sąrašas nėra baigtinis ir būtų galima jį pratęsti įvardijant dar keletą valstybinio valdymo institucijų. Tačiau išnagrinėjus pastarųjų institucijų misijas, buvo prieita prie išvados, kad šios institucijos nėra labai reikšmingos ar tiesiogiai įgyvendinančios mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Įstaigose prie vyriausybės, ministerijose ar ministerijoms pavaldžiose institucijose galima rasti padalinių, kurių veiklos aprašymuose yra nurodoma mokslo ir verslo partnerystė bei inovacijų plėtra. Tačiau veikla skirta mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijoms nėra išskirta kaip prioritetinga bei apibrėžta tų institucijų misijoje, nuostatuose ar kituose teisės aktuose, t.y. šioms institucijoms nėra deleguota tokia veikla. Vadinas, būtų tikslinga apsistoti ties įvardintomis institucijomis ir jose veikiančiais padaliniais, kurie tiesiogiai atsakingi už mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros įgyvendinimą Lietuvoje.

Taigi, norint nustatyti institucijų socialinį teisinį statusą, pirmiausia turėtume nustatyti šių institucijų tikslus. Toliau sektų iš jų išplaukiantys uždaviniai, vykdomos funkcijos ir kt. socialinio teisinio statuso vidiniai elementai. Apibrėžiant socialinį teisinį statusą plačiaja prasme sieksime nustatyti valstybės apibrėžtus institucijos tikslus ir uždavinius, funkcijas, įgaliojimus, t.y. teises,

pareigas ir atsakomybes taip pat institucijų kompetenciją, jų veiklos garantijas, veiklos formas ir metodus.

Nagrinėjamų institucijų tikslai atsispindi jų misijose. Tuo tikslu buvo išstudijuota informacija pateikta institucijų misijose ir nuostatuose. Būtina pabrėžti, kad atsižvelgiant į darbo pavadinimą, yra pateikiama tik ta institucijos misijos apibrėžimo dalis, kuri tiesiogiai siejasi su mokslo ir verslo partneryste bei inovacijomis.

Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas) – „... svarsto, priima, leidžia įstatymus, ... prižiūri Vyriausybės veiklą, tvirtina valstybės biudžetą bei prižiūri, kaip jis vykdomas, nustato valstybinius mokesčius... Įstatymų projektams nagrinėti Seimas sudaro komitetus ...“⁷⁹.

Kaip galėjome pamatyti iš Seimo Statuto bei matome iš aukščiau pateiktos informacijos Seimas yra institucija, kurios pagrindinė veikos sritis, pagrindinis tikslas yra įstatymų leidyba. Seimas, kaip įstatymus svarstanti, priimanti ir leidžianti institucija, prisiima atsakomybę už atitinkamų teisės aktų, kuriuose yra nuostatų, skirtų mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijų plėtrai priėmimą, taip pat yra atsakingas už atitinkamų teisės aktų, kuriais yra deleguojamos funkcijos atskiroms ministerijoms bei kitoms valstybinio valdymo institucijoms leidybą, be to Seimas atsakingas ir už tuose teisės aktuose apibrėžiamą valstybės požiūrį į mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros skatinimą. Nors galime daryti išvadą, kad Seimas per įstatymų leidžiamąją funkciją yra atsakingas už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, tačiau kaip jau buvo minėta kalbant šiame darbe apie teisinius šaltinius, Seimas, vykdydamas savo pagrindinę funkciją – įstatymų leidybą nėra priėmęs atskiro inovacijų įstatymo. Iš kitos pusės, Seimas, kaip institucija – steigėja, įsteigusi Lietuvos mokslo tarybą ir Lietuvos mokslų akademiją, yra pakankamai kompetentingas mokslo ir inovacijų klausimais, kadangi pastarosios institucijos teikia informaciją apie savo veiklą ir atsiskaito savo steigėjui, t.y. Seimui. Taip pat reikėtų paminėti ir Seimo ryšių su visuomene skyrių, kuris palaiko ryšius ir su valstybinio valdymo institucijomis. Šių ryšių dėka Seimas gali reaguoti į naujausias idėjas, į svarbiausius ne tik valstybinius bet ir įvykius ir tuo pačiu plėsti savo kompetencijų ribas ir aiškiau atskleisti savo socialinį teisinį statusą. Todėl darytume prielaidą, kad Seimas turi pakankamą kompetenciją, kuri kartu su Seimo pagrindiniu tikslu ir funkcija – įstatymų svarstymu, priėmimu, leidimu, taip pat Vyriausybės veiklos priežiūra, gali apibūdinti Seimą, kaip turintį reikiamą socialinį teisinį statusą tam, kad būtų galima teigti, jog Seimas gali užtikrinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Tuo tikslu Seimas turėtų apsvarstyti galimybę dėl įstatymo, skirto tiesiogiai inovacijoms plėtoti, priėmimo.

⁷⁹ http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3803&p_k=1, prisijungimo laikas 2006-11-14.

Galima būtų apsisistoti ir ties Seimo ekonomikos komitetu. Tačiau pažymėtina tai, kad Ekonomikos komiteto veiklos kryptyse visai nekalbama apie mokslo ir verslo partnerystę ar inovacijas. Todėl pakankamai sunku spręsti, apie šio komiteto socialinį teisinį statusą įgyvendinant mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą.

Keturioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) programoje „Santarvės ir gerovės vardan keturioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės 2006–2008 metų programa“⁸⁰, yra apibrėžiama Vyriausybės misija: „Pasitikėjimo Vyriausybės misija – siekti visuomenės santarvės ir toliau kurti Gerovės visiems valstybę, kurioje kiekvienas žmogus galėtų gyventi oriai, pasiturimai, saugiai ir sveikai. ... Vyriausybė suvokia, kad, norint pasiekti tvarų šalies augimą, reikės:

- didinti ir gerinti investicijas į inovacijas, mokslinius tyrimus ir žinioms imlią ekonomiką;
- skatinti šalies verslo kultūrą, sudaryti palankią verslo aplinką mažoms ir vidutinėms įmonėms, stiprinti Lietuvos pramonės konkurencinį pranašumą pasaulio rinkose“⁸¹.

Reikia atkreipti dėmesį, kad Vyriausybė aiškiai iškelia inovacijų skatinimą, kaip vieną iš savo veiklos uždavinių, puikiai suprasdama, kad nekuriant naujovių nėra įmanoma pasiekti visuomeninės gerovės. Kalbant apie Vyriausybės socialinį teisinį statusą atkreiptinas dėmesys, jog Vyriausybė, įgyvendindama savo uždavinius inovacijų srityje, yra įsteigusi Mokslo ir technologijų komisiją, kurios pirmininkas yra Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas. Komisiją techniškai aptarnauja ir sekretoriato funkcijas atlieka Vyriausybės kanceliarijos, švietimo, mokslo ir kultūros skyrius. Komisija svarsto ir teikia Vyriausybei, kitoms valstybės institucijoms ir įstaigoms išvadas ir pasiūlymus dėl taikomojo mokslo, technologijų ir inovacijų plėtros politikos gairių ir jos koordinavimo, šios politikos įgyvendinimo visose šalies ūkio srityse⁸². Per šią komisiją Vyriausybė tiesiogiai gauna pastovią informaciją apie mokslą, verslą ir inovacijas. To dėka Vyriausybės socialinis teisinis statusas išsiplečia o, kaip jo elementus mes galime traktuoti ir tiesioginius Vyriausybės uždavinius mokslo, verslo ir inovacijų srityje, Vyriausybės veikos formas bei priemones, kas šiuo atveju yra pasiekama per komisiją. Be abejo, Vyriausybės socialinis teisinis statusas gali būti vertinamas ir per teisės aktus, kuriuose atsispindi pačios vyriausybės veiklos garantijos. Tai jau mūsų aptartas Vyriausybės įstatymas. Taip pat teisės aktus, kurie yra skirti pavaldžių institucijų, dirbančių mokslo, verslo ir inovacijų srityje, veiklai užtikrinti.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.80-3143.

⁸¹ Ten pat.

⁸² <http://www.mokslas.lt/content/misc/mtep/zinynas.pdf>, prisijungimo laikas: 2006-11-14.

Apibendrinant galima pasakyti, kad aukščiausios institucijos Seimas ir Vyriausybė dėl jiems pavestų visaapimančių valstybės valdymo uždavinių, neturi iškristalizuotų tikslų, uždavinių ir funkcijų, mokslo, verslo bei inovacijų plėtros kontekste t.y. esminių socialinio teisinio statuso elementų, kas įgalintų priskirti šias institucijas prie pagrindinių, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Nors reikia pažymėti kitus statuso elementus, kaip kompetenciją, veikos garantijas, formas, priemones, kurie leidžia numanyti apie Seimo ir Vyriausybės pakankamas kompetencijas bei galias mokslo, verslo bei inovacijų plėtros srityse. Tačiau šios institucijos gali steigti specializuotas struktūras konkrečioms inovacijų plėtros uždaviniams realizuoti.

Seimas ir Vyriausybė nėra tie valdymo institutai, kurie tiesiogiai įgyvendina mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą ir nuo kurių socialinio teisinio statuso apimties tiesiogiai priklausyto minėtų klausimų detalus kokybinis sprendimas.

Kalbant apie vykdomosios valdžios institucijas, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad būtent šios institucijos ir yra pagrindinės, turinčios tą kritinę resursų masę, kuri reikalinga mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijų plėtrai įgyvendinti.

Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – IVPK) – misija yra „planuoti, organizuoti ir koordinuoti informacinės visuomenės plėtros procesus, siekiant atviros, išsilavinusios, nuolat besimokančios ir žiniomis savo veiklą grindžiančios visuomenės, kurios nariai turi galimybę ir geba visose savo veiklos srityse efektyviai naudotis šiuolaikinių ITT priemonėmis, kūrimosi“.⁸³

Apžvelgiant institucijos tikslus ir uždavinius, kurie atspindi mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, galima išskirti šiuos: „planuoja valstybinės svarbos informacijos resursų bei inovacijų plėtojimą; susipažįsta su inovacijų taikymo galimybėmis ir koordinuoja informacijos resursų bei informacijos valdymo veiklą valstybinėse institucijose; tobulina organizacinę inovacijų valdymo struktūrą; dalyvauja nustatant inovacijų plėtojimo kryptis, formuojant vartotojų švietimo ir mokymo politiką; bendradarbiauja su informatikos priemonių ir technologijų kūrimo, išbandymo, gamybos ir diegimo centrais bei specialistais Lietuvoje ir užsienyje, skatina tobulesnių informacijos technologijų diegimą ir naudojimą; teikia informaciją apie įmonėms naudingas ES palaikomas galimybes ir iniciatyvas, susijusias su inovacijų plėtra; visapusiškai skatina verslo inovacijas, atskleidžia verslo konsultavimo plėtotės perspektyvas; stimuliuoja inovacijas viešajame sektoriuje ir vyriausybėje; dalyvauja inovacinių centrų, verslo inkubatorių kūrimo ir veikloje“⁸⁴.

⁸³ <http://www.ivpk.lt>, prisijungimo laikas: 2006-11-14.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 5 d. nutarimas Nr. 844 „Dėl informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 24-794.

Kaip matyti iš čia pateiktų institucijai nustatytų ir jos pačios apibrėžtų bei patikslintų uždavinių, IVPK turi pakankamai aukštus ir detalius uždavinius inovacijų plėtros srityje, yra pakankamai aiškiai apibrėžtas ir institucijos dalyvavimas mokslo ir verslo partnerystės skatinime, skleidžiant informaciją plačiajai visuomenei, informuojant vyriausybę, teikiant konsultacijas tiek mokslo, tiek verslo, tiek inovacijas įgyvendinančioms institucijoms, dalyvaujant inovacinių centrų, verslo inkubatorių kūrimo bei veikloje. Galima teigti, kad institucijos socialinis teisinis statusas yra pakankamas ir tiksliai apibrėžtas per institucijos tikslus ir uždavinius. Institucijos dalyvavimas konkrečiose inovacijų kūrėjų struktūrose pabrėžia jos kompetenciją inovacijų srityje ir tuo pačiu sustiprina institucijos socialinio teisinio statuso kokybinį apibrėžtumą. Pažymėtina dar ir tai, kad institucija palaiko ryšius su kitomis institucijomis, ir šį tikslą IVPK iškelia kaip atskirą, padedantį įgyvendinti inovacijų plėtrą. Tačiau institucijos tiksluose beveik nekalbama apie mokslo ir verslo partnerystę, o tai yra neatsiejama inovatyvios veiklos dalis. Kalbant apie veiklos garantijas, galima būtų kalbėti tik apie bendro pobūdžio teisės aktus, kuriuos savo veikloje taiko ar jais vadovaujasi daugelis valstybinio valdymo institucijų. Atskirai galima būtų paminėti teisės aktus, kitus teisinius dokumentus, tokius kaip Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas⁸⁵, Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas⁸⁶, Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas⁸⁷, kurie apima elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas. Tačiau šie dokumentai nėra tiksliniai ir specifiskai skirti inovacijų plėtrai, jie apima įvairius klausimus susietus su elektroniniu, parašu, valdžia, tekamunikacijomis ir informacinėmis technologijomis. Todėl neįneša aiškumo į IVPK socialinio teisinio statuso apibūdinimą. Išnagrinėjus institucijos nuostatus, jos socialinį teisinį statusą galima dar papildyti institucijos teisėmis bei finansine veiklos kontrole. Tačiau šie elementai yra labai bendro pobūdžio ir neįtakoja institucijos socialinio teisinio statuso apibrėžties šio darbo rėmuose.

Apibendrinant galima teigti, kad IVPK socialinis teisinis statusas inovacijų plėtros kontekste yra pakankamai aiškiai apibrėžtas institucijos tiksluose bei uždaviniuose, tačiau jam trūksta papildomų elementų, tokių kaip veiklos priemonės, metodai, atsakomybė, teisės ir pareigos. Taip pat sunku ką nors konkretnesnio pasakyti ir apie Elektroninių ryšių ir inovacijų skyriaus šiame komitete konkrečius tikslus ir uždavinius bei funkcijas mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros kontekste. Yra apsiribojama bendro pobūdžio informacija apie tai, kad skyrius dalyvauja formuojant technologinę inovacinę valstybės ūkio plėtros politiką informacinių technologijų ir telekomunikacijų

⁸⁵ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas // (Valstybės žinios. 2000, Nr. 61-1827.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2380.

sirtyje. Iš to galime daryti išvadą, jog yra apsiribojama tik informacinių technologijų bei telekomunikacijų inovacijomis. Tačiau nei apie konkrečius uždavinius, juo labiau apie funkcijas nekalbama.

Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo (toliau – Fondas) misija yra valstybės politikos mokslo ir studijų srityje įgyvendinimas, administruojant Fondui skirtas lėšas, užtikrinant jų efektyvų panaudojimą, siekiant skatinti šalies mokslo ir studijų raidą, jos pažangą, spartinti modernių technologijų įgyvendinimą bei didinti mokslo konkurencingumą. Remiantis Fondo nuostatais, jo tikslas – „skatinti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklą, svarbiausias fondo veiklos uždavinys – remti mokslą ir studijas, funkcijos – konkurso būdu skirti lėšas: mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektams; fondo inicijuotoms aktualioms valstybei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programoms vykdyti; ... mokslo ir studijų institucijoms, ūkio subjektų užsakymu vykdančioms mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektus, jeigu juos iš dalies finansuoja ūkio subjektas ir kitoms mokslo ir technologijų veikloms...“⁸⁸ Fondo funkcija yra paramos teikimas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklai. Iš Fondo misijos ir nuostatų matyti, kad pagrindinė jo veikla yra finansinio rėmimo veikla, kas tiesiogiai įtakoja mokslo ir verslo bendradarbiavimą įvairiuose projektuose ir tuo pačiu inovacijų kūrimą. Tam, kad Fondas galėtų įgyvendinti jam iškeltus tikslus ir uždavinius bei atlikti deleguotas funkcijas mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros srityje, savo veikloje jis vadovaujasi Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu, Vyriausybės nutarimais dėl prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių patvirtinimo, Aukštųjų technologijų plėtros programa, Aukštųjų technologijų plėtros 2007–2013 metų programa, Pramoninės biotechnologijos plėtros Lietuvoje 2007–2010 metų programa, Dėl 2006 m. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto patvirtintų asignavimų paskirstymo pagal tvirtinamas programas; Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymais Projektų prioritetinėse Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptyse finansavimo 2003–2006 m. tvarka, Aukštųjų technologijų plėtros programos projektų finansavimo 2003–2006 m. tvarka. Įvertinant šią teisės aktų bei šaltinių gausą, galima būtų teigti, kad Fondo socialinis teisinis statusas yra pakankamai apibrėžtas ir reglamentuotas teisės aktais. Fondui pakanka kompetencijos vykdyti jam deleguotas ir teisės aktais įtvirtintas funkcijas. Todėl galėtume išvardinti šiuos Fondo socialinio teisinio statuso elementus: tikslus, uždavinius, funkcijas,

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 540 „Dėl Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.34-1098.

priemonės bei kompetencijas kas tiesiogiai įtakoja mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros skatinimą Lietuvoje.

Ūkio ministerijos (toliau – ŪM) strateginiame plane apibrėžta ministerijos misija – „kurti palankią teisinę ir ekonominę aplinką ūkio plėtrai ir taip užtikrinti visuomenės gerovę bei užimtumą.“⁸⁹ Toliau seka institucijos tikslai, o trečias tikslas yra „Remti įmonių aktyvesnę skverbimąsi į pasaulio rinkas, didinti Lietuvos pramonės konkurencingumą, skatinant inovacijų diegimą ir produktyvumo didėjimą.“ Toliau galima perskaityti būdus ir priemones, kurių pagalba tie tikslai bus pasiekti: „tai bus pasiekta didinant pramonės vaidmenį ekonomikoje, sumažinant socialines, regionines, ekologines ir kitas negatyvias pasekmes, kurios gali atsirasti, įgyvendinant pramonėje konkurencingumo didinimo politiką“. Toliau vėl tęsiamas inovacinio tikslo apibūdinimas: „Sukurti veiksmingą nacionalinę inovacijų sistemą, garantuojančią palankias sąlygas mokslo ir gamybos integracijai, naujų technologijų bei veiklos metodų kūrimui ir sklaidai.“⁹⁰ Patvirtintuose ŪM nuostatuose⁹¹, kuriuose yra apibrėžti patys bendriausi ir visa apimantys ūkio tikslai, tarp kurių mes galime identifikuoti ir ministerijos tikslus, uždavinius ir funkcijas susietas su mokslu, verslu bei inovacijomis. Ministerijos nuostatuose yra užsimenama apie jos teises, tačiau neišryškinamos pareigos, tik nurodoma, kas vykdo finansinę veiklos kontrolę. Valstybė, suformuodama teisės subjektą, t.y. ŪM nustato ir šio subjekto socialinius tikslus. Šie tikslai apima visą ministerijos veiklą ir lemia jo uždavinius bei funkcijas. Pažymėtina, kad ministerija, be to, formuluoja ir būdus bei priemones šiems tikslams pasiekti. Ūkio ministerijos inovacijų ir technologijų skyrius, esantis investicijų ir inovacijų departamento pavaldume, yra tiesiogiai atsakingas už ministerijai priskirtus ir pačios ministerijos prisiimtus tikslus bei uždavinius mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų srityje. Jis vadovaujasi ne tik bendrais teisės aktais inovacijų srityje, tačiau ir specialiais ministro įsakymais bei programomis, kurie įgalina siekti inovacijų plėtros. Prie tokių priskirtinos Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos programų lėšų projektų veiklai finansuoti, kapitalui formuoti ir subsidijoms administravimo taisyklės⁹² patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos programų lėšų, teikiamų projekto veiklai finansuoti ir kapitalui formuoti, administravimo taisyklės. Šios taisyklės, kartu su ministerijos įgyvendinama Inovacijos ir konkurencingumo didinimo programa bei mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcija, aptartos

⁸⁹ Ūkio ministerijos 2006–2008 metų strateginis veiklos planas // 2006 m. vasario 24 d. ūkio ministro K. Daukšio įsakymas Nr. 4-67.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. 921 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 67-1957A.

⁹² Ūkio ministro 2006 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 4-143 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos programų lėšų projektų veiklai finansuoti, kapitalui formuoti ir subsidijoms administravimo taisyklių patvirtinimo“.

šio darbo 2.1 dalyje, yra tiesioginės finansinės Inovacijų ir technologijų skyriaus veiklos priemonės, kurių dėka yra vykdoma mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros veikla. Galima teigti, kad kuo žemesnis hierarchinis institucijos lygmuo, tuo tikslesni, siauresni ir detalesni uždaviniai yra formuluojami tai institucijai. Tuo būdu Inovacijų ir technologijų skyrius savo kasdienėje veikloje tikrai gali užtikrinti inovacijų plėtros įgyvendinimą, tačiau mokslo ir verslo partnerystė lieka nuošalyje. Galima pasakyti, kad Inovacijų ir technologijų skyrius vadovaudamasis bendraisiais ŪM tikslais, kurie yra kaip karkasas, turi savo skyriaus konkrečius tikslus ir uždavinius, vykdo funkcijas šiems uždaviniams pasiekti atitinkamomis priemonėmis. Šio skyriaus, kaip ir visos ministerijos veiklą garantuoja pastarosios nuostatai. Tačiau reikia pažymėti, kad beveik niekur nekalbama apie veiklos kontrolės mechanizmus bei atsakomybes, kas taip pat yra socialinio teisinio statuso elementas. Šiuo metu vykstantys socialiniai procesai tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje, reikalauja tvarkos, teisėtumo, atitinkamos drausmės. Todėl atsakomybė, kaip socialinio teisinio statuso elementas, yra juridinė garantija, kad institucija vykdys savo funkcijas laiku ir gerai. Taigi, skyriaus socialinis teisinis statusas yra pakankamas tik kai kurių socialinio teisinio statuso elementų požiūriu ir šiuo kokybiniu požiūriu jį galime suvokti pilniau, negu pačios ministerijos socialinį teisinį statusą. Tačiau atsakomybės elemento neiškristalizavimas leidžia daryti prielaidą, jog socialinis teisinis skyriaus statusas yra dar nepilnai apibrėžtas.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad ministerijos lygyje yra formuluojami bendriausi tikslai, departamentų lygyje tie tikslai konkretizuojami, skyriai dažnai turi tiksliai apibrėžta vieną ar du tikslus konkrečioje veiklos srityje. Todėl šiuos institucijos tikslus, išskleistus nuo aukščiausio institucijos lygio iki žemiausio, galime įsivaizduoti anot A. Katkaus kaip „išskleistą vėduoklę“⁹³, o tai leidžia suvokti ministerijos socialinio teisinio statuso elementų išbaigtą schematinį karkasą.

Tačiau kyla klausimas, ar ministerija tikrai gali įgyvendinti visus tikslus tarp kurių gausybės yra ir mūsų aukščiau paminėti mokslo, verslo ir inovacijų kūrimo tikslai. Ar tikrai yra pakankamai ministerijai suteikta veiklos garantijų ar pakankamos kompetencijos atitinkamiems tikslams pasiekti? Iš šiame darbe atliktos teisės aktų apžvalgos matyti, kad ministerija vadovaujasi atitinkamais įstatymais, kitais teisės aktais, teisės šaltiniais ir programomis, siekdama įgyvendinti valstybės iškeltus tikslus ir uždavinius bei atlikti jai pavestas funkcijas mokslo, verslo bei inovacijų srityje. Vadinasi, ŪM socialinis teisinis statusas yra pakankamas. Tačiau ar pakankami tarpinstituciniai ryšiai? Iš aukščiau išnagrinėtų Vyriausybės nutarimų matome, kad Vyriausybė paveda dviem ministerijoms: Ūkio bei Švietimo ir mokslo bendradarbiauti įgyvendinant atskiras

⁹³ Katkus A. Subjekto teisinis statusas: sampratos ir jo struktūros diskusiniai klausimai // Tiltai : humanitariniai ir socialiniai mokslai, Klaipėda : Klaipėdos univ. 2002. Nr. 4. P. 53-59.

mokslo, verslo bei inovacijų plėtros priemonės. Tačiau būtent šie tarpinstitucinio bendradarbiavimo uždaviniai ir lieka neatskleisti žemiausiuose ministerijos padaliniuose, šiuo atveju – Inovacijų ir technologijų skyriuje.

Švietimo ir mokslo ministerijos (toliau – ŠMM) sutrumpintame strateginės veikos plane skirtame 2006–2008 metams taip pat apibrėžta ministerijos misija, kuri skelbia „Institucijos misija – sudaryti sąlygas kiekvienam prieinamo kokybiško švietimo ir mokslo plėtrai, sukuriančiai prielaidas visaverčiam, socialiai saugiam žmogaus gyvenimui sparčios kaitos sąlygomis ir konkurencingo, žiniomis grįsto ūkio ir kultūros raidai.“⁹⁴ Tame pat dokumente yra apibrėžiami ir šios institucijos tikslai, trečias iš kurių yra „Plėtoti šalies mokslo ir studijų sistemą bei jos tarptautinius ryšius“. Kaip ir Ūkio ministerijos atveju, ir šios ministerijos nuostatuose rašoma tik apie teises, bet ne apie pareigas, tik pažymima finansinės veiklos kontrolė.

ŠMM mokslo ir technologijų departamento mokslo ir technologijų skyriaus nuostatuose yra apibrėžiami skyriaus uždaviniai, tokie kaip: „formuoti ir įgyvendinti valstybinę MTEP (mokslo ir technologijų plėtros) politiką, sudarančią sąlygas sparčiau plėtoti Lietuvos Respublikos ūkį ir kultūrą; koordinuoti Lietuvos mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklą.“⁹⁵ Skyriaus funkcijos – „apibendrina Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų MTEP ir susijusiose srityse taikymo praktiką; įgyvendindamas valstybinę MTEP politiką, rengia teisės aktų MTEP ir susijusiose srityse projektus, nustatyta tvarka teikia siūlymus dėl jų rengimo bei tobulinimo; pagal kompetenciją organizuoja teisės aktų MTEP ir susijusiose srityse įgyvendinimą, analizuoja ir kontroliuoja, kaip jie vykdomi ... t.t.“⁹⁶ Šių funkcijų galima priskaičiuoti iki 38, tarp jų yra viena, kuri tiesiogiai atspindi padalinio socialinį teisinį statusą mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros kontekste. Ši funkcija – „... bendradarbiaudamas su kitomis valstybės institucijomis koordinuoja mokslo ir technologijų parkų bei kitų mokslą ir verslą siejančių institucijų veiklą kuriant modernioms technologijoms imlią aplinką“⁹⁷. Bet ar ši viena iš kitų daugybės vykdomų funkcijų negali pasimesti ir pasislėpti? Matyt, taip. Todėl šiuo atveju galime kalbėti apie labai painią, netaisyklingą, iškraipytą karkasinę ŠMM funkcijų vėduoklę. O tai, žinoma, nepadeda išgryninti, labiau konkretizuoti skyriaus socialinio teisinio statuso mokslo ir inovacijų plėtros kontekste. Reikėtų paminėti dar ir tą faktą, jog ŠMM turėtų būti būtent ta institucija, kurios esminiai tikslai, uždaviniai ir funkcijos būtų sugrupuoti į dvi kryptis: švietimą ir mokslą (juk tai

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 8 d. nutarimas Nr. 132, „Dėl strateginių veiklos planų“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.21-683.

⁹⁵ Švietimo ir mokslo ministerijos mokslo ir technologijų departamento mokslo ir technologijų skyriaus nuostatai // patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. ISAK-17.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Ten pat.

atsispindi ministerijos pavadinime). Dabar gi mes matome, kad pagrindiniai tikslai orientuoti į švietimą, tuo tarpu mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros tikslai nėra identifikuojami tarp pagrindinių ŠMM tikslų. Tai rodo nepakankamą, nepilną, neišbaigtą kokybiniu požiūriu ŠMM socialinį teisinį statusą.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (toliau – ŽŪM) organizuoja ir koordinuoja užsakomųjų žemės ūkio srities tyrimų, reikalingų žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijai įgyvendinti, integruotai kaimo plėtros, regioninei ir struktūrinei žemės ūkio politikai formuoti, vykdymą, koordinuoja Žemės ūkio mokslo tarybos veiklą, dalyvauja Europos Komisijos žemės ūkio komitetų, reglamentuojančių mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, veikloje.⁹⁸

Ministerijos nuostatų punktas 2 teigia „... pavesti Žemės ūkio ministerijai suderinti ministerijos ir jos reguliavimo sričiai priskirtų institucijų valdymo struktūrą ir funkcijas su Europos Sąjungos reikalavimais.“⁹⁹ Iš šio punkto aiškiai matyti, kokia plati paliekama ministerijai jos veiklos sfera ir tik nuo pačios ministerijos priklauso jos apsibrėžti konkretūs tikslai, uždaviniai, veiklos formos ir metodai.

Iš ŽŪM uždavinių ir funkcijų, kurie yra apibrėžti jos nuostatuose, matyti, kad mokslo ir technologijų plėtrai bei inovacijoms yra skirtas toks uždavinys „dalyvauti formuojant ir įgyvendinant mokslo, švietimo, tobulesnių technologijų taikymo žemės ūkyje, maisto pramonėje ir žuvininkystės ūkyje politiką.“¹⁰⁰ Šis uždavinys yra vienas iš daugelio ministerijos uždavinių. Ministerijoje nėra specialaus inovacijų departamento ar skyriaus. Todėl ir ministerijos socialinis teisinis statusas mokslo verslo bei inovacijų plėtros kontekste yra labai nekonkretus ir nedetalizuotas.

Atskirai galima aptarti ŽŪM Mokslo ir mokymo skyriaus veiklą. Skyrius siekia formuoti ir įgyvendinti mokslo ir mokymo, naujų technologijų taikymo žemės ūkyje politiką; organizuoti ir koordinuoti ministerijos užsakomuosius tyrimus, jų finansavimą, rezultatų diegimą ir propagavimą. Kadangi šis skyrius yra Kaimo plėtros departamento padalinys, naujų technologijų taikymo tikslas lieka labai miglotas ir neaiškus. Dėl to ŽŪM socialinis teisinis statusas kaip institucijos, įgyvendinančios mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą yra labai miglotas ir nekonkretus.

⁹⁸ <http://www.zum.lt>, prisijungimo laikas 2006-11-15.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1120 „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr.83-2327.

¹⁰⁰ Ten pat.

Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros (toliau – Agentūra) nuostatų¹⁰¹ matyti, kad jos tikslas – skatinti Lietuvos integraciją į Europos mokslinių tyrimų erdvę. Iš šio tikslo matyti, kad Agentūros veiklos objektas yra mokslinių tyrimų skatinimas. Vienas iš agentūros uždavinių yra remti mokslinį ir technologinį bendradarbiavimą tarp mokslo ir studijų institucijų bei įmonių, kuriant naujas technologijas programos „Eureka“ projektuose bei dalyvauti formuojant ir įgyvendinant inovacijų politiką Lietuvoje. Viena iš apibrėžtų funkcijų, kuri tiesiogiai gali įtakoti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas yra lėšų skyrimas Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms, biudžetinėms įstaigoms, viešosioms įstaigoms programos „Eureka“ projektų ir programos COST veiklų vykdymui. Be to Agentūra remia Lietuvos institucijų ir įmonių dalyvavimą programų „Eureka“, COST, 6BP, EURATOM ir kitų tarptautinių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros programų bei Jungtinių tyrimų centro organizuojamuose renginiuose ar projektuose.

Iš nuostatuose pateiktos informacijos galime suvokti Agentūros socialinį teisinį statusą pasiremdami jos tikslais, uždaviniais bei funkcijomis. Reikia pažymėti, kad Agentūros tikslas yra suformuluotas aiškiai ir konkrečiai, detalai suformuluoti uždaviniai mokslo ir verslo skatinimui bei inovacijų plėtrai, kurie apima ir bendradarbiavimą su inovacijų kūrėjais, t.y. mokslininkais ir verslininkais, ir bendradarbiavimą su hierarchine tvarka aukščiau institucijomis. Tai pasireiškia per pasiūlymų teikimą mokslo ir verslo bendradarbiavimo bei inovacijų plėtros klausimais tiek ŠMM, tiek ŪM. Be to Agentūra administruoja tarptautinius projektus, kuriuos vykdo tiek mokslo, tiek verslo atstovai, finansuoja mokslo institucijų veiklą tuose projektuose, o ūkio subjektai gauna finansavimą iš Inovacijos ir konkurencingumo didinimo programos, kurią administruoja ŪM Inovacijų ir technologijų skyrius. Tuo būdu yra apibrėžtos Agentūros veiklos funkcijos mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų srityje. Taip pat yra nustatytas bendradarbiavimas tarp Agentūros ir ŪM koordinuojant tarptautines programas. Todėl galima manyti, kad tai yra vienas iš tiksliausiai apibūdintų socialinių teisinių statusų. Tačiau kalbant apie kitus socialinio teisinio statuso elementus reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad Agentūra apsiriboja tik teisių apibrėžimu, tačiau visai nekalba apie savo pareigas. Taip pat pasigendama statuso atskaitomybės elemento, kuris apsiriboja tik bendra fraze, jog direktorius atsako „už agentūrai pavestų uždavinių ir funkcijų vykdymą“¹⁰² bei kontrolės elemento. Tačiau reikia pažymėti, kad Agentūros tikslas, uždaviniai bei funkcijos tiksliai apibūdina jos socialinį teisinį statusą mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų kontekste. Reikėtų atkreipti dėmesį tik į vieną dalyką, jog Agentūra savo veikloje daugiau dirba su mokslo bendruomene ir yra

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2006 m. spalio 30 d. įsakymas Nr. ISAK-2096 „Dėl tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 120-4577.

¹⁰² Ten pat.

atskaitinga Švietimo ir mokslo ministerijai, tuo tarpu verslo subjektus, vykdančius tarptautinius projektus kontroliuoja ŪM. Iš čia ir vėl galime konstatuoti, kad yra pasidalinimas į Ūkio ministerijos ir Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos barus, nėra jungiamosios dalies tarp mokslo ir verslo arba ta jungiamoji grandis yra labai silpna.

Remiantis Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro (toliau – Patentų biuras) nuostatais¹⁰³ jo tikslai yra: vykdyti valstybinę pramoninės nuosavybės objektų (išradimų, dizaino, prekių ir paslaugų ženklų, firmų vardų ir puslaidininkinių gaminių topografijų) apsaugos įteisinimą. Iš šių tikslų išplaukia uždaviniai ir funkcijos yra labai platus todėl mokslo bei verslo bendradarbiavimo ar inovacijų plėtros tikslingų uždavinių rasti nepavyko. Iš Patentų biuro vykdomų funkcijų galima nuspėti, kad jų visų esmė yra padėti apsaugoti tiek mokslo, tiek verslo subjektų sukurtus intelektualius produktus. Todėl kalbėti detalčiau apie patentų biuro, kaip institucijos įgyvendinančios mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą socialinį teisinį statusą nėra tikslo. Galima tik pasakyti, kad patentų biuras mūsų nagrinėjamos temos ribose yra svarbus tuo, kad vykdo intelektinės nuosavybės apsaugos funkciją.

Išnagrinėjus Lietuvos bioetikos komitetą (toliau – Bioetikos komitetas) nuostatus¹⁰⁴ galima apibendrintai pasakyti, kad jo veikla apima leidimų biomedicininiam tyrimams išdavimą ir etinės šių tyrimų priežiūros atlikimą. Bioetikos komitetas šio darbo nagrinėjamu aspektu yra svarbus tik kaip patariamoji institucija. Tačiau kalbant apie bioetikos komiteto nuostatus reikia pažymėti tai, kad nuostatuose yra išskirti ir aprašyti tokie socialinio teisinio statuso elementai kaip veiklos tikslai ir sritys, jo teisės ir pareigos, komiteto veiklos kontrolė.

Visose aukščiau išvardintose institucijų misijose, institucijų steigimo aktuose yra suformuluoti tikslai, kurie yra labai apibendrinti ir panašūs daugeliui valstybinio valdymo institucijų. Šie tikslai skiriasi tik priklausomai nuo institucijos padėties hierarchinėje sistemoje. Tačiau detalčiau nagrinėjant institucijų tikslus randame ir tuos, kuriuos galima sieti su mokslu, verslu, partneryste, inovacijomis. Iš tikslų išplaukiantys uždaviniai nurodo, ko institucija turi siekti savo veikloje. Kiekvienos institucijos atveju šie uždaviniai yra daugiau ar mažiau sukonkretinti, patikslinti ir apibrėžti konkrečiai institucijai. Iš darbo eigoje ištirtų ir pateiktų institucijų tikslų ir uždavinių matome, kad išvardinti tikslai ir uždaviniai daugiau ar mažiau parodo institucijų darbą mokslo ir verslo bendradarbiavimo bei inovacijų plėtros srityje. Tačiau kyla klausimas, ar institucijos, turėdamos tokius, valstybės nustatytus bendruosius tikslus ir uždavinius, yra

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2006 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 1R-100 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 35-1266.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2003 m. gruodžio 4 d. įsakymas Nr. V-708 „Dėl Lietuvos bioetikos komiteto nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 116-5307.

pakankamai pajėgios juos įgyvendinti. Ar institucijos turi pakankamą kompetenciją, ar jos vykdo atitinkamas funkcijas, ar naudoja tinkamus metodus ir veiklos formas, ar užtikrinama veiklos kontrolė bei atsakomybė? O taip pat kyla dar vienas labai svarbus klausimas, ar yra užtikrinamos tų institucijų veiklos garantijos. Visi šie išvardinti elementai: tikslai, uždaviniai, funkcijos, kompetencija, veiklos formos ir metodai bei veiklos garantijos šiame darbe yra pripažįstamos kaip institucijų socialinio teisinio statuso dalys, kur kiekvienas elementas gali būti ypatingas ir padėti tiksliau apibrėžti vienos ar kitos institucijos socialinį teisinį statusą, padėti tą instituciją išskirti iš kitų tarpo ir nustatyti jos kompetencijų ribas ir pavaldumo bei bendradarbiavimo ryšius su kitomis institucijomis, taip pat su mokslo, verslo bei kitais inovacijų kūrimo procese dalyvaujančiais subjektais.

Remiantis objektyviais valstybinio valdymo poreikiais turėtų būti nustatoma šių institucijų strateginė ateitis, pagal kurią formuluojama jų socialinė, teisinė, ekonominė, vadybinė padėtis. Valstybinio valdymo institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, tikslai turėtų būti jų tam tikro siekiamo rezultato, siekiamybės socialinio, teisinio, ekonominio, vadybinio bei kitokio statuso elementas. Institucijų uždaviniai, išplaukiantys iš tikslų, turėtų detalizuoti institucijų veiklą. Institucijų atliekamos funkcijos nurodytų kaip tie tikslai ir uždaviniai yra siekiami. O tai padėtų tiksliau atskirti institucijas, geriau jas identifikuoti. Kompetencija per teisės aktų sistemą padėtų institucijoms optimaliai įgyvendinti joms iškeltus tikslus bei uždavinius ir siekti rezultato. Atsakomybės elementas statuso kontekste įneštų svarumo ir pasitikėjimo institucija socialiniame lygmenyje. Visų šių elementų visuma, sudaranti vieningą institucijos socialinio statuso vaizdą, įgalintų tiksliai identifikuoti kiekvieną instituciją, nustatyti jos vietą socialinėje erdvėje, parodyti jos ryšius ir bendradarbiavimą su kitomis institucijomis.

Taigi, socialinis teisinis statusas yra sudėtingas ir daugialypis reiškinys. Kuo žemesnis hierarchinis institucijos lygmuo, tuo tikslesni, siauresni ir detalesni uždaviniai yra formuluojami tai institucijai. Apibrėžiant institucijos socialinį teisinį statusą yra svarbu kuo tiksliau nurodyti ne tik institucijos tikslus ir uždavinius bei funkcijas, bet ir subjekto teises ir pareigas, kompetenciją, veiklos garantijas, atsakomybes. Tokiu būdu, institucijos padėtis socialiniame kontekste tampa tikslesnė, o institucijos vykdoma veikla atviresnė, matomesnė ir prieinamesnė visuomenei. Tačiau neminimi institucijų veiklos kontrolės mechanizmai bei atsakomybės, o šie elementai gali būti traktuojami kaip socialinio teisinio statuso sudėtinė dalis. Šiuo metu vykstantys socialiniai procesai Lietuvoje, Europos Sąjungoje, reikalauja tvarkos, teisėtumo, atitinkamos drausmės. Todėl atsakomybė, kaip socialinio teisinio statuso elementas yra juridinė garantija, kad institucija vykdys savo funkcijas laiku ir gerai.

3. LIETUVOS MOKSLO IR VERSLO PARTNERYSTĖS BEI INOVACIJŲ PLĖTROS AKTYVUMO SKATINIMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI: VALSTYBINIO VALDYMO POŽIŪRIU

3.1. Valstybinio valdymo institucijų paramos priemonės inovacijų kūrėjams (anketinis tyrimas)

Mokslo ir verslo partnerystė bei inovacijų plėtra tiesiogiai įtakoja valstybės ekonominę gerovę. Todėl ypatingą svarbą įgauna inovacijų kūrėjų poreikių analizė. Šios analizės rezultatai gali atskleisti silpnąsias valstybės grandis tiek politiniu, tiek teisiniu, tiek instituciniu lygmeniu. Panašios informacijos galime gauti palyginę Lietuvos inovacijų pasiekimus su kitų ES valstybių pasiekimais. Nustačius priežastis, galima ieškoti būdų situacijai spręsti ir gerinti.

Norint išsiaiškinti mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros situaciją Lietuvoje visapusiškai, be jau aprašytos teisės šaltinių analizės bei valstybinio valdymo institucijų tyrimo, buvo atlikta ir pagrindinių inovacijų kūrėjų, t.y. įmonių anketinė apklausa. Šio tyrimo tikslas – nustatyti, ar pakanka teisinės reglamentacijos, kuri įgalintų inovacijų kūrėjus bendradarbiauti su mokslininkais ir kurti inovacijas, ar pakankama valstybinio valdymo institucijų kompetencija įgyvendinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, ar veiksmingos valstybinio valdymo institucijų taikomos priemonės inovacijų plėtrai skatinti. Iš to šio tyrimo būtų galima padaryti netiesioginę išvadą: koks yra valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, socialinis teisinis statusas, ar jis yra pakankamas tam, kad pasiektume mokslo ir verslo bendradarbiavimo ir inovacijų proveržį, ką reikėtų keisti, tobulinti tiek teisiniame, tiek instituciniame lygiuose, kad to pasiektume.

Tuo tikslu buvo atlikta anketinė apklausa. Anketos sudaryta, remiantis dviem klausimų grupėmis. Pirmą klausimų grupę sudarė bendro pobūdžio klausimai apie įmonę bei klausimai padedantys nustatyti, ar įmonė yra inovatyvi. Antrosios grupės klausimai apėmė įmonių požiūrį į teisinę inovacijų reglamentaciją ir institucines priemones, skatinančias mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Anketos buvo išsiųstos 500-ams įvairių įmonių. Apklausiai parinktos įmonės: 1) bendradarbiaujančios su mokslo institucijomis, kuriančios inovacijas; 2) įmonės, planuojančios tai daryti; 3) įmonės, aktyviai dalyvaujančios renginiuose mokslo ir technologijų plėtros bei inovacijų klausimais, ieškančios mokslinių partnerių savo veiklai.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip įmonės vertina valstybės teisinę ir valstybinio valdymo institucijų įtaką ir pagalbą inovacijų kūrimo srityje, t.y. kiek aktyviai valstybinio valdymo institucijos per joms suteiktas socialines teises galias, turimą socialinį teisinį statusą, įtakoja

mokslo ir verslo bendradarbiavimą bei inovacijas ir jų kūrėjus. Šio tyrimo rezultatai turėtų parodyti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą, t.y. ar jos gali vadovautis pakankamu įstatymų, kitų teisės aktų bei programų kiekybe ir kokybe, ar jos vykdo atitinkamas valstybės deleguotas funkcijas, ar jos taiko įvairias veiklos formas ir metodus savo darbe, ar naudojamos priemonės yra pakankamos, kad skatintų mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą.

Anketos buvo siunčiamos paprastu paštu. Iš 500 įmonių, kurioms buvo adresuotos anketos, atsakymus pateikė 38 įmonės (7,6%). Pagal darbuotojų skaičių dalyvavusios tyrime įmonės pasiskirstė taip:

- 2 mikroįmonės (5,3%), kur darbuotojų skaičius nuo 1 iki 5,
- 16 mažų įmonių (42,1%), kur darbuotojų skaičius nuo 6 iki 50 žmonių,
- 16 vidutinių įmonių (42,1%), kur darbuotojų skaičius nuo 51 iki 250 žmonių,
- 4 didelės įmonės (10,5%), kur darbuotojų skaičius virš 250 žmonių.

Nors tyrime sutiko dalyvauti tik 7,6% įmonių, manytume, kad tokio įmonių skaičiaus pakanka išskeltoms problemoms išsiaiškinti ir vyraujančioms tendencijoms pastebėti.

Siekiant nustatyti įmonių inovatyvumą, buvo domėtasi, ar įmonėse egzistuoja tyrimų padaliniai. Tyrimo rezultatai parodė, kad 39,5% įmonių turi tokį padalinį, 23,6% planuoja turėti, o likusieji (36,8%) neturi ir neplanuoja šių padalinių kurti artimiausiu metu.

Taigi, šiuo aspektu nagrinėtas įmones galima sugrupuoti į labiau inovatyvias, t.y. tas, kurios turi tyrimų padalinį ar planuoja jį steigti (63,2%) ir mažiau inovatyvias, t.y. tas, kurios jo neturi (36,8%). Vadinasi, didesnė dalis (daugiau nei pusė) tyrime sutikusių dalyvauti įmonių yra inovatyvios įmonės, bendradarbiaujančios su mokslo ir studijų institucijomis.

Apklausa parodė, kad daugiau nei du trečdaliai įmonių (68,4%) bendradarbiauja su mokslo ir studijų institucijomis.

Įvertinus įmonių inovatyvumo laipsnį, nustatyta, kad arti pusės dalyvavusių apklausoje įmonių – 42,1% dalyvauja tarptautinėse mokslo tiriamosiose ir technologijų plėtros programose.

Suskirsčius įmones į inovatyvias ir neinovatyvias, galima apžvelgti jų požiūrį ir tai, kaip jos vertina esamą įstatymų ir mokesčių politiką bei valstybinio valdymo institucijų siūlomas paramos priemones, kurios pagerintų inovacijų kūrimą/plėtrą įmonėse. O iš to bus galima netiesiogiai daryti išvadas apie valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą.

Įmonės nurodė veiksnius, trukdžiusius ar padėjusius vykdyti inovacinę-technologinę veiklą Lietuvoje 2004-2006 metais bei jų įtakos laipsnį. Tyrimo rezultatai pateikti 1 ir 2 lentelėse. Inovatyvių ir neinovatyvių įmonių inovacinei veiklai labiausiai trukdė tie patys veiksniai – mokesčių sistema (80,0% – inovatyvių ir 100% – neinovatyvių įmonių) ir administracinės procedūros (76,2%

inovatyvių ir 83,3%-neinovatyvių), o mažiausiai trukdė - valdžios įstaigų teikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių apsaugą (13% inovatyvių ir 11,1% - neinovatyvių).

Maždaug pusė inovatyvių įmonių nurodė, kad joms padėjo valdžios įstaigų teikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių apsaugą (47,8%) ir valdžios įstaigų teikiama parama (43,4%). Tačiau šiuos veiksnius, kaip turinčius įtakos įmonių inovacinei veiklai, nurodė gerokai mažesnis neinovatyvių įmonių skaičius – tik 14,2 % ir 22,2% atitinkamai.

Taigi, pačios valstybinio valdymo institucijos pakankamai atlieka joms pavestas valstybinio valdymo funkcijas inovacijų skatinimo srityje, t.y. atlieka konsultavimo funkcijas per joms pavaldžias viešąsias įstaigas, organizuoja inovacijų kūrėjų misijas, rengia seminarus, leidžia geros praktikos vadovus ir pan. Kita vertus, šiuo metu galiojantys įstatymai, kurie galėtų tiesiogiai įtakoti įmonių suinteresuotumą bei aktyvumą kurti inovacijas ar mokesčių lengvatas, inovacijų kūrėjams garantuojantys teisės aktai neužtikrina įmonių suinteresuotumo rizikuoti kuriant inovacijas. Vadinasi, valstybinio valdymo institucijos galėtų pasiūlyti pataisų jau galiojančiuose teisės aktuose ar naujų teisės aktų, kurie leistų užtikrinti aktyvesnį įmonių dalyvavimą inovacijų kūrimo procesuose. Tuo pačiu tai leistų valstybinio valdymo institucijoms išplėsti ir konkretizuoti savo funkcijas bei veiklas; tai užtikrintų pastarųjų socialinio teisinio statuso supratimo ribas bei kokybinį turinio suvokimą, suteiktų institucijoms galimybę išgryninti socialinio teisinio statuso elementus, apibrėžti jų sampratą.

Tyrimu taipogi buvo siekta nustatyti, kokios valstybės inovacijų politikos priemonės paskatintų inovacinę veiklą įmonėse t.y. išsiaiškinti, ar valstybinio valdymo institucijų naudojamos veiklos formos, metodai bei priemonės kaip socialinio teisinio statuso elementai yra pakankami ir naudingi inovacijų kūrėjams. Priemonės buvo sąlyginai suskirstytos į grupes:

Tiesioginės finansinės priemonės

1. Grantai inovacinei veiklai
2. Parama mokslo ir verslo partnerystei
3. Valstybės užsakymas

Netiesioginės fiskalinės priemonės

4. Mokesčių nuolaidos nuo visos apyvartos
5. Mokesčių nuolaidos nuo apyvartos prieaugio

Skatinančios finansinės priemonės

6. Rizikos kapitalo priemonės
7. Paskolų garantijos

8. Paprastų akcijų garantijos

Kitos tiesioginės priemonės

9. Informacinė ir tarpininkavimo parama

10. Priemonės skirtos inovacijų populiarinimui

11. Tinklų kūrimo priemonės

12. Infrastruktūros priemonės (pvz. Mokslo ir technologijų parkai)

Rezultatai pateikti 2 paveiksle. Kaip svarbiausią skatinimo priemonę visos, atsakiusios į anketą įmonės (tiek inovatyvios, tiek neinovatyvios), nurodė mokesčiu nuolaidas nuo visos apyvartos ir nuo apyvartos prieaugio bei parama verslo ir mokslo partnerystei. Inovatyvioms įmonėms labai svarbus veiksnys yra ir valstybės užsakymas (100%), o kiti veiksniai buvo panašios svarbos (rezultatai svyravo nuo 75 iki 85%). Neinovatyvios įmonės, be aukščiau paminėtų, kaip labai svarbią skatinimo priemonę nurodė paskolų garantijas (100%), rizikos kapitalo priemonės (100%), grantus (95.8%) ir infastruktūros priemones-95, 2%.

Taigi, atlikus tyrimą, nustatyta, kad įmonėms svarbesnės yra valstybinio valdymo institucijų siūlomos veiklos įgyvendinimo priemonės, tuo tarpu įstatyminės lengvatos nėra tokios populiarios. Todėl valstybinio valdymo institucijos galėtų savo veikloje naudoti įvairesnes priemones, kurias leistų įmonėms pasirinkti naudingiausią įmonių veikloje priemonę. Taigi, valstybinio valdymo institucijos per siūlomas veikos paramos priemones inovacijų plėtros srityje nepakankamai atskleidžia savo galimybes, t.y. negarantuoja kokybiškų paslaugų įmonėms.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad įmonės pasyviai reaguoja į valstybinio valdymo institucijų rengiamas apklausas (tyrimus). Šis pasyvumas trukdo valstybinėms institucijoms tobulėti, gerinti savo darbo kokybę, siūlyti teisės aktų pataisas, inicijuoti naujas paramos priemones ir pan., t.y. tobulinti ir tikslinti savo socialinį teisinį statusą, o tuo pačiu siekti galutinio tikslo – mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad valstybinio valdymo institucijos įgyvendina joms pavestus tikslus ir uždavinius, vykdo joms priskirtas funkcijas, savo darbe panaudoja tam tikras veiklos formas, metodus bei priemones, vadovaujasi teisės aktais ir juos taiko savo veikloje, tačiau tai negarantuoja mokslo ir verslo bendradarbiavimo. Vadinasi, kokybiniu požiūriu galima tobulinti atskirų institucijos uždavinių formulavimą, tikslingą funkcijų delegavimą, įvairesnių paramos priemonių taikymą, institucijos gebėjimų tobulinimą.

3.2. Specialios valstybinės struktūros bei priemonės, skatinančios partnerystę tarp mokslo ir verslo bei inovacijų plėtrą: tarptautinė patirtis

Visos ES valstybės narės, kaip ir daugelis kitų pasaulio valstybių, siekia didinti savo pramonės konkurencingumą bei didelę pridėtinę vertę sukuriančios pramonės dalį, tačiau šiam tikslui pasirenka skirtingas strategijas ir priemones. Apžvelgsime keletą ES šalių mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros priemones ir valstybinio valdymo institucijas, kurios atsakingos už inovacijų plėtros politiką. Tyrimo tikslas – nustatyti valstybinio valdymo institucijas ir valstybės pagalbos priemones mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtrai kitose ES valstybėse. Tarp sėkmingiausiai plėtojančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą galime paminėti Suomiją, kuri dėl šios priežasties ir buvo pasirinkta apžvalgai. Airijos pavyzdys buvo pasirinktas todėl, kad Airija savo dydžiu ir gyventojų skaičiumi yra panaši į Lietuvą. Taip pat buvo apžvelgta viena iš naujų ES valstybių narių – Vengrija. Iš atlikto tyrimo buvo tikimasi rasti vertingų valstybinio valdymo struktūrinių ir teisinių priemonių, kurias būtų galima pritaikyti Lietuvoje.

Suomija, remiantis EK inovacijų rezultatų suvestine už 2005 m. yra viena iš lyderių.¹⁰⁵ Suomijos technologijų politikos pagrindinis tikslas yra didinti privataus sektoriaus technologinį lygį ir didinti jo tarptautinį konkurencingumą, sudaryti sąlygas žiniomis pagrįstos ekonomikos augimui. Technologijų politika yra svarbiausia pramonės politikos dalis ir apima tris sritis: 1) technologinės politikos planavimą; 2) tarptautinį technologinį bendradarbiavimą; 3) techninio saugumo ir kokybės gerinimą.

Ši nuosekli ir ilgalaikė politika leido pakeisti Suomijos pramonės struktūrą. Ypatingas dėmesys skiriamas pakankamo viešojo mokslinės technologinės plėtros finansavimo užtikrinimui ir verslumo skatinimui, kuriant palankią verslo aplinką. Suomijos ekonominis augimas bei konkurencingumas ir toliau bus grindžiamas žiniomis ir naujų technologijų diegimu. Vyriausybė ketina nuolat didinti viešąjį finansavimą, skirtą tyrimams ir plėtrai. Naujame priemonių plane numatyta finansavimą skirti tyrimų rezultatų komercializavimui, tyrimams ir plėtrai paslaugų ir naujų technologijų sektoriuose, „know-how“ ir inovacijoms, kurios prisideda prie darnios gamybos ir vartojimo.¹⁰⁶

Suomijoje pagrindinė parama naujoms technologiškai orientuotoms įmonėms steigti teikiama per rizikos kapitalo fondus ir įvairius verslo inkubatorius. Dauguma rizikos kapitalo fondų yra privatūs.

¹⁰⁵ http://www.kcci.lt/uploads/media/europos_inovaciju_rezultatu_suvestine.doc/ interneto prieiga, 2006-11-11.

¹⁰⁶ Jaaskinen N. Derinimasis prie Europos teisės. Bendra apžvalga ir Suomijos patirtis. – Vilnius, 1998.

Suomijos nacionalinis mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros fondas „Sitra“¹⁰⁷ yra nepriklausomas valstybinis fondas, kurio priežiūros funkcijas atlieka Suomijos Parlamentas. Šio fondo tikslas per savo vykdomas veiklas – remti ekonominę Suomijos gerovę ir investuoti į sėkmingą Suomijos ateitį. „Sitra“ uždavinys yra būti garbingu partneriu kuriant žiniomis grįstą ir naujovišką visuomenę. „Sitra“ veikia apima technologijų perdavimą ir rizikos kapitalo investicijas į naujai steigiamas įmones ir inovatyvias įmones. Šios institucijos „Preseed“ paslaugų paketas sukurtas siekiant skatinti naujų technologiškai orientuotų įmonių steigimą, pagerinti kapitalo vadybą ir pristatyti firmas tolesniems finansuotojams, tame tarpe ir privatiems finansavimo subjektams. Firmos gauna informaciją ir paslaugas, susijusias su mokslininkų sukurtų technologijų komercializavimu ir verslo planų rengimu, be to, joms padedama pasirengti patraukliai prisistatyti finansuotojams.

Kita valstybinė rizikos kapitalo organizacija yra „Finnvera“.¹⁰⁸ Tai specializuota finansinė kompanija, kuri teikia finansinę paramą skatinant nacionalines kompanijas bei šių kompanijų tarptautinį bendradarbiavimą. „Finnvera“ įkūrėjas ir savininkas yra Suomijos valstybė. „Finnvera“ yra valstybinė eksporto-kredito agentūra. Jos vaidmuo yra labai svarbus teikiant paramą pačiai verslo pradžiai, t.y. pradedant savo inovatyvų verslą.

„Tekes“¹⁰⁹ yra Suomijos valstybinė organizacija, teikianti valstybinį finansavimą mokslui ir technologijoms. Ši valstybinė institucija vertina inovacinius projektus ir skiria finansavimą gamybiniais projektams, kuriuos įgyvendina tiek verslo, tiek mokslinės organizacijos. Ypatingą dėmesį ši valstybinė struktūra skiria inovaciniams projektams, kurie pasižymi dideliu rizikos laipsniu. Šios institucijos asmenyje valstybė teikia tiek administracinę, tiek finansinę paramą inovacijų kūrėjams, nepriklausomai nuo to, ar jie yra mokslo ar verslo atstovai. Taip pat ši valstybinė struktūra vykdo partnerių paiešką užsienyje. Speciali programa „Tuli“ yra skirta panaudoti mokslinių tyrimų projektų komercinį potencialą kuriant naujas įmones.

Airijoje firmoms, veikiančioms Shannon zonoje, taikomos mokesstinės lengvatos, tarp jų iki 10 proc. sumažintas pelno mokesčio tarifas, kuris galios iki 2010 m. Bendras pelno mokesčio tarifas Airijoje taip pat yra vienas mažiausių Europoje (12,5 proc.). Maži mokesčiai turėjo įtakos ryškiems Airijos ekonomikos pokyčiams.

¹⁰⁷ <http://www.sitra.fi/en/> prisijungimo laikas: 2006-11-15, 20.30.

¹⁰⁸ <http://www.finnvera.fi/index.cfm?id=3>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.

¹⁰⁹ <http://www.tekes.fi/eng/>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.

Valstybinės plėtros agentūros „Enterprise Ireland“¹¹⁰ veikla yra nukreipta pertvarkyti Airijos pramonę. Agentūros misija yra spartinti pasaulinio lygio Airiškų kompanijų kūrimąsi, tam, kad būtų pasiektos pirmaujančios pozicijos pasaulinėje rinkoje, kas skatintų nacionalinės gerovės augimą. Agentūra veikia per trylika savo regioninių kontorų ir trisdešimt du tarptautinius padalinius. Agentūra padeda savo klientams vystytis, augti ir konkuruoti. Viena iš penkių pagrindinių agentūros paramos krypčių yra skirta investavimui į mokslinius tyrimus ir inovacijas. Teikiama parama moksliniams tyrimams ir inovacijoms apima tiek taip vadinamą „minkštą“ paramą (mokymus, konsultacijas), tiek „kietą“ paramą (tiesioginę finansinę paramą). Pagal specialios programos „R&D Investment“ schemą parama gali būti suteikta įmonių investicijoms, kurios padidintų išlaidas mokslo ir technologijų plėtrai (procentais nuo pardavimų). 1998-2002 m. „Enterprise Ireland“ suteikė paramą daugiau nei 200 pradedančių įmonių, kuriose dirba apie 3600 žmonių. 2004 – 2006 m. laikotarpiu siekiama pradedančių didelio potencialo įmonių skaičių padidinti 50 proc. per metus. Viena iš „Enterprise Ireland“ pagalbos pradedančioms įmonėms schemų yra verslo inkubatoriai.

Vengrija siekia tapti aukštų technologijų šalimi.¹¹¹ Daug dėmesio skiriama atsigaušančiai mokslo ir technologijų plėtros veiklai, vidaus patentams ir tyrėjų skaičiui verslo sektoriuje. Tarptautinės kompanijos Vengrijoje įsteigė apie 30 laboratorijų, didžiausias investicijas skirdamos chemijos, telekomunikacijų, automobilių ir informacinių technologijų sričių tyrimams. Vyriausybė pasiūlė keletą su mokslo ir technologijų plėtra bei inovacijomis susijusių mokestinių priemonių:

1. 200 proc. mokslo ir technologijų plėtros išlaidų dydžio mokesčio kreditas (kuris galioja ir subrangovų veiklai, jei partneris yra viešasis ar ne pelno siekiantis universitetas ar tyrimų institutas). Ši priemonė buvo pasiūlyta nuo 2001 metų;

2. 400 proc. mokslo ir technologijų plėtros išlaidų dydžio mokesčio kreditas, jei įmonės laboratorija yra universitete ar valstybiniame tyrimų institute. Ši priemonė pradėta taikyti nuo 2004 metų;

3. Neapmokestinamas studentų įdarbinimas, mokant minimalų mėnesio atlyginimą – nuo 2004 metų;

4. Greitesnis nusidėvėjimo laiko skaičiavimas įrangai, kuri naudojama mokslo ir technologijų plėtros veikloms vystyti, nuo 2003 metų;

5. Kitos mokestinių lengvatų priemonės, kaip galimybė sukurti neapmokestinamą investiciją iki 500 mln. Vengrijos forintų, nuo 2003 metų, spartesnis mokesčių kompensavimas (pagreitinta procedūra).

¹¹⁰ <http://www.enterprise-ireland.com/>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.

¹¹¹ <http://www.mkik.hu/index.php> // prisijungimo laikas: 2006-11-17.

Kaip matyti iš čia pateiktų išanalizuotų pavyzdžių, visose paminėtose šalyse, tiek senosiose ES valstybėse narėse, Suomijoje, Airijoje, tiek naujojoje narėje Vengrijoje yra vykdomos mokslo ir verslo partnerystės bei naujų technologijų ir inovacijų plėtros priemonės, kurių įgyvendinimas yra pavestas valstybinėms institucijoms. Taip pat yra sukurta ir tobulinama teisinė bei programinė reglamentacija, ko dėka tobulėja valstybinių institucijų veiklos kokybė, kas prisideda prie spartesnės inovacijų plėtros, o dėl to ir prie pagrindinių ES strateginių Lisabonos tikslų siekimo.

Lisabonos strategijos įgyvendinimas remiasi atvirojo koordinavimo metodu. Tai reiškia, kad ES institucijos, tiksliau – EK, labiau atlieka proceso koordinatoriaus/vertintojo vaidmenį, valstybių narių vyriausybėms palikdama atsakomybę už realius veiksmus nacionaliniu lygiu. Iš aukščiau pateiktų pavyzdžių ir matome, kad nacionalinės mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų sistemos bei paramos priemonės yra įvairios. Kaip galima matyti iš atliktos analizės įvairovė sukuria prielaidas valstybių dalinimuisi vertinga patirtimi, „gerosiomis praktikomis“, pritaikant jas konkrečios šalies instituciniam mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros kontekstui. Reikia pažymėti, kad konkrečios valstybės mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros politikos instrumentai gali būti vertinami tik tos šalies inovacijų sistemos kontekste. Tai savo ruožtu reiškia, kad naujosios ES valstybės narės, tame tarpe ir Lietuva, kurdamos ir tobulindamos savo mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros institucines sistemas negali pasiremti aiškiai apibrėžtu ir visuotinai pripažintu veiksmų planu, bet susiduria su nemenka pasirinkimų ir prioritetų įvairove. Siekiant sėkmingai įgyvendinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą svarbu pirmiausia atlikti valstybės mokslo, verslo bei inovacijų sistemos ir jų sudėtinių dalių analizę, išstudijuoti jau galiojančius teisės aktus, kitus teisinius ir programinius dokumentus, apibrėžtame nacionaliniame kontekste įvertinti tarptautinių praktikų patirtį ir galimybes jas taikyti, sudėlioti prioritetus, bei galimus veiksmų planus.

Užsienio šalių patirties analizė rodo, kad vieningos institucinės sistemos nėra. Tačiau, pavyzdžiui, Suomijoje, kurioje yra specializuota valstybinė institucija, įgyvendinanti mokslo ir verslo partnerystę bei atsakanti už inovacijų plėtrą ir turinti pakankamai veiklos garantijų ir priemonių, mokslo, technologijų bei inovacijų rodikliai yra vieni aukščiausių Europos Sąjungoje.

3.3. Pasiūlymai institucinei reformai

Iš atliktos teisinių šaltinių analizės, valstybinio valdymo institucijų identifikavimo ir jų socialinio teisinio statuso apibūdinimo, iš anketinio tyrimo bei kitų ES valstybių narių praktikos analizės matome, kad tiek Lietuvoje, tiek kitose ES valstybėse narėse yra sukurtos valstybinio valdymo institucijos bei teisinės priemonės, kurių tikslas – skatinti mokslo ir verslo partnerystę bei

inovacijų plėtrą. Galima teigti, kad mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros Lietuvoje stipriosios pusės yra: išvystyta mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų politikos kūrimo „bendruomenė“ (aukštos kvalifikacijos darbo jėga bei išplėtotą aukštojo mokslo sistema) ir sukurtos pagrindinės inovacijų politiką įgyvendinančios organizacijos (įstaigos prie Vyriausybės, ministerijos bei jų padaliniai, fondas, agentūra). Tačiau stokojama koordinacijos tiek mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų politikos formavime, tiek teisinėje plotmėje, tiek jų įgyvendinimo procesuose. Daugeliu atveju partnerystės bei inovacijų politikos dokumentuose bei teisės aktuose numatytos iniciatyvos išlieka neveiksmingos dėl jų koordinavimo stokos, institucijų funkcijų dubliavimo, veiklos formų bei metodų netobulumo ir adekvataus finansavimo stokos. Teigtina, kad esamos valstybinio valdymo institucijos nepilnai užtikrina efektyvią mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Ir šis neužtikrinimas pirmiausia pasireiškia per institucijų socialinio teisinio statuso neišbaigtą, nepilną ir nevienareikšmių apibūdinimą bei suvokimą. Galima teigti, kad yra nepakankamai tiksliai nustatyti ir suformuluoti aukščiausių valdymo struktūrų – įstaigų prie vyriausybės, ministerijų, tiek joms pavaldžių struktūrų tikslai bei uždaviniai, užtikrinantys mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Iš to seka, kad institucijų socialinis teisinis statusas yra nepakankamai aiškiai suformuluotas bei apibrėžtas jau pačiuose pirminiuose, svarbiausiuose, institucijų steigimo dokumentuose ar net Vyriausybės strategijoje. Tarp daugybės institucijoms deleguotų prioritetinių tikslų bei uždavinių ir jiems pasiekti nustatytų funkcijų dažnai pasimeta tie konkretūs tikslai ir uždaviniai, kurie tiesiogiai įtakotų mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, o to dėka būtų konkrečiau ir tiksliau apibrėžtas institucijų socialinis teisinis statusas. Dvi pagrindinės mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros įgyvendintojos – Ūkio ministerija ir Švietimo ir mokslo ministerija turi daugybę joms iškeltų tikslų ir uždavinių. Tuo tarpu specializuoti mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros tikslai abiejose ministerijose yra paliekami vieno skyriaus įgyvendinimui. Ūkio ministerijos atveju tai yra Inovacijų ir technologijų skyrius, esantis Investicijų ir inovacijų departamento pavaldume, Švietimo ir mokslo ministerijos atveju – Mokslo ir technologijų skyrius, esantis Mokslo ir technologijų departamente. Kaip jau buvo analizuota ir pristatyta, abu skyriai yra atsakingi ir vykdo jiems deleguotas mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros funkcijas. Tačiau abiejų minėtų skyrių tiksluose atsispindi inovacijos ir technologijos – Ūkio ministerijos veiklos kryptis bei mokslas ir technologijos – Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos kryptis. Tačiau trūksta to rišamojo elemento, jungiamosios grandies, kuri įgalintų sujungti du atskirus blokus – mokslą ir verslą. Jungiamojo elemento nebuvimas iš karto atskiria šiuos du ministerijų skyrius vieną nuo kito pagal pačius pirminius tikslus, o tuo pačiu atskiria ir jų vykdomas funkcijas bei jų siūlomas įgyvendinimo priemones. Tarptautinių mokslo ir

technologijų plėtros programų agentūra rūpinasi tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų koordinavimu. Jos pagrindinis tikslas, kaip jau buvo minėta šiame darbe, yra koordinuoti tarptautines programas, skleisti informaciją apie galimybes Lietuvos mokslininkams ir verslininkams dalyvauti tarptautiniuose mokslo ir technologijų plėtros projektuose, dalinai finansuoti mokslo institucijas, vykdančias šiuos projektus. Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas yra atsakingas už tiesioginę finansinę paramą Lietuvos mokslininkams, tame tarpe ir inovacijų kūrėjams. Visų čia paminėtų institucijų numanomas galutinis veiklos tikslas yra mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros skatinimas. Tačiau, ar šių institucijų socialinis teisinis statusas, kuris pasireiškia ne tik per joms deleguotas funkcijas bet ir per institucijų pasirinktas veiklos formas ir metodus tokius, kaip inovacinės veiklos finansavimo mechanizmų ir programų kūrimas, mokesčių lengvatos, PVM susigrąžinimas leidžia institucijoms pasiekti, galutinį tikslą? Ar tai išplečia, pagilina jų socialinį teisinį statusą? Ar institucijos bendradarbiauja tarpusavyje, įgyvendindamos inovacijų plėtros strategiją? Ar jos pakankamai aktyviai bendradarbiauja su inovacijų kūrėjais? Ar jos dalijasi geros praktikos patirtimi? Ar jos turi apibrėžtas veiklos formas bei garantijas. Ar minimos institucijos yra pajėgios vykdyti joms pavestas funkcijas taip, kaip yra numatyta įstatymuose ir kituose teisės aktuose bei programose, t.y. ar jos pakankamai kompetentingos? Ir pagaliau, ar šios institucijos yra socialiai orientuotos kartu įgyvendinti joms pavestus tikslus ir uždavinius mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų skatinimo erdvėje? Sunku vienareikšmiškai atsakyti į šiuos klausimus. Viena aišku – takoskyra tarp mokslo ir verslo yra. Vien tai, kad mokslas ir verslas yra koordinuojami skirtingų ministerijų skatina mąstyti apie jungiamąjį elementą, t.y. instituciją, kurios pagrindinis tikslas būtų visapusiškomis priemonėmis įgyvendinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą. Jungiamosios institucijos statusas turėtų atspindėti mokslo ir verslo bendradarbiavimo siekimą, o per tai inovacijų plėtrą. Institucija galėtų būti pavaldi dviem ar daugiau ministerijų arba Vyriausybei. To dėka institucijai iškelti tikslai ir uždaviniai įgalintų išplėsti jos socialinio teisinio statuso rėmus nuo pavaldumo vienai ministerijai iki pavaldumo vyriausybei. Tai leistų institucijai iškelti tikslus, nustatyti funkcijas, o pagal tai ir atitinkamas veiklos formas bei metodus, kompetencijas ne vienos ministerijos, bet kelių arba net vyriausybės lygiu. Tokiu atveju žymiai sustiprėtų institucijos socialinis teisinis statusas, t.y. išaugtų jo kokybinė išraiška. Socialiniame lygmenyje institucija atsidurtų ne vienos ministerijos pavaldume, tačiau kelių arba net Vyriausybės. Tokia hierarchinė institucijos padėtis leistų jai teikti siūlymus Vyriausybei. O tai sustiprintų mokslo ir verslo bei inovacijų svarbą, reikšmę valstybės vadovų, aukščiausiųjų valdymo institucijų, Prezidento, Seimo, Vyriausybės lygmenyje. Institucija, turėdama aiškius tikslus ir konkrečias funkcijas nebūtų orientuota tik į vienos ministerijos tikslus, pvz. mokslo

tyrimų skatinimą. Institucija apimtų kelių ministerijų pagrindinius tikslus mokslo ir verslo partnerystei bei inovacijoms ir nukreiptų juos į galutinį rezultatą, t.y. mokslo ir verslo partnerystės skatinimą bei inovacijų kūrimą. Institucija galėtų siūlyti teisinius sprendimus mokestinio reguliavimo bei finansų sektoriaus sisteminiuose pakeitimuose ir tobulinimuose, inovacijų politikos mechanizmuose, inovacinės veiklos finansavimo mechanizmuose bei programų valdyme, taip pat bendradarbiavimo ir antreprenerystės programas, kitas veiklos formas ir metodus, kas skatintų sąveikų tarp mokslo ir verslo sektoriaus atsiradimą ir atitinkamų mechanizmų formavimąsi. O tai įgalintų instituciją ne tik aktyviai vykdyti proveržio politiką mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros srityje, bet ir leistų iš jos pareikalauti atsakomybės bei rezultatų už šių veiklų vykdymą. Kas taip pat išplėstų institucijos socialinio teisinio statuso suvokimo ribas. Labai dažnai institucijos socialinis teisinis statusas yra suvokiamas tik kaip jai iškeltų tikslų vykdymas, funkcijų delegavimas, kompetencija ir dažnai pamirštama atsakomybė. Šiuo atveju atsakomybės kontrolė būtų akivaizdi, nes institucijos veiklos rezultatai būtų matomi ir tiesiogiai siejami su inovatyvių produktų, paslaugų, technologijų ar net inovatyvių įmonių sukūrimu. O visa tai, žinoma priartintų Lietuvą prie ES iškeltų Lisabonos tikslų įgyvendinimo.

Vadinasi, turėtų būti sukurta nauja valstybinio valdymo institucija, koordinuojanti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas. Jos socialinis teisinis statusas turėtų įgalinti šią instituciją ne tik įgyvendinti jai iškeltus tikslus bei suformuluotus uždavinius ir deleguotas funkcijas, bet ir suteikti veiklos garantijas bei atsakomybes; jame turėtų būti apibrėžta ir institucijos veiklos kontrolė. Visų šių elementų visuma užtikrintų institucijos kokybišką darbą, patobulintų jos socialinio teisinio statuso turinį. To dėka išaugtų institucijos prestižas, jos matomumas ir prieinamumas visuomenei. Ir tai sąlygotų mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų proveržį Lietuvoje, kaip šios institucijos tikslingos veiklos rezultata.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

1. Iki šiol nėra apibrėžtas socialinio teisinis statusas kaip tam tikras teisės fenomenas. Norint tiksliai apibrėžti valstybinio valdymo institucijų socialinį teisinį statusą, reikia nustatyti jo sudedamąsias dalis arba vidinius elementus. Vidinių elementų nustatymas leistų suvienodinti institucijų socialinio teisinio statuso suvokimą, o tuo pačiu parodytų atitinkamą institucijų vietą jų sistemoje, socialiniame (viešojo gyvenimo) kontekste, jų sąsajas su kitomis institucijomis. Šiame darbe socialinis teisinis statusas yra suprantamas kaip pagrindinių jo vidinių elementų visuma susijusi su socialine institucijos aplinka, tačiau nebus apsiribojama išvardintų elementų skaičiumi. Taigi, pagrindiniai valstybinio valdymo institucijų vidiniai socialinio teisinio statuso elementai yra jų tikslai, uždaviniai, vykdomos funkcijos, teisės ir pareigos; konkretūs įgaliojimai, kaip priemonė funkcijoms įgyvendinti; veiklos garantijos; kompetencija (teisnumas ir veiksnumas); atskaitomybė ir atsakomybė. Institucijų socialinio teisinio statuso susiaurinimas iki tikslų, uždavinių bei funkcijų nėra teisingas. Toks statuso supratimas yra klaidinantis, nustatant institucijų hierarchinę vietą ir svarbą visuomenei.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kaip aukščiausią teisinę galią turinčiame įstatyme, Prezidento įstatyme, Seimo Statute, Vyriausybės įstatyme nėra specifiskai reglamentuota mokslo ir verslo partnerystė bei inovacijų plėtra. Apsiribojama bendro pobūdžio formuluotėmis apie teisės aktų, reglamentuojančių ūkinę veiklą priėmimą.

3. Sprendžiant mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų plėtros klausimus Europos Sąjungos ir Europos Bendrijų sutartyse nurodoma, kad kiekvienai valstybei narei yra paliekama teisė savomis teisinėmis ir institucinėmis priemonėmis siekti mokslo ir technologijų plėtros, bendradarbiavimo, inovacijų skatinimo.

4. Šiame darbe išanalizuoti įstatymai turi įtakos mokslo ir verslo bendradarbiavimui bei inovacijų plėtrai, tačiau tai nėra specifiniai įstatymai, kurie tiesiogiai skirti tik bendradarbiaujantiems mokslo ir verslo subjektams. Galima teigti, kad nepakanka įstatymų nuostatų, kuriomis remiantis valstybinio valdymo institucijos, galėtų užtikrinti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų proveržį. Taigi, institucijų socialinis teisinis statusas yra nepilnas. Todėl būtų tikslinga inicijuoti „inovacijų“ įstatymą, kuris be kitų dalykų nurodytų ir valstybės paramos priemones, (finansines bei fiskalines), tiesiogiai skatinančias mokslo ir verslo partnerystę bei

inovacijų plėtrą. Tokiu būdu socialinis teisinis statusas būtų papildytas konkrečiais vidiniais elementais, t.y. naujomis veikos formomis ir garantijomis bei kompetencijomis.

5. Darbe išnagrinėtuose Vyriausybės nutarimuose akcentuojama mokslo, technologijų ir inovacijų svarba. Vyriausybės nutarimai tiksliau ir detaliau reglamentuoja valstybinio valdymo institucijų veiklą, t.y. nustato konkrečius uždavinius, pateikia jų įgyvendinimo priemones.

6. Įgyvendinant Lisabonos strategiją, Vyriausybė kaip vieną iš galimų priemonių nurodo Švietimo ir mokslo ministerijai, Ūkio ministerijai bei Finansų ministerijai teikti pasiūlymus dėl papildomų valstybės asignavimų ir fiskalinių priemonių mokslo ir technologijų plėtrai stiprinti.

7. Darbe išnagrinėti teisės šaltiniai suteikia institucijoms, įgyvendinančioms mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, veiklos garantijas, t.y. vieną iš socialinio teisinio statuso elementų, įgalina siekti tikslinių rezultatų. Norint išsiaiškinti valstybinio valdymo institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą socialinio teisinio statuso, kaip tam tikro teisės fenomeno požymius ir struktūrą, būtina išstudijuoti šių institucijų nuostatus, kuriuose yra numatomi institucijų tikslai, uždaviniai, funkcijos bei kiti statuso elementai.

8. Identifikavus valstybinio valdymo institucijas, galima teigti, kad aukščiausiai išskylantis virš visų yra Prezidento institutas, t.y. aukščiausia krašto valdymo ir tvarkymo institucija. Toliau pagal hierarchiją institucijos išsidėsto taip: Seimas, priimantis aukščiausios teisinės galios aktus ir esantis dviejų savarankiškų institucijų, t.y. Lietuvos mokslo tarybos bei Lietuvos mokslų akademijos steigėjas; Vyriausybė, kaip koordinuojanti ir pagrindinė vykdomosios valdžios institucija; įstaigos prie vyriausybės; ministerijos; agentūros; kitos institucijos. Tačiau institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą sistemos nėra: ministerijų tarpusavio ryšiai yra labai silpni, atsakomybė už mokslo plėtrą yra sukoncentruota Švietimo ir mokslo ministerijoje, technologijų ir inovacijų politika – Ūkio ministerijoje, tarptautinė finansinė parama – Finansų ministerijoje, o kitų šakinių ministerijų ryšys su mokslo ir verslo partneryste bei inovacijų plėtra yra nežymus.

9. Seimas ir Vyriausybė nėra tie valdymo institutai, kurie tiesiogiai įgyvendina mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą ir nuo kurių socialinio teisinio statuso apimties tiesiogiai priklausyto minėtų klausimų detalus kokybinis sprendimas.

10. Socialinis teisinis statusas yra sudėtingas ir daugialypis reiškiny. Kuo žemesnis hierarchinis institucijos lygmuo, tuo tikslesni, siauresni ir detalesni uždaviniai yra formuluojami tai institucijai. Apibrėžiant institucijos socialinę teisinį statusą yra svarbu kuo tiksliau nurodyti ne tik institucijos tikslus ir uždavinius bei funkcijas, bet ir subjekto teises ir pareigas, kompetenciją, veiklos garantijas, atsakomybes. Tokiu būdu, institucijos padėtis socialiniame kontekste tampa tikslesnė, o institucijos vykdoma veikla atviresnė, matomesnė ir prieinamesnė visuomenei. Tačiau

neminimi institucijų veiklos kontrolės mechanizmai bei atsakomybės, o šie elementai gali būti traktuojami kaip socialinio teisinio statuso sudėtinė dalis. Šiuo metu vykstantys socialiniai procesai Lietuvoje, Europos Sąjungoje, reikalauja tvarkos, teisėtumo, atitinkamos drausmės. Todėl atsakomybė, kaip socialinio teisinio statuso elementas yra juridinė garantija, kad institucija vykdys savo funkcijas laiku ir gerai.

11. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad valstybinio valdymo institucijos įgyvendina joms pavestus tikslus ir uždavinius, vykdo joms priskirtas funkcijas, savo darbe panaudoja tam tikras veiklos formas, metodus bei priemones, vadovaujasi teisės aktais ir juos taiko savo veikloje pavestas, tačiau tai negarantuoja mokslo ir verslo bendradarbiavimo. Vadinasi, kokybiniu požiūriu galima tobulinti atskirų institucijos uždavinių formulavimą, tikslingą funkcijų delegavimą, įvairesnių paramos priemonių taikymą, institucijos gebėjimų tobulinimą.

12. Užsienio šalių patirties analizė rodo, kad vieningos institucinės sistemos nėra. Tačiau, pavyzdžiui, Suomijoje, kurioje yra specializuota valstybinė institucija, įgyvendinanti mokslo ir verslo partnerystę bei atsakanti už inovacijų plėtrą ir turinti pakankamai veiklos garantijų ir priemonių, mokslo, technologijų bei inovacijų rodikliai yra vieni aukščiausių Europos Sąjungoje.

13. Apibendrinant šio darbo rezultatus reikia pažymėti, kad šiame darbe suformuluotas tikslas yra pasiektas, t.y. buvo ištirtas ir įvertintas valstybinio valdymo institucijų, įgyvendinančių mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, socialinis teisinis statusas. Darbe apibrėžti uždaviniai buvo pasiekti. Darbe iškelta hipotezė dėl naujos, atsakingos už inovacijų plėtrą, institucijos sukūrimo bei jos socialinio teisinio statuso nustatymo – pasitvirtino.

PASIŪLYMAS

Turėtų būti sukurta nauja valstybinio valdymo institucija, koordinuojanti mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijas. Jos socialinis teisinis statusas turėtų įgalinti šią instituciją ne tik įgyvendinti jai iškeltus tikslus bei suformuluotus uždavinius ir deleguotas funkcijas, bet ir suteikti veiklos garantijas bei atsakomybes; jame turėtų būti apibrėžta ir institucijos veiklos kontrolė. Visų šių elementų visuma užtikrintų institucijos kokybišką darbą, patobulintų jos socialinio teisinio statuso turinį. To dėka išaugtų institucijos prestižas, jos matomumas ir prieinamumas visuomenei. Ir tai sąlygotų mokslo ir verslo partnerystės bei inovacijų proveržį Lietuvoje, kaip šios institucijos tikslingos veiklos rezultata.

SANTRAUKA

VALSTYBINIO VALDYMO INSTITUCIJŲ, ĮGYVENDINANČIŲ MOKSLO IR VERSLO PARTNERYSTĘ BEI SKATINANČIŲ INOVACIJŲ PLĖTRĄ, SOCIALINIS TEISINIS STATUSAS

Šiame darbe nagrinėjamas valstybinio valdymo institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, socialinis teisinis statusas, jo vidiniai elementai, keliami socialinio teisinio statuso suvokimo ir jo ribų detalizavimo problema. Šios institucijos buvo pasirinktos neatsitiktinai. Įgyvendinant Lisabonos strategiją, būtina užtikrinti mokslo bei technologijų ir inovacijų proveržį. O tai, kaip rodo įvairių šalių patirtis, gali padėti įgyvendinti valstybės parama inovacijų kūrėjams. Todėl labai svarbu, kad valstybė užtikrintų maksimalias teises ir institucines priemones Lisabonos strategijos keliamiems tikslams pasiekti, o valstybinio valdymo institucijos suvoktų ir įgyvendintų savo socialinį teisinį statusą.

Išsiplėtusi Europos Sąjunga, šiuolaikiniai globalizacijos procesai, mokslo, naujų technologijų bei inovacijų plėtra įtakoja visus procesus, vykstančius pasaulyje. Tame tarpe, suprantama, ir socialinius. Savo ruožtu socialinė aplinka įtakoja teisę, o teisė atitinkamai daro poveikį socialiniams pokyčiams. Todėl analizuojant institucijų statusą kaip visumą, kalbėti vien tik apie teisinį statusą būtų neteisinga.

Šiame darbe socialinis teisinis statusas suprantamas kaip jo vidinių elementų visuma, susijusi su socialine aplinka, institucijų tarpusavio ryšiais, socialiniu gyvenimu, visuomene. Dažnai socialinis teisinis statusas sutapatinamas su atskirų institucijų tikslais, uždaviniais bei funkcijomis. Tačiau tai nėra tikrasis socialinio teisinio statuso suvokimas. Be minėtų elementų jam priklauso ir institucijų teisės ir pareigos kaip kompetencijos išraiška, jų veiklos metodai ir formos, tos veiklos priemonės bei garantijos, taip pat paties subjekto atsakomybė.

Darbe analizuojami teisės aktai, kiti teisės šaltiniai, įtakojo institucijų, atsakingų už mokslo ir verslo partnerystę bei inovacijų plėtrą, socialinio teisinio statuso turinį; remiantis inovacijų kūrėjų apklausa, bandoma netiesiogiai nustatyti institucijų socialinį teisinį statusą; įvertinama kitų valstybių patirtis plėtojant inovacijų rėmimą per valstybinio valdymo institucijų taikomas priemones; siūloma institucinės reformos galimybė: suformuoti kokybiškai naują struktūrinį vienetą su tiksliai apibrėžtais socialinio teisinio statuso elementais. Šis naujas struktūrinis vienetas įgalintų suponuoti kokybiškai naują požiūrį į socialinio teisinio statuso esmę. Naujoji valstybinio valdymo institucija galėtų ir turėtų užtikrinti tiek ryšius su inovacijų kūrėjais, tiek

tarpinstitucinius ryšius, tiek inovacijų proveržį. O tai leistų pasiekti tikslus, numatytus Lisabonos strategijoje.

SUMMARY

SOCIAL LEGAL STATUS OF STATE MANAGEMENT INSTITUTIONS IMPLEMENTING PARTNERSHIP OF SCIENCE AND BUSINESS AND INITIATING DEVELOPMENT OF INNOVATIONS

Analysis of state management institutions responsible for partnership of science and business and development of innovations, social legal status, and its inner elements are presented in this research. The problem of perception of social legal status and specification of its boundaries is being raised. The implementation of Lisbon strategy requires to secure the breakthrough of science and technology. The experience of various countries shows that the state support provided to creators of innovations can help to implement it. For this reason it is very important for the state to secure high legal and institutional measures for achieving goals advanced by Lisbon's strategy and for the state management institutions to apprehend and implement its social legal status.

The expansion of the European Union, local processes, advances in science, and development of innovations as well as social processes have a great impact on global processes all over the world. Social environment influences the development of law, and law affects social changes. Due to this reason a status analysis of state institutions as a whole cannot be discussed separately as a legal status only.

Social legal status in this research is defined as a summation of its inner elements related to social environment, interrelations of institutions, social life and society. Very often a social legal status is identified with aims, tasks and functions of certain institutions although it is not bona fide interpretation of social legal status. Apart from the aforementioned elements, it includes legal duties of state institutions as aspect of competence, methods and forms of performance, its measures, guaranties and responsibilities.

Codes of law and other legal issues which influence the content of social legal status of state institutions that are responsible for the partnership of science and business and development of innovations are being discussed in this research. On the basis of an innovative approach an indirect attempt has been made to define a social legal status of institutions. The experience of other states has been evaluated by expanding support through means applied by state management institutions. A proposition for an institutional reform has been offered: to form a new qualitative structural unit with precisely defined elements of a social legal status. The new structural unit will enable to presuppose a new qualitative attitude to the essence of a social legal status. The new management of state institutions could and would secure relations with the creators of innovations, inter-institutional

relations and a breakthrough of innovations. This would allow to encompass the goals envisaged in Lisbon strategy.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 61-1827.
4. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.
5. Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2380.
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010; nauja redakcija 2006, IX-216.
7. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, IX-218, Nr. 31-1012.
8. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 7-191; nauja redakcija 2002, Nr. 68-2758.
9. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. Nr. IX-675, 2001, Nr. 110-3992.
10. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 5-89.
11. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 35-1271.
12. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, VIII-935, Nr. 109-2993; Nauja įstatymo redakcija nuo 2003 m. sausio 1 d. (keistas įstatymo pavadinimas) 2002, Nr. 105-4689.
13. Lietuvos Respublikos Seimo Statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772; 1998, Nr. 41(1)-1131.
15. Europos Bendrijų sutartis (Roma, 1957 m. kovo 25 d., paskutinį kartą keista 2003-04-16 Stojimo sutartimi) Suvestinė redakcija (2004 m. lapkričio 1 d.) // Valstybės žinios. 1997, Nr. 11997E.

16. Europos Sąjungos steigimo sutartis (Mastrichtas, 1992 m. vasario 7 d., paskutinį kartą keista 2003-04-16 Stojimo sutartimi) Suvestinė redakcija (2004 m. lapkričio 1 d.) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2.

17. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.80-3143.

18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1645 „Dėl aukštųjų technologijų plėtros programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5488.

19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1048 „Dėl aukštųjų technologijų plėtros 2007-2013 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 114-4356.

20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d., nutarimas Nr. 911 „Dėl inovacijų versle programos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 71-3225.

21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 5 d. nutarimas Nr. 844 „Dėl informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 24-794.

22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1646 „Dėl ilgalaikės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros strategijos bei Lietuvos mokslo ir technologijų baltosios knygos nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121–5489.

23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. 921 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 67-1957A.

24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 540 „Dėl Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.34-1098.

25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1120 „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr.83-2327.

26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. 963 „Dėl mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3397.

27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 „Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 139-5019.

28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 8 d. nutarimas Nr. 132, „Dėl strateginių veiklos planų“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 21-683.

29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2399.

30. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2003 m. gruodžio 4 d. įsakymas Nr. V-708 „Dėl Lietuvos bioetikos komiteto nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.116-5307.

31. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. sausio 3 d. įsakymas Nr. ISAK-17 „Dėl švietimo ir mokslo ministerijos mokslo ir technologijų departamento mokslo ir technologijų skyriaus nuostatų patvirtinimo“.

32. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. spalio 30 d. įsakymas Nr. ISAK-2096 „Dėl tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 120-4577.

33. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 1R-100 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 35-1266.

34. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. vasario 24 d. įsakymas Nr. 4-67 „Dėl ūkio ministerijos 2006–2008 metų strateginis veiklos planas“.

35. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 4-143 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos programų lėšų projektų veiklai finansuoti, kapitalui formuoti ir subsidijoms administravimo taisyklių patvirtinimo“.

36. Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo sprendimas dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 1998 m. sausio 10 d. Nutarimo išaiškinimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1998 01 14, Nr. 5-99.

II. Specialioji literatūra

36. Andriuškevičius A. Administracinė teisė: kai kurie metodologiniai aspektai // Teisė. – Vilnius, 2001. Nr. 40.

37. Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. – Vilnius, 2004.

38. Bakaveckas A. Vykdomosios valdžios sąvoka, funkcijos ir jos santykis su administracine teise // Jurisprudencija, 2002. T. 24(16). P. 29-42.

39. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė: bendroji dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.
40. Craig P. P. Administrative Law. – London: Sweet&Maxwell, 2003. P. 3-45.
41. Denhardt R. B. Viešųjų organizacijų teorijos. – Vilnius: Algarvė, 2001. P. 36-101, 163-213.
42. Fayol H. Administravimas: teorija ir praktika. – Vilnius: Eugrimas, 2005.
43. Filosofijos istorijos chrestomatija. XIX ir XX amžių Vakarų Europos ir Amerikos filosofija Vilnius: Mintis, 1974.
44. Gulick L. Notes on the Theory of Organization. Papers on the Science of Administration. / Eds. L. Gulick and L. Unvick. New York: Institute of Public Administration, 1937. P. 1–46.
45. Jaaskinen N. Derinimasis prie Europos teisės. Bendra apžvalga ir Suomijos patirtis. Vilnius, 1998.
46. Katkus A. Subjekto teisinis statusas: sampratos ir jo struktūros diskusiniai klausimai // Tiltai : humanitariniai ir socialiniai mokslai, Klaipėda : Klaipėdos univ. 2002. Nr. 4. P. 53-59.
47. Katkus A. Valstybės kontrolė: teisinės padėties ypatumai // Justitia, – Vilnius, 2004.
48. Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai //Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2001.
49. Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Teisinės minties palikimas. – Vilnius: Mintis, 1995.
50. Mitrikas A. Socialiniai pokyčiai: realijos ir lūkesčiai // Lietuvos mokslas, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 1997.
51. Peters G. B. The Changing Nature of Public Administration: From Answers to Hard Questions // Viešoji politika ir administravimas, Nr. 5, 2003, P. 7-20.
52. Ruso Ž. Ž. Rinktiniai raštai. – Vilnius: VAGA, 1979.
53. Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R. Vadyba. – Kaunas, 2000, P. 647.
54. Stoškus S. Vadybos pradmenys: mokomoji knyga. – Kaunas, 2001. P. 30, 136.
- Šileikis. E. Valstybės vadovo statusas: teoriniai ir praktiniai klausimai // Teisė. Mokslo darbai. 2001. Nr. 38. P. 93-104.
55. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. – Vilnius: MRU leidykla, 2004.
- Talat-Kelpša L. Pusiau prezidentizmo link: Lietuvos institucinės reformos analizė // Politologija., 1996, Nr. 1, P. 94.
56. Tarptautinių žodžių žodynas. / sudarytojai: Bendorienė A., Bogušienė A., Dągytė E. ir kt. – Vilnius: Alma littera, 2004.
57. Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000.

58. Volanas A. Rinktiniai raštai. – Vilnius, 1996.
59. Weber M. Legal Authority in a Bureaucracy. (in) Markets, Hierarchies and Networks. Edited by Thompson G., Frances J., Levacic R., Jeremy M. SAGE Publications, 1998. P. 119-128.
60. Žilinskas D. Ar lipsime į medį iš viršaus? Kai kurie probleminiai Lietuvos administracinės teisės sampratos aspektai // Justitia, Vilnius, 2000. Nr. 1.
61. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право. Москва, 1997. С. 6.
62. Алехин А., Кармолицкий А., Козлов Ю. Административное право Российской Федерации. Москва, 1997.
63. Арановский К. В., Государственное право зарубежных стран. Москва: Инфра-М, 2000. С. 9-112.
64. Бахрах Д. Н. Административное право России. – Москва : НОРМА, 2002.
65. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / под ред. З. М. Черниловенко. – Москва, 1984.

III. Dokumentai iš interneto svetainių

66. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0024lt01.pdf, prisijungimo laikas: 2006-11-17.
67. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3803&p_k=1, prisijungimo laikas: 2006-11-14.
68. [http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/comm_pdf_com_2005_0488_f_lt_acte.pdf/](http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/comm_pdf_com_2005_0488_f_lt_acte.pdf) prisijungimo laikas: 2006-11-11.
69. <http://www.mokslas.lt/content/misc/mtep/zinynas.pdf>, prisijungimo laikas: 2006-11-14.
70. <http://www.ivpk.lt>, prisijungimo laikas: 2006-11-14.
71. <http://www.zum.lt>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.
72. http://www.kcci.lt/uploads/media/europos_inovaciju_rezultatu_suvestine.doc/ prisijungimo laikas: 2006-11-11.
73. <http://www.sitra.fi/en/> prisijungimo laikas: 2006-11-15.
74. <http://www.finnvera.fi/index.cfm?id=3>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.
75. <http://www.tekes.fi/eng/>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.
76. <http://www.enterprise-ireland.com/>, prisijungimo laikas: 2006-11-15.
77. <http://www.mkik.hu/index.php> // prisijungimo laikas: 2006-11-17.

PRIEDAI

ANKETA

Lietuvos įmonių inovacinio vystymosi perspektyvosAtsakymus žymėkite **BENDRA INFORMACIJA APIE ĮMONĘ/ORGANIZACIJĄ:**

1. Oficialus įmonės/organizacijos pavadinimas: _____

2. Įmonė/ organizacija veikia nuo: _____

3. Vidutinis darbuotojų skaičius:

2004 m.: _____ 2006 m.: _____

4. Ar Jūsų įmonė/organizacija kada nors yra vykdžiusi inovacinius projektus?

 Taip Ne

5. Ar Jūsų įmonė/organizacija kada nors vykdė bendrus inovacinius projektus kartu su kitomis įmonėmis ar institucijomis?

 Taip Ne, bet planuojame Ne

6. Bendradarbiaujame su šiomis tyrimų ir studijų institucijomis (paminėkite bendradarbiavimo sritį):

Iš miesto regiono: _____

Iš Lietuvos: _____

Iš užsienio: _____

7. Kokiuose tarptautiniuose projektuose dalyvaujate/dalyvavote?

EUREKA: _____

COST: _____

6 BP: _____

Kita: _____

8. Ar Jūsų įmonė turi savo tyrimų padalinį?

Taip

Ne, bet planuojame

Ne, nereikalingas

SPECIALŪS ANKETOS KLAUSIMAI:

9. Kaip manote kas trukdo vykdyti inovacinę-technologinę veiklą Lietuvoje? Pažymėkite veiksmų, padėjusių/trukdžiusių inovacinei technologinei veiklai 2004-2006 m., įtakos laipsnį:

	<u>Veiksnių įtakos laipsnis</u>			Neturėjo jokios įtakos
	Trukdė	Nežymiai trukdė	Padėjo	
<u>Teisiniai-administraciniai veiksniai</u>				
Esama teisinė sistema (įmonių įstatymas ir pan.)	☐	☐	☐	☐
Administracinės procedūros (valstybinių įstaigų kontrolė, verslui būtini mokesčiai ir licencijos ir pan.)	☐	☐	☐	☐
Valdžios įstaigų teikiama parama	☐	☐	☐	☐
Valdžios įstaigų teikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių apsaugą	☐	☐	☐	☐
Mokesčių sistema	☐	☐	☐	☐

10. Kokios valstybės inovacijų politikos priemonės paskatintų inovacinę veiklą Jūsų įmonėje?

Priemonės	<u>Veiksnių įtakos laipsnis</u>			Neturėtų jokios įtakos
	Ženkliai paskatintų	Paskatintų	Nežymiai paskatintų	
<u>Tiesioginės finansinės priemonės</u>				
Grantai inovacinei veiklai	☐	☐	☐	☐
Parama mokslo ir verslo partnerystei	☐	☐	☐	☐
Valstybės užsakymas	☐	☐	☐	☐
<u>Netiesioginės fiskalinės priemonės</u>				
Mokesčių nuolaidos nuo visos apyvartos	☐	☐	☐	☐
Mokesčių nuolaidos nuo apyvartos prieaugio	☐	☐	☐	☐
<u>Skatinančios finansinės priemonės</u>				
Rizikos kapitalo priemonės	☐	☐	☐	☐
Paskolų garantijos	☐	☐	☐	☐
Paprastų akcijų garantijos	☐	☐	☐	☐
<u>Kitos tiesioginės priemonės</u>				
Informacinė ir tarpininkavimo parama	☐	☐	☐	☐
Priemonės skirtos inovacijų populiarinimui	☐	☐	☐	☐
Tinklų kūrimo priemonės	☐	☐	☐	☐
Infrastruktūros priemonės (pvz. Mokslo ir technologijų parkai)	☐	☐	☐	☐

11. Kontaktinė informacija (galima nepildyti):

Įmonės adresas: _____

Įmonės Interneto svetainės adresas: _____

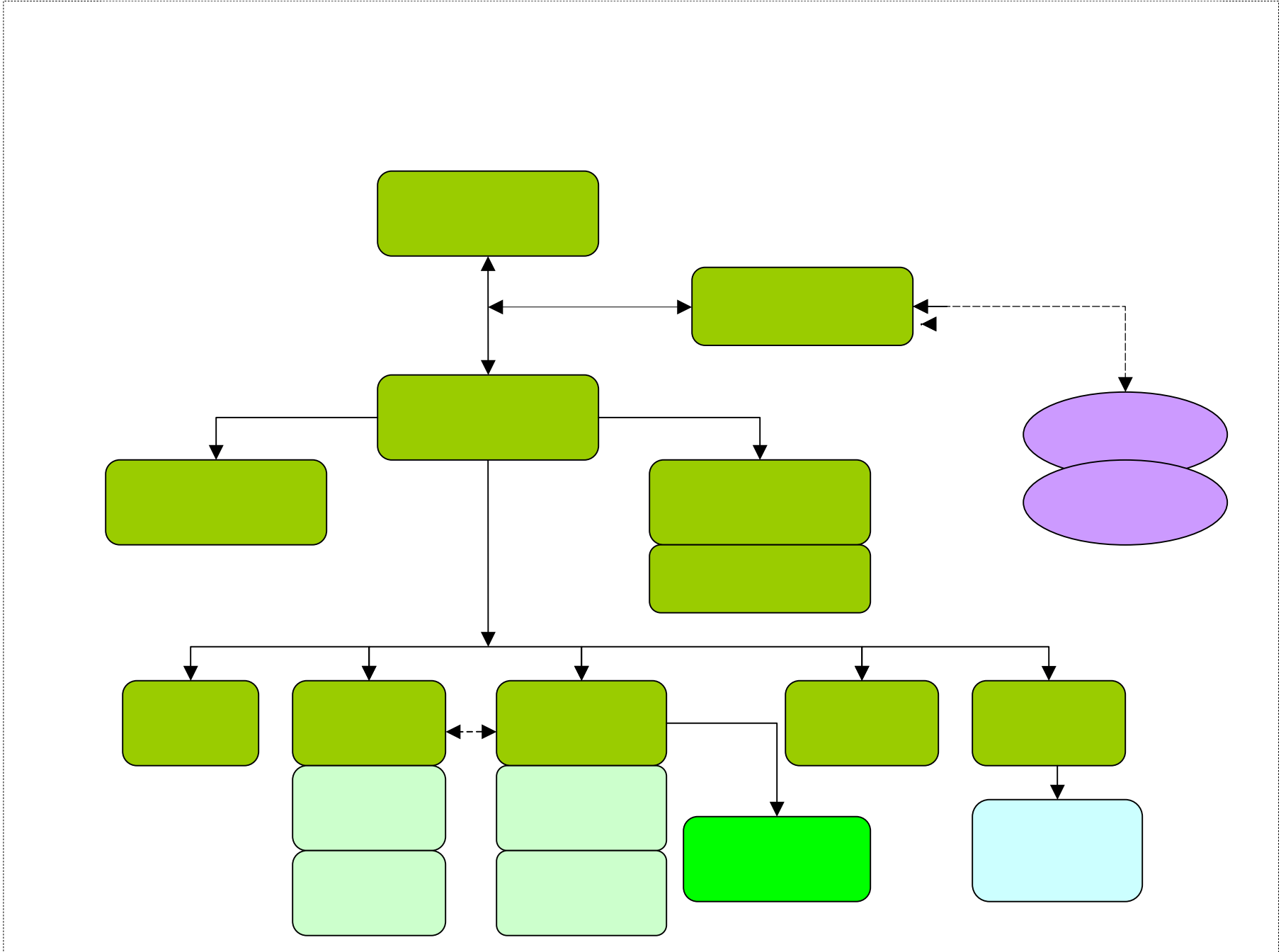
Įmonės vadovas: _____

Kontaktinis asmuo: _____

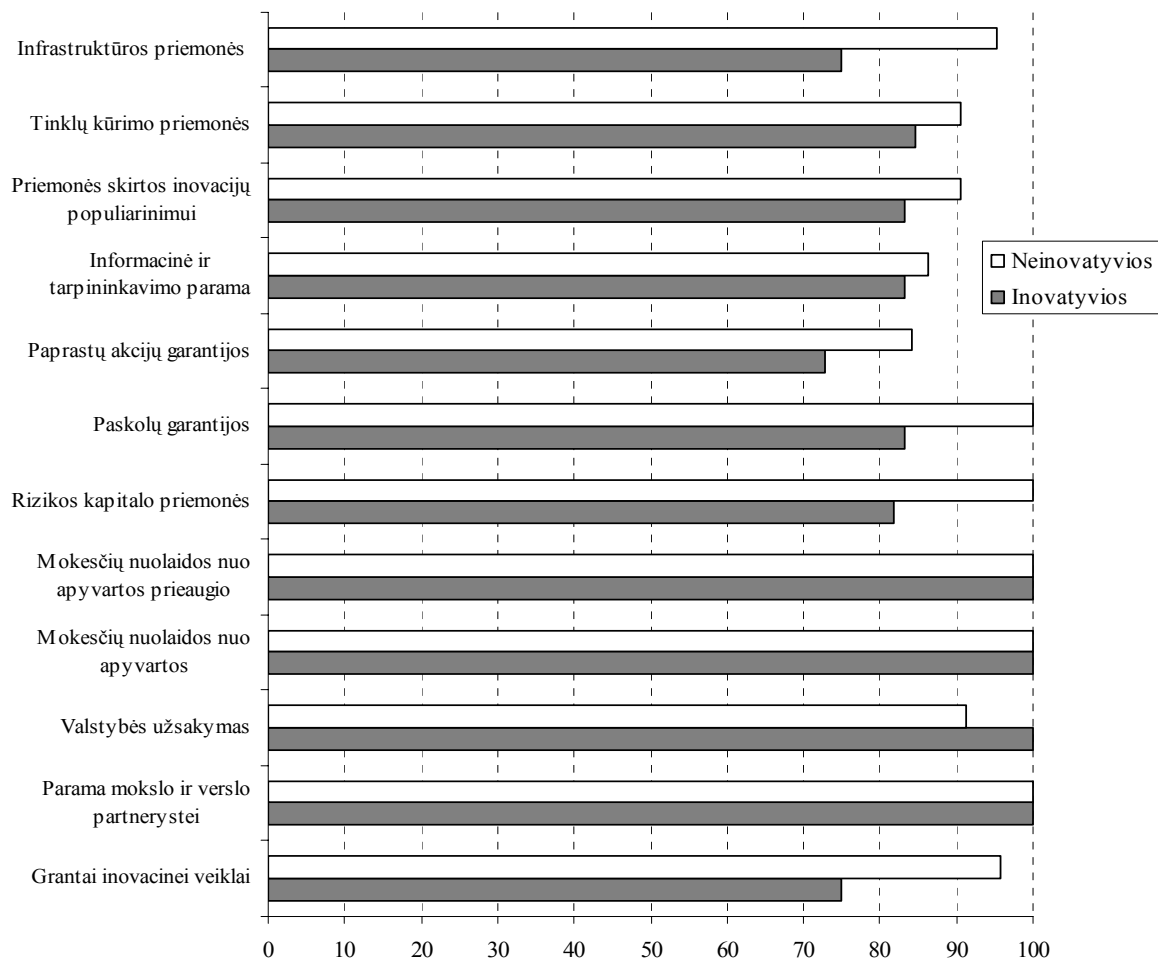
Telefonas: _____

Faksas: _____

e-paštas: _____

2 paveikslas. Valstybės inovacijų politikos priemonės, skatinančios inovacinę veiklą įmonėse

1 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos inovacinei veiklai inovatyviose įmonėse

Veiksniai	Atsakiusių įmonių skaičius	Trukdė ir nežymiai trukdė (%, abs. skaičius)	Padėjo (%, abs. skaičius)	Neturėjo įtakos (%, abs. skaičius)
Esama teisinė sistema (įmonių įstatymas ir pan.)	21	52,3 (11)	0	47,6 (10)
Administracinės procedūros (valstybinių įstaigų kontrolė, verslui būtini mokesčiai ir licencijos ir pan.)	21	76,2 (16)	0	23,8 (5)
Valdžios įstaigų teikiama parama	23	30,4 (7)	43,4 (10)	26,0(6)
Valdžios įstaigų teikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių apsaugą	23	13 (3)	47,8 (11)	30,4(7)
Mokesčių sistema	20	80,0 (16)	5,0 (1)	15 (3)

2 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos inovacinei veiklai neinovatyviose įmonėse

Veiksniai	Atsakiusių įmonių skaičius	Trukdė ir nežymiai trukdė (%, abs. skaičius)	Padėjo (%, abs. skaičius)	Neturėjo įtakos (%, abs. skaičius)
Esama teisinė sistema (įmonių įstatymas ir pan.)	11	36,3 (4)	0	63,6 (7)
Administracinės procedūros (valstybinių įstaigų kontrolė, verslui būtini mokesčiai ir licencijos ir pan.)	12	83,3 (10)	0	16,7 (2)
Valdžios įstaigų teikiama parama	14	35,7 (5)	14,2 (2)	50,0 (7)
Valdžios įstaigų teikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių apsaugą	9	11,1 (1)	22,2 (2)	66,7 (6)
Mokesčių sistema	11	100,0 (11)	0	0